

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ
Про відзначення державними нагородами
(Витяг)

За вагомий особистий внесок у соціально-економічний і культурний розвиток України, активну громадську діяльність, багаторічну сумлінну працю та з нагоди Міжнародного жіночого дня 8 березня **ПОСТАНОВЛЯЮ:**

Присвоїти почесні звання:

„Заслужений працівник культури України”

ПАШКОВІЙ Валентині Степанівні – президентові Української бібліотечної асоціації,
м. Київ

Президент України В. Ющенко

м. Київ, 2 березня 2007 року
№ 163/2007
Уряд. кур'єр. – 2007. – 7 берез. – С. 4

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ
Про присудження Національної премії України імені Тараса Шевченка
(Витяг)

На підставі подання Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка **ПОСТАНОВЛЯЮ:**

1. Присудити Національну премію України імені Тараса Шевченка 2007 року:

ЛАПСЬКОМУ Євстахію Васильовичу, поетові, громадянину Республіки Польща – за книги віршів „Себе: розшукую?!”, „Обабіч: істини?!”;

СТУСУ Дмитру Васильовичу, літературознавцеві – за книгу „Василь Стус: життя як творчість”;

ТУРКОНЯКУ Раймонду Павловичу, богослову, громадянину Сполучених Штатів Америки – за переклад Острозької Біблії сучасною українською мовою;

ФЕДЮКУ Тарасу Олексійовичу, поетові – за книгу віршів „Обличчя пустелі”.

2. Установити на 2007 рік розмір Національної премії України імені Тараса Шевченка 130 тисяч гривень кожна.

Президент України В. Ющенко

м. Київ, 5 березня 2007 року
№ 181/2007
Уряд. кур'єр. – 2007. – 7 берез. – С. 3

РОЗПОРЯДЖЕННЯ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ
Про призначення довічних
державних стипендій видатним діячам культури і мистецтва
(Витяг)

Відповідно до Указу Президента України від 20 жовтня 1998 року № 1152 (зі змінами, внесеними Указами від 21 лютого 2000 року № 263, від 25 січня 2002 року № 71 та від 23 січня 2006 року № 58) призначити щомісячні довічні державні стипендії видатним діячам культури і мистецтва, які досягли сімдесятирічного віку:

ПЕЧЕНІЗЬКІЙ Зої Антонівні – 1927 року народження, заслуженому працівникові культури України.

Президент України В. Ющенко

м. Київ, 3 березня 2007 року
№ 53/2007- рп
Уряд. кур'єр. – 2007. – 14 берез.

Головний редактор:

Тамара Вилегжаніна

Редакційна колегія:

Л. Бейліс – *заст. головного редактора*, канд. іст. наук;
В. Бабич, канд. іст. наук; С. Басенко;
Л. Дубровіна, д-р іст. наук, чл.-кор.
НАН України; Ю. Ворона (*секретар*);
В. Загуменна, канд. пед. наук;
В. Льбанаєва, д-р іст. наук;
Т. Ківшар, д-р іст. наук; С. Кулешов,
д-р іст. наук; Н. Кушнарєнко, д-р
пед. наук; В. Пашкова, канд. пед.
наук; Л. Петрова, д-р пед. наук;
Н. Розколупа; З. Савіна; В. Скар,
канд. пед. наук; М. Слободяник, д-р
іст. наук, чл.-кор. Міжнародної
академії інформатизації; І. Цуріна;
А. Чачко, д-р іст. наук, дійсний
член Міжнародної академії інфор-
матизації; Г. Швецова-Водка, д-р іст.
наук; І. Шевченко, канд. пед. наук.

Комп'ютерний набір:

Леонід Бейліс, Юрій Ворона

Редактори:

Світлана Басенко,
Наталія Маслова-Зоріна
Художник Роман Чудновський
Верстка Олексій Остистий
Фото: Роман Чудновський,
Олексій Остистий

*Журнал заснований
Національного парламентського
бібліотечного України*

Реєстраційний № KB 3254

Посилання на видання обов'язкові.
За зміст рекламних оголошень
редакція відповідальності не несе.
Редакція залишає за собою право літе-
ратурного редагування і скорочення
статей. Редакція може опублікувати
матеріали, не поділяючи точку зору
автора.

Рукописи не рецензуються
і не повертаються.

Адреса редакції:

01001, м. Київ-1, вул. Грушевського, 1
Тел.: (044) 278-84-21
Факс: (044) 278-85-12
E-mail: planeta@nplu.org

© Національна парламентська
бібліотека України, 2007

Підписано до друку 18.05.2007.
Формат 60x84/8. Папір офсет.
Друк офсетний. Обл.-друк. арк. 19,3
Наклад 1800 прим. Зам. 48
Віддруковано в Нац. парлам. б-ці України
Обкладинка тов. «ПОЛІГРАФ»

З м і с т

- 4 **Вилегжаніна Т.** Місце публічних бібліотек у соціокультурному просторі регіону
- 7 **Підсумки** 2006 року: Колегія МКТ України (за матеріалами газети "Культура і життя" від 28 лютого 2007 р.)
- 8 **Хіміч Я.** Фондові зібрання церков і релігійних організацій України у культурно-мистецьких вимірах
- 10 **Романюк М., [Льчишин М.], Льода Л., Макаровський Б.** Раритетним виданням – друге життя
- 14 **Шевченко І.** Проект "Європейська бібліотека" та перспективи для України
- 15 **Мастіпан О.** Підсумки наукової діяльності національних, державних бібліотек та ОУНБ України
- 20 **Кононенко В.** До 110-річчя від дня народження Ф.П. Максименка.
- 22 **Бейліс Л.** Фестиваль української книги та читання.
- 25 **Хемчян І.** Формування системи науково-методичних посібників У Державній науково-педагогічній бібліотеці України ім. В.О. Сухолинського
- 27 **Гереліс В.** Творчі стосунки бібліотеки
- 28 **Станіславчук Г.** Бібліотека – осередок культури, територія спілкування
- 30 **Назарьєва С.** Провідний підрозділ університету – бібліотека
- 31 **Марченко Т.** Інновації в обслуговуванні користувачів: Здобутки і проблеми (За матеріалами дослідження)
- 32 **Коваленко І.** Сприяння реалізації програм соціально-економічного розвитку регіону (З досвіду роботи відділу документів з питань економіки, виробництва та природничих наук Кіровоградської ОУНБ ім. Д.І. Чижевського)
- 33 **Положення про Всеукраїнський конкурс бібліотечних інтернет-сайтів**
- 34 **Цуріна І.** Як зробити веб-сайт публічної бібліотеки успішним?
- 36 **Александрова О.** Книжка року–2006
- 37 **Гірзберг Д.** Німецька Національна бібліотека: Лейпциг – Франкфурт-на-Майні – Берлін; "Бібліотека року-2006" у процесі постійних змін і перетворень
- 40 **Біла Т.** Білоцерківська міська ЦБС: у центрі уваги – читач
- 41 **Інформація про дисертації**, захищені за спеціальністю 07.00.08. "Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство" у 2005-2006 рр.
- 42 **Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки** (Витяг)
- 42 **Наші автори**
- 2-га с. обл. **Офіційні документи**

З 10 листопада 1999 року журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата історичних наук

МІСЦЕ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК У СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ РЕГІОНУ

КОЛОНКА
ГОЛОВНОГО
РЕДАКТОРА

ПОЛІТИЧНІ та соціально-економічні перетворення у нашій державі, що відбулися наприкінці ХХ сторіччя, створили принципово нові умови для розвитку публічних бібліотек. Виконуючи традиційні просвітницькі функції, накопичуючи знання й зберігаючи культурне надбання, бібліотеки перетворюються в інформаційні центри, що надають доступ громадянам до національних та світових інформаційних мереж і баз даних. Трансформація діяльності публічних бібліотек, еволюція їхньої соціальної ролі спричинили збагачення і розширення функцій цих закладів.

На тлі посилення децентралізації і регіоналізації всіх сфер соціального життя, у т. ч. засобів масової інформації, книговидання та книгорозповсюдження, бібліотеки залишилися саме тими сталими соціальними інститутами, які взяли на себе значну частку відповідальності за забезпечення інформаційної та культурної єдності регіонів країни.

Аналіз бібліотечної статистики за останні 9 років свідчить, що мережа публічних бібліотек в Україні зменшилася на 1 161 установу і нараховує зараз понад 18 600 одиниць. Однак, попри скорочення мережі, зменшення книжкових фондів на 18 млн. примірників (загальний документний фонд публічних бібліотек нараховує 330 млн. прим.), кількість користувачів зросла на 1 млн. 750 тис. осіб і становить 17 млн. осіб. Тобто кожний третій громадянин України користується послугами публічних бібліотек, що, на мою думку, свідчить про їхню затребуваність суспільством.

На рубежі ХХ-ХХІ століть все більше прослідковується тенденція перетворення публічних бібліотек у соціокультурні центри своїх регіонів, що, безумовно, відповідає сучасним вимогам.

Який саме зміст вкладається в поняття «соціокультурний простір України»? Це – сфера дії культури народу, що разом із економічним, політичним, правовим просторами становить єдину систему, яка залежить від існуючих соціальних стандартів у країні, від специфічних особливостей кожного окремого регіону, політики влади в галузі культури.

Активні партнерські стосунки з громадськими організаціями, соціальними установами регіонів допомогли впровадити у роботу публічних бібліотек психологічні, довідкові служби, центри правової інформації. Таке співробітництво дозволило реалізувати різноманітні програми екологічного, краєзнавчого, соціального спрямування.

Публічна бібліотека існує для користувачів, а не навпаки. І з цього випливає вся філософія її функціонування. Якщо книгозбірня веде цілеспрямова-

ну роботу з формування сприятливого соціально-комунікативного клімату навколо своєї діяльності, це обов'язково дає значні результати:

- бібліотека на видноті, про неї знають не тільки користувачі, але й жителі регіону;
- розширюється коло її друзів і партнерів, міцніють відносини з владою та громадськими структурами;
- засоби масової інформації вміщують позитивні відгуки про роботу бібліотеки;
- їй довіряють різні групи користувачів, як за соціальним статусом, так і за віком, – батьки, діти, молодь, люди літнього віку.

Велика роль відводиться у цьому бібліотекарю. Кожен відвідувач повинен мати впевненість у тому, що знайде у бібліотеці не тільки цікаву, корисну книжку, але й привітну людину, помічника, висококваліфікованого фахівця, який всіма силами намагатиметься задовольнити його культурні, інформаційні, освітні потреби.

Бібліотекар має добре знати життя тієї території, де знаходиться бібліотека, вивчити склад її користувачів з соціальної, професійної, освітньої, вікової точки зору. Він повинен бути обізнаним з умовами праці, характером виробництва, економічним станом у регіоні, з основними інтересами і потребами його жителів, їхнім ставленням до влади тощо. Треба пам'ятати, що втрата користувача відбувається через ігнорування реальних проблем та потреб багатьох соціальних груп – молоді, етнічних меншин та ін.

Наразі бібліотека як об'єкт соціокультурної діяльності регіону діє у традиційному і віртуальному бібліотечно-комунікативному просторі. При цьому традиційний бібліотечно-комунікативний простір включає соціокультурний обмін між бібліотекою і органами влади, громадою, релігійними конфесіями, іншими бібліотеками та закладами культури, засобами масової інформації, спонсорами, членами бібліотечної спільноти і читачами. Віртуальний простір передбачає отримання та передавання інформації, спілкування і користувачів, і бібліотекарів за допомогою Інтернету.

Поєднання нових інформаційних технологій із розвитком культури спілкування з книгою, мистецькими творами, їхнє застосування при організації зустрічей з творчими особистостями притаманні всім бібліотечним закладам.

Наведу один цікавий приклад вдалого поєднання традиційних і новітніх форм роботи. У Харківсь-

Т. Вилегжаніна

кому гуманітарному університеті, зважаючи на те, що сфера інтересів молоді орієнтована здебільшого на Інтернет-технології, фахівці центру науково-гуманітарної інформації „Народна українська академія” впровадили у свою роботу нову форму – віртуальні тематичні екскурсії із застосуванням програми Power Point. Таким чином користувачі одержали можливість «мандрувати» музеями світу, вулицями Харкова, містами Слобожанщини.

Публічні бібліотеки України – від національних до сільських бібліотек-філій – сприймають вид соціокультурної діяльності як пріоритетний. У найбільших книгозбірнях держави традиційно функціонують спеціалізовані підрозділи (або окремі фахівці), які покликані вирішувати культурно-дозвілєві завдання.

Метою культурно-просвітницької роботи є формування ціннісних орієнтирів у різних верств населення і розкриття розмаїття культурного простору кожного окремого міста, регіону, держави у цілому на основі використання наявних документних та інформаційних ресурсів, приміщень, фахівців, іміджу бібліотечного закладу.

Сьогодні для успішної роботи публічної бібліотеки особливо важливо передбачити соціологічні розвідки з метою вивчення її соціооточення, виявлення контингенту реальних та потенційних користувачів, їхніх читацьких та інформаційних потреб. Для цього необхідно зосередити увагу на створенні позитивного іміджу бібліотеки, чому має сприяти організація цікавих, соціально вагомих та гучних масових заходів.

Яскравим підтвердженням попередньої тези є реалізація спільного проекту з проведення у стінах Національної парламентської бібліотеки України (НПБУ) **Фестивалю української книги та читання**, який відбувся 20 квітня 2007 року і був організований Міністерством культури і туризму України, НПБУ, Національною радою з питань культури і духовності, Українською бібліотечною асоціацією, Українською асоціацією книговидавців та книгорозповсюджувачів. У багатолюдному і представницькому заході взяли участь бібліотечні працівники з усіх регіонів України, книговидавці, книгорозповсюджувачі, автори, провідні діячі науки, культури, представники громадськості, читачі – всі, хто знає, цінує, любить українську книгу. Більш детально цей захід висвітлено у статті Л. Бейліса «Фестиваль української книги та читання» (с. 22).

Наразі соціокультурна робота публічних бібліотек представлена широким розмаїттям форм. Крім звичних диспутів, читацьких конференцій, вечорів запитань та відповідей, усних журналів, з'явилися нові форми: презентації книги, години цікавих повідомлень, поетичні колажі, бібліоінформіни, бенефіси читача, екологічні ігри тощо. Не всі вони мають розроблену методику проведення, але деякі з них вже пройшли випробування часом.

Особливе суспільне значення мають виставкові проекти, котрі дозволяють бібліотекам будувати масштабні експозиції спільно з громадськими організаціями, видавництвами, музеями, архівами тощо. Національна парламентська бібліотека України останнім часом активізувала діяльність саме у цьому напрямі. Серед найбільш вдалих проектів можна назвати: участь у Всеукраїнському книжковому ярмарку „Книжковий сад” із виставкою книг авторів – депутатів IV каденції Верховної Ради України (2004); участь в експонуванні продукції українських видавництв у стінах Верховної Ради з виставкою «Видання НПБУ – бібліотекам країни» (2005); презентацію „Книги України” у науковій бібліотеці міста Банська Бистриця (Словаччина, 2006).

Восени 2006 року святкувала свій 125-й день народження Миколаївська обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. Гмирьова, яка активно діє в соціокультурному просторі свого регіону, дбайливо зберігає і несе крізь роки власні давні традиції. Співпраця з творчою інтелігенцією – один із пріоритетних напрямів її діяльності. Тут регулярно проводяться виставки творів місцевих художників, робіт майстрів декоративно-ужиткового мистецтва, організуються концерти і зустрічі з місцевими композиторами, діє клуб авторської пісні, пропагується творчість естрадних зірок, імена яких пов'язані з Миколаєвом. Привертає увагу громадськості і добре налагоджена робота різноманітних читацьких об'єднань – клубів „Діалог”, „Поліглот”, „Винахідник і раціоналізатор”, англомовного клубу, центру „Вікно в Америку”, вітальні „В гостях у дев'яти муз”.

Багато можна говорити й про творчі доробки інших обласних, а також міських, районних та сільських бібліотек, які мають унікальний досвід проведення соціокультурних заходів, розрахованих на широку, різноманітну аудиторію. Творча ініціатива колег-бібліотекарів реалізується у методичних розробках, сценаріях тощо. Я – за творчу ініціативу! Але погодьтесь, якщо б бібліотекар спочатку переглянув певну кількість вже готових сценаріїв (матеріалів) з тематики, що його цікавить, то це б наштовхнуло його на багато нових творчих ідей, примусило б замовити відсутні у власних фондах книги по МБА, спонукало б до налагодження партнерських стосунків з іншими бібліотеками, громадськими організаціями та закладами, звільнило б час для іншої важливої роботи.

Це наводить на думку щодо необхідності створення банку творчих проектів (сценаріїв), де б концентрувався весь доробок наших колег. Роботу можна побудувати таким чином: до Національної парламентської бібліотеки України надсилаються сценарії бібліотечних заходів, інформація про які друкується на шпальтах журналу „Бібліотечна планета” і які можна замовити в електронній або друкованій формах. Така координація зусиль врешті-решт сприяла б переходу від проведення окремих заходів у публічних бібліотеках до реалізації довгострокових проєк-

тів, присвячених вітчизняній та світовій історії, літературі, мистецтву, подорожам та іншим аспектам життя людини і суспільства.

В останні роки ОУНБ та переважна більшість українських публічних бібліотек багато уваги приділяють зв'язкам із громадськістю, що сприяє суспільному визнанню бібліотеки і забезпечує підтримку громади.

Результатом активізації цієї роботи є співпраця з громадськими організаціями, допомога, у тому числі й фінансова, благодійних фондів, спонсорів та меценатів. Тобто розгортається широка діяльність зі створення сприятливого культурного середовища. І це відбувається за допомогою громадських формувань – друзів бібліотек, товариств читачів, наглядних рад, які діють у стінах багатьох бібліотечних установ.

Але, безумовно, до того розуміння ролі публічних бібліотек у житті суспільства, яке існує у країнах Західної Європи і США, нам ще далеко.

Так, вже багато років американський часопис „Library Journal” проводить рейтинг на звання „Бібліотека року” і „Бібліотекар року”.

Покажем є і такий факт. Мешканці м. Каламазу, штат Мічиган (США), незважаючи на невисокий життєвий рівень (адже переважну частку населення становлять студенти), проголосували за збільшення майже у чотири рази, ніж у середньому по країні, бібліотечного податку з людини (він склав 82 долари). Це рішення свідчить про те, що спільнота у боротьбі за свій економічний розквіт використовує бібліотеку і як корисний ресурс, і як місце для спілкування, а платники податків згодні платити за те, що відповідає їхнім інтересам та потребам.

Бібліотечна система м. Каламазу, яка включає центральну бібліотеку, 4 бібліотеки-філії та бібліобус (букмобіль), стала своєрідним стрижнем, на якому тримається життя всієї спільноти. Тут реалізуються цікаві проекти: програма для всієї родини „Готові читати”, семінари для батьків „Партнери у читанні”, відбувається активне співробітництво з педіатричними закладами і лікарнями, притулками для бідних. Завдяки гранту, центральна бібліотека організувала проведення телеконференцій, під час яких встановлювався зв'язок із місцевою тюрмою, а для малозабезпечених родин створила проект віртуального візиту до зоопарку.

Однак повернемося до нашої української дійсності. На жаль, далеко не всі чиновники у державних структурах розуміють, що таке книга, бібліотека, культура і як вони впливають на розвиток того чи іншого регіону. Про це свідчить кількість скорочених публічних бібліотек (1 161 одиниця). Це – сільські книгозбірні, яких у нас у країні понад 14 тисяч одиниць, а сіл, до речі, – вдвічі більше. Тобто у кожному другому селі бібліотека відсутня, що порушує конституційне право громадян на отримання інформації. Негативні наслідки такого стану слід доводити до влади, суспільства, але не краснобайними гаслами, а фактами.

Саме тому НПБУ в 2007 р. розпочала наукове дослідження „Публічні бібліотеки України в контексті соціокультурного простору регіону”, мета якого:

- визначити місце і місію бібліотеки в соціокультурній інфраструктурі регіону;
- виявити фактори, що впливають на ступінь необхідності публічних бібліотек у даному конкретному регіоні;
- виявити, чи існує залежність між ступенем потреби в бібліотеці та наявністю інших закладів культури, а також – реальних партнерів бібліотек;
- визначити рівень відповідності можливостей публічних бібліотек потребам і очікуванням користувачів;
- спрогнозувати майбутнє бібліотеки і тим самим створити базу для управлінських рішень.

Базами дослідження визначено ЦБС міста Києва, бібліотеки Вінницької, Дніпропетровської, Закарпатської, Запорізької, Луганської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Тернопільської, Херсонської, Хмельницької, Чернівецької, Чернігівської областей. Тобто, представлені Схід, Захід, Центр, Південь і Північ України. Харківська державна наукова бібліотека очолює організацію дослідження в бібліотеках областей своєї зони.

Дане дослідження дозволить одержати фактичні відомості про стан бібліотечної галузі, що дасть можливість визначити соціальні стандарти, обґрунтувати потреби в бібліотеках, бібліотечних кадрах, фінансуванні тощо.

Ми будемо мати змогу цифрами й фактами доводити до влади і суспільства необхідність стаціонарних бібліотек з урахуванням міжнародних стандартів та рекомендацій ІФЛА, а також лобіювати прийняття Державної програми „Бібліобус”, яка дозволить охопити нестационарним обслуговуванням сільські поселення, де відсутні стаціонарні бібліотеки.

Демократичне суспільство, до якого прагне наша країна, – це суспільство інформаційне, суспільство знань. Тому роль бібліотек, що забезпечують вільний доступ до інформації всіх верств населення, буде зростати і посилюватися.

Хотілося б вірити, що усвідомлення й розуміння цієї ролі бібліотек та бібліотекарів українським суспільством і всіма його владними структурами – перспектива найближчого часу.

Список використаної літератури

1. Соціокультурна діяльність / НПБ України. – К., 2005. – 66 с. – (Сер. «Публіч. б-ки»).
2. Езова С.А. Дискурс о библиотечном пространстве // Науч. и техн. б-ки. – 2006. – № 9. – С. 5-10.
3. Езова С.А. Библиотека – центр человеческого общения // Библиотековедение. – 2005. – № 5. – С. 122-125.
4. Домаренко Е. Организация досуга пользователей // Библиотека. – 2006. – № 4. – С. 23-25.
5. Равинский Д. Не быть уводящей фиалкой: Публичные библиотеки США: проблемы и достижения // Библ. дело. – 2005. – № 5 (29). – С. 27-29.

ПІДСУМКИ 2006 РОКУ: КОЛЕГІЯ МКТ УКРАЇНИ (за матеріалами газети "Культура і життя" від 28 лютого 2007 р.)

БІБЛІОТЕКА В СОЦІАЛЬНОМУ КОНТЕКСТІ

15

лютого в Києві, у приміщенні Національної філармонії України, відбулося розширене засідання колегії Міністерства культури і туризму (МКТ) України, присвячене підсумкам діяльності установ, підприємств і організацій галузі в 2006 році та завданням на 2007 рік. З доповіддю виступив Міністр культури і туризму України Ю. Богуцький.

Він наголосив на тому, що у сучасному світі є неприйнятною успадкована і досі діюча в Україні модель розвитку культурної сфери, яка, попри всі зусилля її реформувати, залишається переважно моделлю виживання. У розвинутих європейських країнах культурна галузь, а особливо сучасні культурні індустрії, ділом доводять своє велике значення як у суспільному житті, так і в розвитку нової, постіндустріальної економіки, котру не дарма називають економікою знань і творчості. В сучасному суспільстві культура все більше перетворюється на ключовий елемент суспільного розвитку.

Ю. Богуцький зазначив, що аби не загубитися в сучасному глобалізованому світі серед сотень часто потужніших культур, українська культура має, по-перше, стати культурою модерною, сучасною й динамічною, вийти за традиційні рамки фольклорно-поетичної форми, але, по-друге, не втратити свого неповторного національного обличчя, більше того – добитися, щоб оригінальний, пізнаваний образ української культури і мистецтва утвердився у свідомості всього світового співтовариства.

У цьому контексті і на виконання Указу Президента України В. Ющенка „Про першочергові заходи щодо збагачення і розвитку культури і духовності українського суспільства” (2006 р., № 1647) МКТ України разом із Національною радою з питань культури і духовності робить кроки в напрямі формування нової державної стратегії в галузі культури. Відповідно створюється сприятлива законодавча база. Зокрема, передбачено розгляд Верховною Радою України підготовлений Міністерством урядовий проект Закону України „Про культуру”, який замінить діючі нині застарілі і недосконалі „Основи законодавства України про культуру”. Готуються зміни до законодавства стосовно гастрольної діяльності, бібліотечної та музейної справи, кінематографії, охорони пам'яток і, що особливо важливо, до порядку закупівлі товарів і послуг за державні кошти. Адже чинна правова база, особливо щодо тендерів, не стільки запобігає зловживанням у цій сфері, скільки створює непотрібні перешкоди нормальній роботі закладів культури.

Ближчим часом буде переглянуто Єдину тарифну сітку в частині, що стосується оплати праці працівників культури, аби ліквідувати існуючі диспропорції в рівні зарплат. У вирі-

шенні цих питань дуже допомагає активна підтримка ЦК профспілки працівників культури.

Важливі питання щодо покращання соціального забезпечення працівників галузі було порушено у виступі голови ЦК профспілки працівників культури України Л. Перелигіної. Профспілка впродовж багатьох років виступає з пропозиціями внести зміни до ряду законів і постанов. Зокрема, йдеться про поширення статті 29 „Основ законодавства про культуру”, яка гарантує безоплатне користування працівниками культури на селі житлом з опаленням і освітленням, на пенсіонерів – працівників культури, які проживають у сільській місцевості; внесення змін до Закону „Про бібліотеки і бібліотечну справу” в частині виплат грошової винагороди за сумлінну працю та матеріальної допомоги; ініціювання Закону „Про реструктуризацію заборгованості з виплат за вислугу років бібліотечним та музейним працівникам”, яким у 1995-2004 рр. не здійснювались виплати через відсутність відповідних постанов Кабміну; нормативно-правові акти про надання обласним універсальним науковим бібліотекам статусу наукових установ; підвищення посадових окладів на 20% працівникам закладів культури, які мають особливу громадську значимість; вирішення питання введення у штатні розклади закладів культури таких посад, як інженери-програмісти, оператори ПК.

Того ж дня в приміщенні Державної історичної бібліотеки України відбулося секційне засідання бібліотек, яке відкрила заступник Міністра культури і туризму України О. Бенч. Розглядалися питання:

– про підсумки роботи відділу аналізу та прогнозування діяльності бібліотек МКТ України у 2006 р. та основні напрями роботи відділу у 2007 р. (доповідач: заступник директора Департаменту мистецтва і регіональної політики – начальник відділу аналізу та прогнозування діяльності бібліотек МКТ України І. Шевченко);

– про взаємодію МКТ України та обласних бібліотек у реалізації державних програм і проведенні всеукраїнських заходів у 2006 році (доповідачі: провідний спеціаліст МКТ України О. Москаленко, головний спеціаліст МКТ України О. Бородавка);

– типові порушення господарської діяльності в закладах культури (доповідач: начальник контрольно-ревізійного відділу МКТ України А. Федоренко);

– особливості фінансування бібліотек України відповідно до Закону України „Про Державний бюджет України на 2007 рік” (доповідач: начальник управління фінансування обліку та звітності – головний бухгалтер МКТ України В. Жук).

ПОСТАНОВА

колегії Міністерства культури і туризму України

**Про підсумки діяльності установ, підприємств і організацій галузі в 2006 році та завдання на 2007 рік
(Витяг)**

КОЛЕГІЯ ПОСТАНОВЛЯЄ:

8.1 Відділу аналізу та прогнозування діяльності бібліотек:

- забезпечити в 2007 році виконання заходів щодо придбання книг для поповнення фондів публічних бібліотек за Державною програмою розвитку і функціонування української мови на 2004-2010 роки;
- забезпечити удосконалення нормативно-правової бази діяльності бібліотек, зокрема, прийняття Закону України „Про внесення змін і доповнень до Закону України „Про бібліотеки і бібліотечну справу”;
- сприяти оперативному і якісному інформаційно-бібліотечному обслуговуванню громадян шляхом зміцнення кадрового потенціалу галузі, збереження існуючої мережі публічних бібліотек, всебічної підтримки їхньої діяльності.

У статті наголошується на необхідності комплексного дослідження фондів зібрань церков і релігійних організацій України, а також архівів, бібліотек, музеїв, зібрань предметів церковного начиння як невід'ємної складової історико-культурного та мистецького надбання українського народу

РЕАЛІЯМИ суспільного життя в Україні сьогодні є: достатньо високий рівень релігійності населення; помітний вплив церков і релігійних організацій на процеси, що відбуваються у країні; створення сприятливих умов для розвитку та діяльності релігійних організацій, деклароване з метою забезпечення конституційного права громадян на свободу світогляду і віросповідання; утвердження засад світоглядної терпимості; дії державних органів, спрямовані на подальше підвищення довіри у взаємовідносинах між державою та церквою, у тому числі – повернення релігійним організаціям їхніх колишніх культурних будівель та майна. Все це привело як до офіційного визнання „употужнення потенціалу церкви в стратегії національного розвитку” [1, 19], так і до помітного кількісного та якісного зростання наукових досліджень з теорії й історії „традиційної релігійної культури українського суспільства” [2, 10] у контексті розвідок з теорії та історії культури, а вивчення явищ сакрального мистецтва – у широких зв'язках з різноманітними сферами культурного буття минулого і сучасності.

Дослідження художньої культури українського суспільства як цілісності та у взаєминах з іншими галузями культури (у сфері наших інтересів – з релігією), взаємин мистецтва як складової художньої культури з релігійною сферою духовного життя в умовах становлення демократії уже не виходять з позицій „науково-атеїстичного” протиставлення мистецтва і релігії [3], а реально спираються на визнання визначної ролі християнства Київської церковної традиції – православ'я та греко-католицизму, а також римо-католицизму, протестантизму, ісламу, іудаїзму, релігій національних меншин у формуванні культури і ментальності українського народу [2, 10].

Кожна конфесія, зароджуючись і утверджуючись на певній етнічній території, з одного боку, вбирає у свою обрядово-культурну сферу місцеві традиції (у тому числі світоглядні), тим самим сприяючи їхньому збереженню, а з іншого боку – викорінює ті самі елементи місцевої культури, які суперечать новому віровченню (хоча і постають духовним надбанням народу) [4]. Вплив тієї чи іншої конфесії на розвиток національної культури був неоднозначним у різні епохи як будь-яке соціокультурне явище [5], а яскраво виражена фаворизація владою однієї з церков та гальмування розвитку інших суб'єктів релігійного життя [6] і по

сьогодні даються взнаки.

Я. Хіміч

З огляду на викладене, для вивчення фондів зібрань церков і релігійних організацій України (сучасний стан та історична ретроспектива) у культурно-мистецьких вимірах, для вивчення церковного начиння як історико-культурного тексту необхідно звернутися до неупереджених досліджень з історії церкви. Як це не видається парадоксальним, але офіційно схвалені розвідки з історії церкви за радянських часів несли в собі не лише „науково-атеїстичний” заряд, а й ідеологію вже згадуваної державної фаворизації однієї з церков [7; 8 та ін.].

За останні 15 років в Україні з'явилися ґрунтовні дослідження (С. Абрамович, В. Бондаренко, Т. Горбаченко, В. Єленський, А. Колодний, М. Попович, О. Саган, П. Слободянюк, Д. Степовик та ін.), представлені і в наукових, і в окремих публічних книгозбірнях країни. Ці праці дозволяють, зокрема, здійснювати наукові розвідки закономірностей розвитку сакрального мистецтва і як складової художньої культури відповідних епох, і як складової розвитку діяльності церков у конкретних історичних умовах, у конкретних конфесіях, у конкретних регіонах.

З тісного взаємозв'язку з історією нації, церкви та історією формування духовної, релігійної культури суспільства можна зрозуміти, чому в певні історичні епохи з'являлася, стверджувалася чи відходила певна храмова архітектура, що спричиняло до тих або інших домінант у іконопису, монументальному живопису (мозаїка та фрески), церковній скульптурі, інтер'єрі, в оформленні рукописних та друкованих книг, а також мистецтві малих форм – шитві та вишивці, різьбленні, художньому литві, ювелірній справі тощо.

Історія церкви дає ключ до розуміння того, коли і чому ті або інші предмети включалися до богослужіння, ставали „речами церковними”, яку виконували роль, а відтак яких рис, у тому числі в культурно мистецьких вимірах, набували.

Очевидно, що великий пласт досліджень у цій сфері здійснено духовенством, церковними ієрархами, вченими-богословами як у самій Україні, так і в діаспорі. На жаль, ми не знайдемо їх у більшості світських бібліотек [9].

Вивчаючи фондів зібрань церков і релігійних організацій (в широкому сенсі) ми відносимо до них рухоме і нерухоме майно, сукупність предметів, які належать церкві або релігійній організації (релігійним гро-

мадам, братствам, управлінням і центрам, монастирям, місіонерським товариствам, місіям, духовним навчальним закладам, а також об'єднанням релігійних організацій), зберігаються у культових і спеціальних спорудах та використовуються з метою задоволення релігійних потреб громадян сповідувати й поширювати віру. У більш вузькому розумінні об'єктами дослідження є архіви та бібліотеки церков і релігійних організацій, церковні (церковно-історичні, церковно-археологічні) музеї, а також ті зібрання предметів релігійного призначення (необхідні для здійснення релігійної практики: облаштування будівлі релігійного призначення, церковне начиння, одяг священнослужителів тощо), які перебувають (зберігаються) у культових (спеціальних) приміщеннях і в той чи інший спосіб використовуються.

Не піддаючись спокусі обійняти неосяжне, виведемо за рамки нашого дослідження проблематику храмової архітектури, вважаючи її до певної міри розробленою і представленою як у спеціальних наукових працях, так і у виданнях, доступних широкому загалу і наявних у багатьох бібліотеках України. Маємо на увазі такі видання, як „Храми України” та серію “Національні святині України”.

Щоправда, шедеврів церковної архітектури, зразків, без перебільшення, усіх відомих архітектурних стилів, напрямів, течій, осмислених і зведених генієм українського народу, набагато більше. У сучасній Україні частина з них повертається до життя – відновлюється, реставрується, передається релігійним громадам, зводяться й нові храми вишуканих архітектурних форм, з інтер'єрами високої мистецької вартості, з відповідним церковним начинням.

Однак у кращому випадку вони представлені у скромних виданнях окремих монастирів чи церков, а найчастіше потрапляють однією світлиною до туристичного буклету-путівника чи краєзнавчої розвідки.

Не претендуючи на „всеохоплюючу” обізнаність з такою літературою, однак, методом так званої „випадкової” добірки регіонів та „випадкової” добірки видань у них, проілюструємо нашу тезу.

Отже, Волинська область: історичний нарис Ф.Г. Мандзюка „Володимир-Волинський Свято-Успенський собор”, виданий з благословення Преосвященного Симеона, єпископа Володимир-Волинського і Ковельського (Луцьк: Вісник і К^о, 2001), Закарпатська обл.: кольоровий рекламний буклет (міні-альбом) М. Сирохман „Дерев'яні церкви Закарпаття” (Ужгород: Закарпаття, 2002); Івано-Франківська обл.: релігійне видання „Український Афон. Манявський Хресто-Воздвиженський монастир”, що вийшло друком з благословення Високопреосвященнішого Іоасафа Архієпископа Івано-Франківського і Галицького УПЦ КП (Івано-Франківськ: Місто НВ, 2004); Львівська обл.: довідкове ілюстроване видання „Архикатедра Святого Юра у Львові” (упоряд. Бертіш Г. – Л., 2001); Полтавська обл.: кольоровий буклет „Історія Свято-Миколаївської православної церкви смт. Диканька Полтавської області”, підготовлений до друку настоятелем церкви протоієреєм Василем Молнаром (2003), та путівник „Полтавський Крестовоздвиженський монастир”

(авт.-упоряд. Павлов В. – Полтава, 2004. – Рос.) – обидва видання вийшли у світ „з благословення Преосвященного єпископа Полтавського і Кременчуцького Філіпа”; Рівненська обл.: „Свято Воскресенський Троїцький Корецький ставропігійний жіночий монастир”, виданий з благословення Патріарха Московського і Всія Русі Олексія II, оригінал-макет виготовлений у видавництві православного Свято-Тихоновського Богословського інституту (М., 2003. – Рос), „Свято-Троїцький дерманський жіночий монастир” – видання монастиря, що побачило світ з благословення архієпископа Рівненського і Острозького Варфоломія (2001. – Текст рос. і укр.): Сумська обл.: кольорові релігійні буклети „Софронівський монастир” та „Молченський монастир”, що випущені з благословення Єпископа Конотопського і Глухівського Інокентія і видані Сумським обласним центром соціально-гуманітарного розвитку „Рідний край” (2003); Харківська обл.: рекламний буклет „Свято-Покровський монастир”, виданий з благословення Високопреосвященного Никодима, Митрополита Харківського и Богодухівського, Священного архімандрита Свято-Покровського монастиря м. Харкова (Х., 2002. – Рос.)

І це – лише незначна частина того, що видано останніми роками церквами і релігійними організаціями (чи у співпраці з ними) в регіонах.

Задля справедливості відзначимо, що подібні видання становлять значний інтерес для дослідників, адже містять обширний ілюстративний матеріал – сучасні та архівні фото, згадки про церковні архіви та бібліотеки, унікальне богослужбове начиння. Однак саме специфіка цих друків, їхній, почасти, рекламно-туристичний характер, орієнтованість на роль путівника для віруючих або на краєзнавче місцеве значення не дають змоги говорити про достатню історико-фактологічну базу та введення до наукового обігу нових джерел, беззастережно сприймати подані у них дані. Скажімо так, вони дають сигнал: де, що, як слід шукати історіку, бібліотекознавцю, архівісту, мистецтвознавцю.

Спільним для більшості видань є включення до них довідок щодо історії конкретного храму, його архітектурних особливостей та наявних (чи колись наявних) у ньому ікон. Зрештою, це цілком відповідає світовим тенденціям.

Зазначимо, що провідні дослідники різних країн світу в другій половині минулого століття почали приділяти особливу увагу іконознавству, зокрема, таким його царинам, як духовна природа ікони, її відмінність від інших видів релігійного малярства, історія ікони в різних країнах християнської культурної традиції, теологія ікони, іконографія, іконологія, техніка іконного малювання. Завдячуючи виданню в останні роки роботам: Д. Степовика „Іконологія й іконографія” (Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2003), „Українська ікона. Іконотворчий досвід діаспори” (К.: Балтія Друк, 2003), „Історія української ікони Х-XX століть” (К.: Либідь, 2004), В. Лепакіна „Ікона та іконічність” (Монастир монахів студитського уставу. – Л.: Свічадо, 2001), Я. Креховецького „Богослов'я та духовність ікони” (Катехитичний ін-т Львів. богослов. академії. – Л.:

Свічадо, 2002), Дмитрія (Яреми, патріарха) „Іконопис Західної України XII – XV ст.” (Л., 2005) – маємо справжній історичний прорив у дослідженнях ікони і як мистецтва, і як духовного атрибута Церкви.

Побачили світ й інші розвідки, де розглядалася українська ікона в контексті специфіки ідеології української церкви та її мистецтва: Мороз Я. „Естетика українського іконопису XIV-XV ст.” (К., 2005), Паньок Т. „Стильова еволюція в іконописі Слобожанщини XVII – початку XIX століття” (Х., 2005), Ременяка О.С. „Український іконопис XVI-XVIII століть на землях Холмщини та Підляшшя” (К., 2004), Федь І.А. „Трансцендентальні та культурологічні виміри феномену української ікони” (К., 2006).

Помітно менше уваги приділялося сакральному мистецтву малих форм, дослідженням церковного інтер'єру, церковної скульптури, шиття, релігійної вишивки тощо.

Головна особливість церковного мистецтва – включення більшості його творів у богослужіння, що зумовлює символічне значення та канонічність „речей церковних”, у не такому вже й далекому минулому унеможлиблювала з ідеологічних причин звернення світських дослідників до його вивчення.

Тому наразі у нас ще обмаль досліджень і наукових знань, що спричинено і знищенням церковних музеїв та бібліотек, наукових праць духовних академій, відсутністю достовірної та компетентної фахової інформації про фондіві зібрання церков і релігійних організацій.

Вивчення всіх складових фондіві зібрань церков і релігійних організацій України у культурно-мистецьких вимірах, виходячи за межі суто технологічного та описового: час, майстер, матеріал, технічні прийоми та художні методи, художньо-стильові особливості, добір виражальних засобів, формальні композиційні рішення тощо, на наше глибоке переконання, має піднятися до рівня історико-філософського та культурологічного осмислення традиційної релігійної культури українського суспільства та сакрального мистецтва.

За умов дотримання світськості досліджень, відмови від спроб клерикалізації культури і мистецтва, від вузькоконфесійності та визначення пріоритетності, „вірності” певній релігійній течії, кожен із представлених у нашій поліконфесійній багатонаціональній державі віросповідних напрямів розкриє свої історичні традиції, етнічні та обрядові особливості, що безпосередньо відбивалися в архітектурі, облаштуванні культурних споруд, у богослужбовому начинні, в організації та функціонуванні бібліотек, архівів, музеїв, тобто – фондіві зібрань, які є тим культурно-мистецьким текстом, за яким дослідники, науковці, працівники культури, просто належним чином підготовлені небайдужі люди зможуть прочитати не лише історію конфесій і сакрального мистецтва, а й простежити розвиток усієї національної культури, історію країни та регіону.

Список використаної літератури

1. Релігійно-церковний комплекс в Україні: стан і тенденції // Виконання обов'язків та зобов'язань України, що випливають із її членства в Раді Європи: Зб. матеріалів круглого столу. – К.: Світ Знань, 2006. – С. 19-22.
2. Концепція державно-конфесійних відносин в Україні // Нац. безпека і оборона. – 2004. – № 3 (51). – С. 3-10.
3. Угринович Д.М. Искусство и религия: теорет. очерк. – М.: Политиздат, 1982. – 288 с.
4. Рудницька О.П. Українське мистецтво у полікультурному просторі: Навч. посіб. – К.: ЭксОб, 2000. – 208 с.
5. Бодак В. Міжконфесійний діалог як діалог культур // Актуальні питання соціально значущої діяльності церков і релігійних організацій в Україні. Зб. матеріалів. – К., 2004. – С. 205-214.
6. Бондаренко В. Духовно-моральний потенціал церкви і шляхи посилення його впливу на українське суспільство / Наукові записки. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія: Зб. наук. пр. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2004. – № 14. – С. 23-34.
7. Никольский Н.М. История русской церкви. – М.: Политиздат, 1985. – 488 с. – (Б-ка атеист. лит.).
8. Русское православие: веки истории. – М.: Политиздат, 1989. – 719 с.
9. Хімич Я.О. Роль та місце інформаційних ресурсів бібліотек церков та релігійних організацій України у формуванні духовної культури нації // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. – К., 2006. – Вип. 16. – С. 236-243.

РАРИТЕТНИМ ВИДАННЯМ – ДРУГЕ ЖИТТЯ

ЗБЕРЕЖЕННЯ КНИЖКОВИХ ПАМ'ЯТОК

У бібліотеках та архівах України зберігається понад 60 млн. унікальних документів XV–XX століть. Майже 2 млн. з них – безцінні пам'ятки світової та національної культур, зокрема: рукописні матеріали, старовинні гравюри, карти, інкунабули, палеотипи, стародруки. Умови, в яких впродовж століть перебували ці раритети, не завжди були оптимальними та сприятливими для їхнього збереження.

Наразі хронічне недофінансування, аварійний стан будівель та комунікацій бібліотек, архівів і музеїв, нестача реставраторів, відсутність сучасних реставраційного обладнання та матеріалів спричинює руй-

М. Романюк, М. Гльчишин, Л. Льода, Б. Макаровський

нування фондів, наслідком чого є незворотна втрата цінних рукописів та книг. Значна кількість таких документів уже стала непридатна для використання, зокрема книги, часописи другої половини XIX – початку XX ст., друквані на кислотному папері. Тому негайного втручання реставраторів потребують тисячі рідкісних видань, щоб зберегти їх від подальшого руйнування та пошкодження. При відборі об'єктів для реставрації береться до уваги їхній стан, ступінь руйнування та змістовна унікальність, яку необхідно зберегти, щоб передати достовірну інформацію ще бага-

тьом поколінням вчених для досліджень історії книги та паперу, а також мистецтва оформлення оправи.

Стан збереженості духовної спадщини народу, дослідження пам'яток минулого науковцями зумовлюють зростання інтересу користувачів бібліотек до цих раритетів, а отже і збільшення читацьких вимог. Але сьогодні ці запити задовольнити складно, оскільки багато рукописних документів та стародруків часом перебувають у такому зруйнованому стані, що їхнє вивчення і використання стають неможливими. Лише термінове здійснення реставраційних робіт з використанням спеціального обладнання, пристроїв та інструментів дозволить повернути до життя унікальні за змістом та оформленням рідкісні видання.

З давніх-давен спеціальні пристрої для виготовлення книжкових шедеврів створювали майстри-інтролігатори

(оправники книг, палітурники), яких ми можемо побачити на гравюрах XVI–XVII століть. В Україні до недавня ніхто ґрунтовно, на науковому рівні не займався цією складною і важливою проблемою.

Відтворення автентичності раритетних видань із використанням нових технологій вимагає розроблення та створення спеціального обладнання та інструментарію для проведення реставраційних робіт. Вагомість цього питання полягає ще й у тому, що давні книги – це не тільки носії важливої за змістом інформації, а й самі як матеріальні об'єкти є надзвичайно цінними інформаційними джерелами про розвиток книжкової справи в Україні й світі.

Перед початком будь-яких реставраційних заходів виконуються серйозні наукові дослідження: визначення кислотності паперу, його товщини, ступеня руйнування, опис та фотографування об'єкта. Тому вже на підготовчій стадії потрібні контактний рН-метр, товщиномір, цифровий фотоапарат, комп'ютер. На основі результатів досліджень фізико-хімічного стану матеріальної основи розробляються плани проведення заходів з консервації та реставрації документа, які передбачають відокремлення книги від оправи та розділення на зошити, очищення паперу від забруднень, дезінфекцію, нейтралізацію та стабілізацію паперу.

У процесі реставрації матеріальної основи документів виникає необхідність використання відповід-

ного обладнання. Зокрема, виведення плям, зміцнення паперу методом проклеювання спеціальними композиціями, очищення паперу від забруднень виконують на вакуумному столі СВ-110 (рис. 1). Основним вузлом стола є прямокутна камера з перфорованою системою отворів. Притискування до стола матеріалу, що реставрується, забезпечується розрідженням (робоча поверхня стола 700 мм x 600 мм, встановлена потужність 0,55 кВт). Використання вакуумного стола дозволяє підготувати документ до виконання саме реставраційних робіт.

Заповнення вручну втрачених фрагментів аркуша, скріплення тріщин, укріплення загинів та дрібних проколів, зміцнення його за допомогою прозорих паперів чи дублювання на нову основу виконують на реставраційному столі з підсвічуванням СР-90 (рис. 2).

Рис. 2

Він складається з рами, двох стояків, які з'єднані між собою стяжкою. Стіл може повертатися в межах кута нахилу від 0 до 75° (робоча поверхня стола 900 x 720 мм).

Такий стіл дозволяє реставратору

чіткіше побачити поверхню пошкодженого аркуша та акуратніше і впевненіше заповнювати втрачені частини сторінки. Стіл реставраційний можна комплектувати двома тумбами для зберігання інструментів, матеріалу, створивши таким чином повноцінне робоче місце для реставратора.

Усі аркуші, відреставровані на такому столі, витримують під пресом, поступово змінюючи допоміжні матеріали для максимального та рівномірного просушування. Для цього використовуються гвинтові преси ПГ-35 та ПГ-100. Вони складаються з нерухомої та рухомої плит і гвинтової пари з ручним приводом гвинта (ПГ-35 – формат матеріалу, що обтискується, – 450 x 370 мм, висота стопи – 250 мм, ПГ-100 – формат матеріалу, що обтискується, – 1000 x 600 мм, висота стопи – 300 мм) (рис. 3, 4).

Намагаючись максимально повно відтворити структуру книги як єдиного комплексу і зберегти її автентичність після завершення реставраційних робіт, відреставровані аркуші фальцюють, формують у зошити і зшивають на шнури чи ремені за попередньо замальованими схемами, дотримуючись способів шиття оригіналу. Саме цей, завершальний етап реставрації книжкового блоку виконується на спеціальних зшивальних верстатах СШБ-40 та СШБ-100, які є настільними конструкціями і складаються з основи, нижнього і верхнього за-

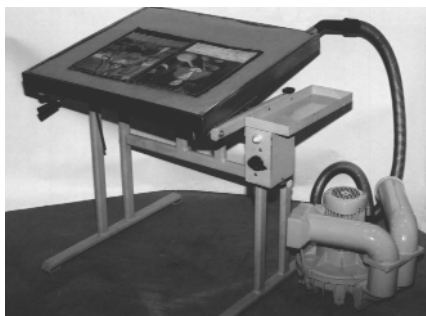

Рис. 1

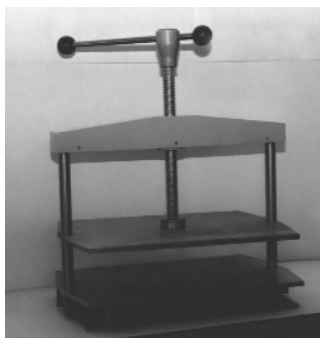

Рис. 3

Рис. 4

тискачів, траверсів, стояків. Індивідуальний натяг кожного шнура здійснюється за допомогою гайки, встановленої на кожному верхньому затискачі (СШБ-40: формат блока, що зшивається, – 450 x 350 мм, товщина блока – 110 мм, кількість верхніх затискачів 5 шт.; СШБ-100: формат блока, що зшивається, 800 x 600 мм, товщина – 150 мм, кількість верхніх затискачів 8 шт.) (рис. 5).

Оправа книги як структурний елемент кодексу виникла через необхідність захисту книжкового блоку від негативного впливу зовнішніх чинників: різких коливань температурно-вологісного режиму, дії світлових променів, пилу, хімічних та біологічних пошко-

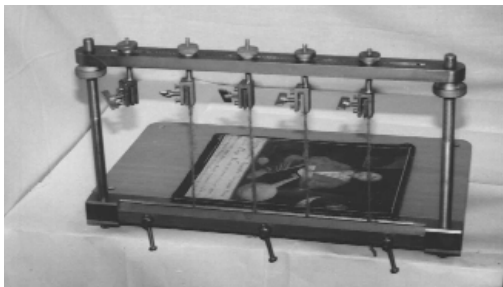

Рис. 5

дження її матеріальних складових, які втрачають колір, лицевий шар, тріскаються, розриваються. Реставрація оправ є однією з основних ланок реставраційного процесу. Для виконання технологічних операцій з реставрації матеріальної основи оправи, необхідно мати певний мінімальний комплект обладнання та інструментів, до яких повинні входити: прес з ручним гвинтовим приводом ПГ-35; пристрій для обтискування книжкового блока ПОВ-1; пристрій для обрізання блока Г-1; верстат для оздоблення ВО-45; ручний позолотний прес ПРГ-21; комплект спеціальних інструментів.

Пристрій ПОВ-1 (рис. 6), призначений для оброблення книжкового блоку, складається з двох дерев'яних брусів, один з яких є рухомим. Рухомий брус може переміщуватися і притискатися до поверхні нерухомого бруса (ширина обтискування – 450 мм, товщина обтискування – 110 мм).

Пристрій Г-1 (рис. 7) призначений для ручного посторінкового обрізання зшитих у блок зошитів. Він складається з двох частин – пристосування для затискування блока ПОВ-1 і гобеля. Гобель – це дві дерев'яні «щоки», виготовлені з твердої породи дерева, одна з яких за допомогою гвинтової пари може переміщуватися на необхідну глибину різання. У торцевій частині «щоки» закріплений спеціальний ніж (фор-

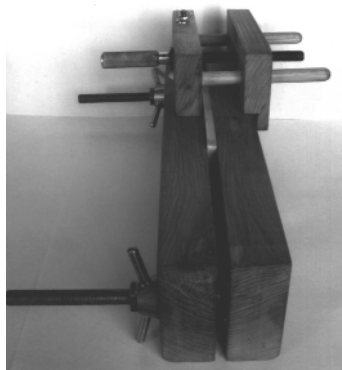

Рис. 7

мат блока, що обрізується, – 450 x 300 мм, товщина – 50 мм).

Верстат для оздоблення ВО-45 (рис. 8) призначений для ручного оброблення обрізів корінця блока та їхнього фарбування. Він складається з гвинтового преса з ручним приводом гвинта, стола і основи. Для зручності оброблення зрізу корінця прес із затиснутим блоком має можливість обертатися навколо горизонтальної осі. Вертикальне і горизонтальне розташування преса фіксується двома фіксаторами (формат блока, що обробляється, – 450 x 300 мм, товщина – 110 мм).

Прес ПРГ-21 (рис. 9 на с. 13) призначений для позолотних робіт, друкування, блінтового тиснення, ламінування. Це настільна конструкція з ручним приводом і двома плитами, що нагріваються (максимальний формат плит – 210 x 300 мм, температура нагріву верхньої і нижньої плит регульована – від 30 до 180°C, загальна встановлена потужність 2 кВт).

Заслугує на увагу комплект спеціальних інструментів, призначений для проведення оздоблювальних та підготовчих робіт. Для виконання першої групи робіт використовуються колісні басми, філети, штрихувальні ножі, які служать для нанесення на палітурний матеріал оздоблювального орнаменту, фігурних, прямих та пунктирних ліній.

Рис. 8

Колісна басма складається із змінних дисків, на робочу поверхню яких нанесений орнамент, і вилки – кронштейна з дерев'яних руків'ям. Филети, штрихувальні ножі – це металеві пластини різної товщини з дугоподібною робочою поверхнею, які закріплені на дерев'яних руків'ях. Робоча поверхня оздоблювального інструменту виготовлена з матеріалу з великою теплопровідністю (рис. 10 на с. 13).

Для виконання розмічувальних та підготовчих робіт призначені спеціальні лінійки, кутники, які мають руків'я. Для проведення палітурних робіт спеціалісту будуть вкрай потрібні універсальні та спеціальні ножі для оброблення поверхні шкіри.

Вперше в Україні проблему створення реставраційного обладнання було внесено до тематики науко-

вих досліджень Українського науково-дослідного інституту поліграфічної промисловості ім. Т.Г. Шевченка у 1993 році (далі – Інститут). Спільно з відділом реставрації та консервації рідкісних видань Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України тут було розроблено і впроваджено комплект обладнання та інструментів для реставраційних робіт.

На виконання завдань Програми збереження бібліотечних та архівних фондів на 2000–2005 роки Інститут запропонував науково-дослідну тематику зі створення комплексної системи устаткування для реставрації рідкісних видань і книжкових раритетів. Ці пропозиції знайшли своє втілення у спеціальному проекті, фінансованому з коштів ЮНЕСКО. У 2003-2004 рр. Інститут розробив і передав Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського 51 одиницю реставраційного обладнання.

Наразі тривають дослідження з подальшого вдосконалення й розроблення реставраційного обладнання та інструментів, зокрема:

- стола вакуумного для пресування основи до карт, гравюр, художніх полотен (робоча поверхня стола – 1000 x 2000 мм, температура нагрівання робочої поверхні регульована в межах від 30 до 100°C з відображенням її значення на панелі терморегулятора);
- малогабаритного, переносного індикаторного пристрою для вимірювання товщини паперу, плівки та інших матеріалів (діапазон вимірювання: 0 – 10 мм з точністю до 25 мкм);
- стелажа з відкидними полицями для зберігання й сушіння гравюр, карт, рукописів (кількість відкидних полиць – до 50);
- напівавтоматичної екологізаційної камери для оброблення книг від мікробіологічних шкідників з регульованим режимом підтримування температури (максимальний формат книги – 210 x 300 мм, кількість одночасного завантаження книг – від 85 до 110 штук, температура нагріву – від 0 до 90°C);
- термоінструмента з комплектом змінних насадок для реставрації художніх творів і проведення палітурних робіт (температура нагріву насадок регульована в межах від 40 до 200°C, кількість насадок та їхня конфігурація – за призначенням);
- висічних пристроїв для виготовлення з листового картону контейнерів (футлярів) для зберігання раритетних видань;
- світильників з ультрафіолетовим та інфрачервоним випромінюванням – за призначенням.

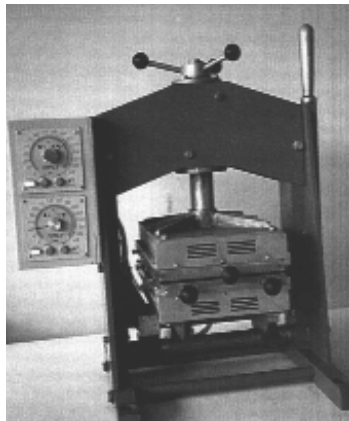

Рис. 9

Науковці та спеціалісти Інституту працюють над створенням необхідного обладнання, приладів мобільної системи з екологізаційного забезпечення для опрацювання книжкових блоків, які призначені для використання у бібліотеках країни.

Забезпечення сучасного рівня зберігання та реставрації пам'яток писемності сьогодні можливе лише за допомогою комп'ютерної та електронної техніки, яка дозволить:

- моделювати первісний вигляд гравюр, рукописних і друківаних документів на ветхих матеріалах;
- досліджувати матеріальні носії документних пам'яток з використанням електронного мікроскопа, комп'ютерів і цифрової фототехніки;
- реставрувати фотографічні зображення та робити їхні копії на новій основі;
- автоматично управляти процесом стабілізації мікрокліматичних умов збереження пам'яток писемності й друку;

Рис. 10

– створювати бази даних рецептур та методик, які використовуються в реставраційних процесах та документації, що супроводжує реставраційний об'єкт під час виконання заходів з консервації, відновлення та зберігання;

- краще експозиційне та наукове використання пам'яток писемної культури;
- підвищення якості реставраційних робіт;
- проведення реставрації матеріальної основи оправ рукописів та стародруків згідно з канонами старих інтралігаторських цехів;
- збереження автентичності старих книг.

Актуальність та правильність обраних Інститутом напрямів підготовки і виготовлення технологічного обладнання для реставраційних робіт підтверджують ознайомлення та вивчення досвіду роботи провідних закордонних фірм зі створення реставраційного обладнання, здійснення маркетингових досліджень у міжвідомчих центрах реставрації, консервації та репрографії.

Використання спеціального обладнання та інструментів забезпечить збереження та відновлення безцінних пам'яток світової та національної культури – духовної спадщини нашого народу.

ПРОЕКТ "ЄВРОПЕЙСЬКА БІБЛІОТЕКА" ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

КОНФЕРЕНЦІЇ.
СЕМІНАРИ.
ЧИТАННЯ

СУЧАСНІ бібліотеки, розвиваючись з активним використанням інформаційних технологій, включаються у процес створення, забезпечення функціонування та розвитку електронних бібліотек. Виходячи з того, що електронна бібліотека – це локальні або розподілені електронні ресурси, поєднані загальною ідеологією структуризації і доступу, бібліотеки розробляють та реалізують окремі проекти створення електронних бібліотек, здійснюючи цю роботу самостійно або ж об'єднуючись у корпорації.

Мета даної публікації – узагальнити матеріали Міжнародного семінару «Ініціативи Європейської бібліотеки», що відбувся у м. Юрмалі 29-31 січня 2007 року. Його організаторами стали Міністерство культури Латвії, Національна бібліотека Латвії та керівництво проекту «Європейська бібліотека» (TEL-ME-MOR). Від України на семінар, разом з автором цієї статті, було запрошено директора Державної бібліотеки України для юнацтва Г. Саприкіна, заступника генерального директора Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського А. Чекмарьова, директора Херсонської ОУНБ ім. О. Гончара Н. Коротун.

У чому сутність проекту «Європейська бібліотека»?

Це колективна праця усіх національних бібліотек Європи, кінцевою метою якої має стати централізована багатомовна точка доступу в Інтернеті до каталогів та електронних колекцій – TEL портал (www.TheEuropeanLibrary.org).

Роботу над проектом розпочато у 2001 році. Під керівництвом Британської бібліотеки вивчалися можливості його реалізації, здійснювались обрахунки ймовірної вартості, створювався бізнес-план як обов'язкова частина проекту.

Європейська бібліотека відкрита для доступу з травня 2005 року і зараз включає в себе 240 електронних колекцій з національних бібліотек Австрії, Великобританії, Хорватії, Данії, Естонії, Фінляндії, Франції, Італії, Латвії, Нідерландів, Португалії, Сербії, Словенії, Швейцарії, Польщі, Кіпру, Мальти, Литви, Угорщини, Чехії, Словаччини. До кінця 2007 року до проекту долучаться ще 9 країн (Бельгія, Греція, Ірландія, Ісландія, Іспанія, Ліхтенштейн, Люксембург, Норвегія, Швеція) і він буде налічувати близько 300 колекцій (EDLproject). Передбачається, що у 2008 році доступними стануть 2 млн. книг, фільмів, фотографій, манускриптів та інших документів, а до 2010 ро-ку – коло 6 млн.

Сповідуючи ідеологію рівноправного доступу до європейського культурного, освітнього та наукового різноманіття, Європейську бібліотеку створено і вона існує та розвивається задля того, щоб відкрити світ

знань, інформації і культури,

накопичений всіма національними бібліотеками Європи. Для користувачів вперше створено можливості пошуку в електронних каталогах національних бібліотек, надано доступ до національних ресурсів інших країн, забезпечено якісні й надійні веб-ресурси.

Портал використовує стандартні протоколи OAI, Z39.50, SRU, OpenURL, засновані на єдиних стандартах метаданих (на базі Dublin Core) для забезпечення взаємодії; клієнтська сторона Порталу – на базі open source (AJAX) та використовує багатомовний інтерфейс (20 мов).

Провідні фахівці Національної бібліотеки Латвії, аналізуючи власний досвід роботи у проекті впродовж двох років, розповідали про те, що на початку задля його ефективної реалізації у бібліотеці було створено чотири робочі групи. Перша – “група аналізу дослідницької роботи” – аналізувала та ідентифікувала потреби і пріоритети досліджень у секторі культури і освіти країн ЄС. Друга – “група розвитку мереж доступу до національних ресурсів” – забезпечувала використання програмних засобів. Третя – “група забезпечення розвитку багатомовності мережі” – працювала над перекладами. Четверта – “група заохочення ознайомлень з проектом” – забезпечувала рекламу проектних робіт та інформування про переваги проекту.

Для нас можуть мати певний інтерес наслідки роботи першої робочої групи. Зокрема, під час проведених досліджень було встановлено, що істотних відмінностей між національними бібліотеками країн ЄС та тих країн що не входять до цього об'єднання, не існує. Лише декілька національних бібліотек європейських країн оцифровують велику кількість документів, а в цілому темпи і обсяги оцифрування недостатні, щоб створити у короткий термін повноцінну повнотекстову європейську електронну бібліотеку (для прикладу, у НБ Кореї зараз оцифровано документів більше, ніж у 39 європейських країнах разом взятих).

Наразі більш актуальним залишається оцифрування з метою забезпечення електронного зберігання. Завданням на найближчу перспективу визначено створення прозорих стандартів якості і термінології для продуктивного співробітництва між національними бібліотеками та орієнтація на користувача як кінцеву мету будь-якої бібліотечної діяльності. Нині створюються віртуальна Рада Користувачів, європейський реєстр метаданих, проводяться семінари з бібліотекарями, спрямовані на пошук шляхів взаємодії з іншими проектами. З метою визначення потреб користувачів постійно здійснюється аналіз журналу реєстрації, розширюються мовні можливості.

І. Шевченко

Узагальнюючи результати здійсненої роботи, директор Національної бібліотеки Латвії пан Андріс Вілкс, зокрема, сказав, що проект може бути розповсюджений на бібліотеки, архіви та музеї і у подальшому слугувати базою для приєднання інших суспільних інституцій, що зберігають культурну спадщину.

З травня 2007 року передбачається наступний етап реалізації проекту – TELPlus, на корпоративних засадах. Чехія здійснюватиме OCRing з попередньо оцифрованих матеріалів, Португалія забезпечуватиме ОАІ РМН сумісність, Франція – індексацію повних текстів та автоматичну орієнтацію між багатомовними тематичними індексами, що покращуватиме доступ, Нідерланди створюють уніфікований модуль інтеграції інших сервісів, наприклад пошук у словнику, анотації. Передбачається також персоналізація користувачів, погоджуються умови участі Болгарії та Румунії.

Якими є перспективи для України?

Для національних бібліотек країн – не членів Європейського Союзу, як потенційних учасниць проекту «Європейська бібліотека» у майбутньому, необхідно реально оцінити його зміст та переваги для користувачів і, спираючись на свої можливості – фінан-

сові, кадрові, технічні та технологічні, опрацювати пропозиції адміністраторів TEL-ME-MOR стосовно приєднання до «Європейської бібліотеки». На семінарі було задекларовано умови та можливості для України, Вірменії, Грузії, Молдови і Азербайджану стати учасниками проекту. Це – наявність однієї або декількох електронних колекцій чи каталогів, доступ через ОАІ, Z39.50 або SRU, структура метаданих, що відповідає «TEL Application Profile», опис колекцій в XML, перекладацька робота. Особливих зусиль потребує менеджмент проекту – кадрове і фінансове забезпечення тощо. Ця діяльність є набагато складнішою, ніж технічно-технологічні умови співучасті у проекті.

Отримані пропозиції щодо співпраці та можливості участі України у проекті наразі всебічно опрацьовуються фахівцями і незалежними експертами та будуть використані при визначенні перспектив розвитку вітчизняної бібліотечної справи, оскільки євроінтеграційні процеси, представлення світові культурних надбань із фондів національних книгозбірень та прагнення до подолання електронної нерівності стоїть на порядку денному в Україні. ■

ПІДСУМКИ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ, ДЕРЖАВНИХ БІБЛІОТЕК ТА ОУНБ УКРАЇНИ

26 січня ц.р. у Національній парламентській бібліотеці України (НПБУ) відбувся „круглий стіл” на тему „Наукова робота – шлях до вирішення нагальних проблем бібліотечної справи” за участю працівників МКТ України, провідних бібліотечних фахівців, науковців і практиків, викладачів, аспірантів, студентів, зокрема, представників Національної бібліотеки України (НБУ) для дітей, Державної бібліотеки України (ДБУ) для юнацтва, Державної історичної бібліотеки (ДІБ) України, Державної науково-педагогічної бібліотеки України (ДНПБУ) ім. В.О. Сухомлинського, Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв (ДАКККіМ) та ін. Організатором «круглого столу» став науково-дослідницький відділ Бібліотеки.

До кола розглянутих на засіданні питань увійшли: підсумки науково-дослідницької діяльності національних, державних бібліотек України та загальний аналіз актуальних напрямів НДР обласних універсальних наукових бібліотек (ОУНБ) країни за останні роки; результати виконання державних програм, зокрема поповнення і збереження бібліотечних та архівних фондів; цілі, завдання та хід проведення окремих досліджень; вивчення читання дитячої та юнацької аудиторії; впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у методичну діяльність бібліотек; завдання фахового видання „Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія”; питання створення

українського бібліографічного репертуару та підготовки бібліографічних покажчиків; розвиток інформаційно-пошукових мов в інформаційній діяльності.

Аналіз науково-дослідницької роботи ОУНБ (**З. Савіна**, заст. генерального директора НПБУ з наукової роботи) засвідчив прикладний характер проведених досліджень, їхню спрямованість на удосконалення діяльності як окремої бібліотеки, так і всіх книгозбірень регіону. Протягом 2005 р. дослідницьку роботу ОУНБ було зосереджено на кількох проблемах. Перша – роль та місце бібліотеки в сучасному суспільстві. В цьому аспекті Хмельницька, Миколаївська, Запорізька ОУНБ докладно вивчали сільську бібліотеку, коло її проблем, чинники та складові успішної діяльності, склад користувачів, структуру їхніх потреб та запитів, можливості створення або перебудови системи підвищення кваліфікації сільських бібліотекарів.

Вивченням інформаційних потреб, інтересів, запитів різних категорій користувачів займалися Львівська, Рівненська, Кіровоградська, Чернівецька, Івано-Франківська, Сумська, Закарпатська, Вінницька ОУНБ. Вони досліджували рівень інформаційного та бібліотечного обслуговування як всієї читацької аудиторії, так і окремих категорій користувачів (вчителів, пенсіонерів, інвалідів, представників органів вла-

О. Масціпан

ди, національних меншин). Ця робота проводиться з метою удосконалення системи інформаційно-бібліотечного обслуговування, прогнозування розвитку послуг бібліотек відповідно до потреб користувачів.

Постійно в полі зору фахівців ОУНБ були питання формування, збереження, використання та відповідності читацьким запитам документних ресурсів бібліотек, зокрема вивчалися повнота надходження місцевого обов'язкового примірника документів (Донецька, Закарпатська ОУНБ), стан поповнення, збереження та використання фонду в цілому та окремих його частин (Черкаська, Донецька, Кіровоградська ОУНБ), використання каталогів і картотек (Сумська ОУНБ).

Історії бібліотечної справи регіонів та окремих бібліотек присвячувалися розвідки Запорізької, Херсонської, Чернівецької, Миколаївської та Одеської ОУНБ.

Питання бібліотечної професії вивчали дослідники-практики Кіровоградської, Закарпатської та Луганської ОУНБ. Актуальність цих проблем зумовлена, з одного боку, зміною, ускладненням вимог до бібліотекарів, з іншого – „старінням” кадрового складу бібліотек, слабким рівнем фахової підготовки, відсутністю стабільної системи підвищення кваліфікації, падінням престижу професії тощо.

Особливу увагу на засіданні „круглого столу” було приділено виконанню державних програм у галузі бібліотечної справи та проблемам, з якими стикаються бібліотеки під час їхньої реалізації (**О. Селіверстова**, заст. генерального директора НПБУ). Основними труднощами, які виникли у ході виконання Програми, були нестабільність фінансування та недосконалість механізму здійснення закупівлі книжкових та періодичних видань. На стані фінансування книгозбірень у регіонах позначилося їхнє передання у власність органів місцевого самоврядування, внаслідок чого утримання бібліотек є неоднаковим через різні можливості влади на місцях. Тож ступінь реалізації Програми повністю залежав від ставлення владних органів до бібліотек. Якщо ряд ОУНБ найпотужніших в економічному відношенні регіонів за роки дії Програми змогли найбільш повно комплектувати свої фонди, то для решти це було вкрай проблематично. Що ж стосується районних та міських ЦБС, то за обсягом виділених коштів Програму було реалізовано в середньому на 10-25%. Сільські бібліотеки отримали на поповнення своїх фондів 4% від запланованого. Аналіз фінансування НПБУ показує, що за 2002-2005 рр. бібліотеку було профінансовано лише на 42% від передбаченого Програмою.

Негативним слід вважати і проведення тендерів на закупівлю книжкових видань за процедурою відкритих торгів без урахування того, що книга є специфічним товаром, який не може чекати проходження довгих бюрократичних процедур.

Програмою було заплановано проведення наукових досліджень з проблем книговидання, книгорозповсюдження та поповнення бібліотечних фондів. У рамках вивчення питання повноти надходження обов'язкового

примірника творів друку до бібліотек було проаналізовано виконання Закону про обов'язковий примірник протягом 4 років – з 2003 по 2006 р. на прикладі НПБУ (**Г. Перепелицина**, зав. відділом НПБУ). В ході цього аналізу було виявлено недоліки самого Закону; недосконалість окремих його статей; невизначеність термінів; недостатня розробленість процедур розсилання, отримання видань, контролю та відповідальності за невиконання. До речі, на це вказали й фахівці ОУНБ, які проводили таке дослідження у 2004 р. Однією з найбільш серйозних проблем, що виникає під час контролю за повнотою надходжень, є відсутність на державному рівні інформації про стан книговидання в цілому по Україні, що унеможливорює саму процедуру визначення ступеня повноти отримання бібліотекою документів. Всіма бібліотеками відзначається більш сумнівне ставлення до вимог Закону з боку видавничих підприємств з державною формою власності на відміну від комерційних, приватних фірм, організацій, товариств.

З іншого боку, аналіз надходження обов'язкового примірника в НПБУ, вивчення складу цих видань за мовними, тематичними ознаками дозволяє дослідити тенденції розвитку видавничої справи у країні. Наприклад, чітко простежується значне збільшення кількості видань українською мовою, поступове зменшення обсягів суспільно-політичної літератури і збільшення частки технічної, як правило, за рахунок видань з нових технологій та комп'ютерів.

У рамках виконання Програми поповнення бібліотечних фондів протягом 2004-2006 рр. НПБУ організувала й провела два державні дослідження: „Незадоволений читацький попит на вітчизняну книжкову продукцію...” та „Комплектування фондів бібліотек вітчизняними науковими та виробничо-практичними журналами у галузі економіки і права” (**Л. Любаренко**, зав. відділом НПБУ). У цих розвідках брали участь бібліотеки всіх рівнів переважної більшості областей та Автономної Республіки Крим. В обох дослідженнях зафіксовано недоліки у системі комплектування та задоволенні читацьких потреб, а також виявлено залежність отриманих даних та показників від певних особливостей, а саме: історії, культури, традицій, рівня економічного розвитку та специфіки господарської діяльності кожного окремого регіону. В ході першої з цих розвідок укладено список пропозицій щодо видання та перевидання найбільш потрібних користувачам книг українською мовою.

Під час вивчення комплектування фондів вітчизняними журналами з питань економіки та права гостро постало питання необхідності максимально виваженої передплати в умовах недостатнього фінансування та постійного підвищення цін на періодичні видання. Було виявлено коло найбільш популярних у передплаті та використанні часописів, яке є характерним для бібліотек всіх типів та всіх регіонів. Позитивним слід вважати й те, що в основному бібліотеки при укладанні репертуару передплатних видань керуються попитом читачів, враховуючи знання особли-

востей економіки своїх областей, районів тощо. Виявлені недоліки, зокрема невідповідність попиту та пропозицій, можна подолати лише шляхом моніторингу читацьких потреб та відповідною корекцією передплатної політики.

На засіданні „круглого столу” обговорювався хід реалізації ще однієї державної програми – Програми збереження бібліотечних та архівних фондів на 2000-2005 рр., що прийнята Постановою Кабміну України № 1716 від 15 вересня 1999 р. (**О. Лазарева**, зав. відділом НПБУ). Програмою передбачалося створення Державного реєстру національного культурного надбання (далі – Державний реєстр), яке в частині книжкових пам'яток покладено на провідні бібліотеки країни, в тому числі й на НПБУ. До 2004 р. в основному йшла підготовча робота: було придбано технічне обладнання та програмне забезпечення для бібліотек-учасниць Програми; Національною парламентською бібліотекою розроблено Інструкцію про порядок відбору рукописних книг, рідкісних та цінних видань до Державного реєстру, підготовлено рекомендації „Створення баз даних документів, визначених для включення до Державного реєстру...”, за допомогою системи автоматизації бібліотек ІРБІС”.

Значні проблеми, з якими під час роботи у 2000-2005 рр. зіткнулися бібліотеки, не дозволяють суттєво рухатися вперед. Головними є: відсутність постійного й повного фінансування, незабезпеченість технічною та програмною підтримкою (лише 10 ОУНБ працюють за системою ІРБІС), повсюдна відсутність відповідних фахівців.

Спеціалісти провідних бібліотек України вважають, що робота зі створення Державного реєстру вкрай важлива, її не можна припиняти, але без вирішення ряду нагальних проблем ця праця буде безкінечною. Зокрема, необхідно створити єдину Міжвідомчу комісію, яка б організовувала, координувала, кооперувала діяльність головних бібліотечних установ у цьому напрямі.

Науково-дослідницька діяльність державних бібліотек була представлена напрацюваннями та здобутками в дослідницькій роботі НПБУ, НБУ для дітей, ДБУ для юнацтва, ДІБ України, ДНПБУ.

Роботу науково-дослідницького відділу НПБУ у 2004-2006 рр. в основному було зосереджено на вивченні проблем загальнодержавного значення. Результати вже згадуваних досліджень за Програмою поповнення бібліотечних фондів дали корисний матеріал для практичної роботи. Зокрема, дані ОУНБ щодо незадоволеного читацького попиту використовуються в ході виконання Державної програми розвитку і функціонування української мови на 2004-2010 роки в розділі „поповнення фондів публічних бібліотек кращими творами національної та світової художньої літератури” (**Л. Любаренко**).

Актуальною в роботі відділу залишалася історична тематика. Так, у 2006 р. вийшла третя частина «Літопису Національної парламентської бібліотеки України» до її 140-річчя. Видання висвітлює період з

1944 р. по 1966 р. Другим аспектом історичних досліджень стало вивчення історії бібліотечної справи та бібліографії в Україні.

У 2006 році захистом дисертації на здобуття вченого ступеня кандидата історичних наук **Л. Бейлісом**, завідувачем відділу науково-професійної інформації для бібліотек НПБУ, було підбито підсумки кількарічного дослідження „Українська бібліотечна періодика 1991-2005 років: основні тенденції розвитку”.

Напрямок науково-аналітичної та видавничої діяльності відділу представлений «Оглядом науково-дослідної роботи наукових бібліотек та вищих навчальних закладів культури України у галузі бібліотекознавства...», чергове видання якого у двох частинах побачило світ у 2003-2004 рр., та інформаційно-аналітичним бюлетенем „Соціологічні дослідження в бібліотеках” (вип. 29-32), головне завдання якого – сприяти підвищенню фахового рівня бібліотекарів-практиків в організації та проведенні соціологічних досліджень.

Вибір тематики розвідок, як правило, диктується реаліями та проблемами сьогодення. Тож науково-дослідницьку діяльність НПБУ у 2007 р. буде зосереджено на розробці двох вкрай важливих для бібліотечної громади проблем: „Публічні бібліотеки України в контексті соціокультурного простору регіону” та „Сільська бібліотека на мапі України”. Головна мета цих розвідок – довести важливість, необхідність публічної бібліотеки, незамінність виконуваних нею функцій у культурному середовищі, а також визначити місце бібліотеки в інформаційному суспільстві, пріоритети її діяльності відповідно до потреб населення певного регіону, спрогнозувати майбутнє бібліотеки і тим самим створити базу для прийняття управлінських рішень, розробки науково визначеної концепції публічної бібліотеки (**Т. Богущ**, гол. бібліотекар НПБУ). Ця робота буде розгортатися на вже добре підготовленій ниві. Адже протягом останніх десяти років публічні книгозбірні різних рівнів вивчають і намагаються визначити місце та роль бібліотеки в сучасному суспільстві. Все частіше такі дослідження набувають маркетингового характеру, і вже існує солідний та цікавий доробок у цьому питанні, зокрема проект створення корпоративної мережі бібліотек (Миколаївська ОУНБ), головна мета якої – підвищення якості бібліотечно-інформаційного обслуговування за рахунок участі у формуванні об'єднаного інформаційного ресурсу і загального користування бібліотеками міста.

Одним із пріоритетних напрямів дослідницької діяльності бібліотек для дітей, який очолює Національна бібліотека України для дітей, є вивчення шляхом моніторингу трансформації інформаційних потреб користувачів (**О. Петренко**, зав. відділом НБУ для дітей). Практика свідчить, що цілісність явища можна побачити лише у процесі розвитку, відслідковуючи його динаміку, спостерігаючи за ним з тим, щоб вчасно помітити нові тенденції, зокрема у читанні, спрогнозувати стратегію розвитку якісного бібліотечного

обслуговування читачів. Досягти такої ефективності дослідження можна лише за допомогою моніторингу, тобто системи безперервного спостереження за фактичним станом справ у будь-якій сфері, у т. ч. читанні дітей. Бібліотекарі на практиці побачили ефективність такого виду наукових досліджень і поступово переходять від простої фіксації фактів окремих розрізних досліджень до тривалого відстеження та періодичного порівняльного аналізу отриманих даних. І тут їм стають у пригоді розроблені НБУ для дітей методичні рекомендації „Моніторинг дитячого читання в бібліотеках України для дітей”. Моніторингові розвідки дають змогу накопичувати інформацію про динаміку читання кожного читача, кожної вікової групи, класу, школи і створювати власний інформаційний продукт – банк даних, котрим користуються як самі бібліотекарі, так і зацікавлені споживачі.

Науково-дослідницька діяльність Державної бібліотеки України для юнацтва протягом 2004-2006 рр. розвивалася у двох напрямках. З одного боку, проводилися традиційні дослідження інформаційних потреб молоді та можливостей їхнього задоволення, з іншого – вивчалися питання покращання методичної роботи самої бібліотеки, підвищення фахового рівня бібліотекарів книгозбірень для юнацтва (**Т. Нікітінська**, гол. бібліотекар ДБУ для юнацтва). Щодо першого напрямку, то ДБУ для юнацтва продовжила дослідження ролі і місця книги та Інтернету в житті підростаючого покоління. Головний висновок розвідки полягає в тому, що сьогодні ці два шляхи отримання знань однаково популярні серед молоді, тож книга та Інтернет виступають як партнери в забезпеченні інформаційних потреб користувачів. Це свідчить про необхідність збереження як традиційних носіїв інформації, так і розширення можливостей доступу до Всесвітньої мережі.

Дослідження другого напрямку присвячувалися питанням ефективності та шляхів підвищення якості методико-бібліографічних видань ДБУ для юнацтва. В роботі взяли участь обласні бібліотеки для юнацтва, які шляхом рецензування окремих видань визначили найбільш цікаві та корисні з них, можливості їхнього використання у різноманітних напрямках бібліотечної діяльності та значення цих видань при впровадженні у практику новацій, а також запропонували теми, проблеми, питання для наступних методичних матеріалів.

Зростання вимог до професійної підготовки бібліотечних кадрів спонукали ДБУ для юнацтва до вивчення системи підвищення кваліфікації у книгозбірнях своєї мережі, в якому взяла участь 11 обласних бібліотек. Аналіз отриманих даних показав, що ця система знаходиться в постійному розвитку, бібліотеки використовують різноманітні форми навчання – як традиційні, так й інноваційні, а саме: брифінги, аукціони бібліотечних ідей, клуби директорів тощо.

Науково-дослідницька робота Державної історичної бібліотеки України протягом 2006 р. здійснювалася у кількох напрямках (**А. Скорохватова**, заст.

директора ДІБ України). Для покращання формування і використання науково-інформаційних ресурсів було проведено роботу з удосконалення розділу рубрикатора „Історія України”; розроблено технологічну інструкцію „Шлях книги у процесі опрацювання в програмі ІРБІС”, що дало змогу розкривати зміст документів в електронному каталозі; розробити структуру формату бібліографічного запису для прискореного оброблення інвентарних списків періодичних видань. У напрямі створення національної бібліографії подальшого розвитку набула підготовка матеріалів до науково-бібліографічного покажчика „Історія України” за 2003-2005 рр., також підготовлено і видано у 2006 р. покажчик „Матеріали до бібліографії Києво-Печерської Лаври”.

Науковими дослідженнями історико-краєзнавчого характеру, які мають вже давні традиції, займається відділ історичного краєзнавства (**В. Кисельова**, зав. відділом). Останнім часом цю роботу було спрямовано на: вивчення потреб ОУНБ з методики організації та проведення краєзнавчої роботи, збір відомостей про бібліографічні видання краєзнавчого змісту в регіонах України, їхнє опрацювання та введення до електронної БД „Краєзнавчі бібліографічні ресурси бібліотек України: 2001-2005”. Розроблено також концепцію проблемно-орієнтованої електронної бібліографічної БД „Теорія, методика і практика бібліотечно-краєзнавства: 1997-2006” та технологічну інструкцію щодо введення записів до бази даних у програмному забезпеченні ІРБІС.

Науково-дослідницька діяльність Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В.О. Сухомлинського здійснювалася у рамках трьох наукових проектів (**П. Рогова**, канд. іст. наук, директор ДНІПБУ). У першому – „Становлення, створення і розвиток мережі освітянських бібліотек України (X-XX ст.)” – досліджувалася історія спеціальних бібліотек освітянської галузі України різних видів, визначались їхня роль у розвитку вітчизняної педагогічної науки, освіти і практики, основні напрями реформування цих закладів, модернізації та стратегії розвитку їхнього внеску в інформаційне забезпечення вітчизняної педагогічної науки, освіти і практики. У рамках проекту вперше в Україні було розроблено й затверджено ряд вагомих документів, зокрема: «Положення про мережу освітянських бібліотек АПН та МОН України», «Концепцію інформатизації мережі бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів України» та ін., які сприятимуть удосконаленню та координації інформаційної діяльності бібліотек галузі для цілеспрямованого забезпечення фахових потреб освітан – науковців і практиків. У межах даної НДР захищено дисертаційне дослідження: П. І. Рогова „Педагогічні бібліотеки України (II пол. XIX ст. – 20 р. XX ст.)”.

У другому фундаментальному проекті – „Науково-інформаційне забезпечення освітянської галузі України (2003-2007)” – вперше розробляються теоретико-методичні та організаційні засади системи інформаційного забезпечення освітянської галузі дер-

жави, інформаційних потреб спеціалістів галузі та працівників галузевих бібліотек.

У ході третьої НДР, яка здійснюватиметься протягом 2006-2010 рр., буде визначено теоретичні, методичні та організаційні засади формування всеукраїнського інформаційного ресурсу з питань психолого-педагогічної науки і освіти на базі ДНПБУ ім. В. О. Сухомлинського відповідно до змінюваних інформаційних потреб суспільства та надання доступу до цього ресурсу через упровадження сучасних інформаційних технологій у бібліотеках мережі.

Одним із питань, що розглядалося на „круглому столі”, було створення українського бібліографічного репертуару (УБР), зокрема його складової частини – Друкованого зведеного каталогу (ДЗК) україномовної книги (**В. Кононенко**, зав. відділом НПБУ). Історія створення УБР доволі складна, а часом трагічна, як і історія України. Лише із здобуттям незалежності країни у 1991 р. розвиток національної бібліографії отримав потужний поштовх. До питання створення УБР звернулися дві головні вітчизняні бібліотеки – НБУ ім. В.І. Вернадського та НПБУ. Перша з них розробила методичні рекомендації, в яких було запропоновано новий підхід до організації роботи над УБР з урахуванням можливостей автоматизації бібліотечних процесів та напрацювань українських і зарубіжних бібліографознавців. А НПБУ приступила до створення ДЗК україномовної книги з фондів державних бібліотек і музеїв, який вважає вагомою складовою УБР. Адже каталог сприятиме вивченню історичного розвитку держави, допомагатиме у формуванні джерельної основи наукових досліджень тощо. Обов'язковим елементом ДЗК є зазначення адреси зберігання документа, що дозволяє пришвидшити пошук інформації про нього. На сьогоднішній день результатом цієї роботи стали 5 випусків каталогу україномовної книги.

Серед загальних здобутків зі створення УБР слід відзначити розробку концепції визначення поняття „українська книжка”, остаточне затвердження методики організації роботи з укладання каталогу та окреслення хронологічних рамок відбору документів. Робота над УБР продовжується, і на черзі бібліографування фондів книгозбірень профільних наукових інститутів НАН України, національних та державних бібліотек, фондів української книги, які зберігаються в бібліотеках інших держав. Без їхнього опрацювання репертуар української книги буде неповним.

На засіданні «круглого столу» повідомлялося про підготовку першої в історії вітчизняної бібліотечної справи праці – ретроспективного бібліографічного покажчика «Історія бібліотечної справи і бібліографії в Україні» (**С. Зворський**, канд. іст. наук, ст. науковий співробітник Українського НДІ архівної справи та документознавства). Зокрема, йшлося про особливості роботи з укладання, визначення структури і змістовного наповнення посібника, обґрунтовано його актуальність і важливість. До покажчика включаються всі публікації з теми, виявлені в джерелах, датованих XVIII – поч. XXI ст. – від започаткування бібліо-

теки Ярослава Мудрого до сучасності, незалежно від мови, місця і форми опублікування. Посібник будуватиметься за тематичним принципом і складатиметься з більш як 40 розділів, у тому числі присвячених персоналіям діячів бібліотечної справи і бібліографії, історії будівель бібліотек та ін. На сьогодні до покажчика включено близько 6,5 тис. бібліографічних записів, частково анотованих, проте робота над його наповненням триває. Посібник планується видати як у традиційному, книжковому варіанті, так і на компакт-диску. У перспективі передбачається його трансформація в проблемно-орієнтовану базу даних, яка буде доповнюватися новими відомостями в режимі он-лайн і стане доступною для користувачів в Інтернеті.

Значну увагу на засіданні „круглого столу” було приділено впровадженню інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в методичну діяльність бібліотек (**І. Цуріна**, зав. відділом НПБУ). Саме сучасні технології здатні сьогодні забезпечити фахове спілкування бібліотекарів, сприяти системному підвищенню їхнього професійного рівня, допомогти у наданні своєчасної методичної консультації, впровадженню інновацій у практичну діяльність, і робити все це незалежно від територіальної віддаленості, фінансових можливостей, обмеженості кадрового забезпечення. Форми спілкування, що стають можливими завдяки ІКТ, дуже різні, мають конкретні призначення і в сукупності використання дозволяють максимально наблизити методичні центри до фахівців, роблять бібліотекаря рівноправним учасником світової спільноти. Крім вже популярної електронної пошти, діють IRC (чат-повідомлення), які дозволяють спілкуватись одночасно десяткам користувачів, ICQ-повідомлення, що дають змогу взаємодіючим сторонам обмінюватись текстовими повідомленнями зі швидкістю 10 секунд та корисні в організації віртуальної довідкової служби бібліотеки та ін. Важливою формою, що розширює фізичні межі бібліотеки, є її власний веб-сайт, який дозволяє книгозбірні знайти власну нішу у віртуальному середовищі і виконує інформаційну, навігаційну та комунікаційну функції.

Прикладом діяльності інформаційно-консультаційної служби в електронному середовищі є функціонування методичного сайту „Бібліотечному фахівцю”, започаткованого в 2002 р. у НПБУ. Його призначення – створення своєрідного віртуального довідника для бібліотекарів, надання умов для інтерактивного спілкування між ними, неформального обміну досвідом, формування стабільної аудиторії користувачів – партнерів та односторонців. Доцільність модуля підтверджується постійним розширенням аудиторії його відвідувачів.

З точки зору методичної, практичної та методологічної підтримки науково-дослідницької діяльності бібліотек України розглядалося фахове видання „Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія” (**М. Слободяник**, доктор іст. наук, професор, головний редактор журналу). Засновано часопис у 2004 р. Державною академією керівних кадрів культури і ми-

стеств. Одними із основних його завдань є теоретичний аналіз кардинальних змін, що відбуваються в інформаційній сфері України, вивчення їхнього впливу на практику, знайдення шляхів обґрунтованого вирішення конкретних проблем, залучення до цієї роботи спеціалістів-практиків. Реалізації вказаної мети сприяє високий науковий статус авторів журналу – вітчизняних і зарубіжних вчених, докторів та кандидатів наук, аспірантів, бібліотечних фахівців. Серед нагальних питань останнього часу, що потребують вирішення, на сторінках журналу розглядалися: проблема збереження архівних та книжкових фондів, шляхи її вирішення; бібліотечна професіологія, підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації кадрів; стан розвитку української мови та видання національної книги тощо. З метою допомогти бібліотечним фахівцям правильно організувати наукову роботу, готувати й проводити дослідження, узагальнювати результати, робити висновки на сторінках журналу ведеться постійний розділ „Школа молодого дослідника”.

У ході „круглого столу” йшлося і про таку малодосліджену у вітчизняному бібліотекознавстві проблему, як розробка вербальних інформаційно-пошукових мов [ІПМ] (**О. Збанацька**, ст. викладач ДАКККіМ). Зокрема зазначалося, що головним в інформаційно-бібліографічній діяльності є знайдення

зручних форм роботи щодо оброблення і пошуку необхідної інформації з метою задоволення інформаційних потреб споживачів. Тому і виникає необхідність розроблення ІПМ – штучних мов, призначених для індексування документів і запитів з метою уніфікації їхніх пошукових образів. До цієї роботи залучено спеціалістів у галузі інформатики, лінгвістики, бібліотечної справи. ІПМ мають свою класифікацію і періодизацію, яка складається з трьох етапів: перший (друга половина XIX – початок XX ст.) – поява і розвиток предметизаційної ІПМ, другий (друга половина XX ст.) – поява дескрипторної ІПМ, третій (кінець XX – початок XXI ст.) – поява ІПМ Інтернету, наукові дослідження з розроблення семантичної ІПМ. Кожен із цих етапів супроводжувався трансформаційними процесами, характерними для певного історичного періоду.

Виступи учасників «круглого столу» були цікавими, інформаційно насиченими, різноманітними за тематикою, що зробило роботу цього зібрання фахівців плідною і корисною. Сподіваємось, що проведений «круглий стіл» стане кроком до відродження щорічних традиційних науково-практичних конференцій у НПБУ за наслідками науково-дослідницької роботи національних, державних і публічних бібліотек та з актуальних питань розвитку бібліотек в умовах інформаційного суспільства. ■

ДО 110-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ Ф. МАКСИМЕНКА

У рамках відзначення Року української книги 22 березня 2007 р. у Національній бібліотеці України ім. В.І. Вернадського (НБУВ) відбулися наукові читання „Видатний український книго- та бібліографознавець Федір Пилипович Максименко”. Організували їх НБУВ, Національна парламентська бібліотека України (НПБУ), Асоціація бібліотек України, Міжнародний благодійний фонд „Ліга українських меценатів”.

Із споминами про видатного бібліографа виступив письменник, журналіст, кінодраматург М. Шудря. Грунтовну доповідь „Повсякденні турботи українських книгознавців повоєнної доби” зробив головний науковий співробітник Інституту історії України НАН України С. Білокінь.

Фахівці НБУВ, НПБУ, Наукової бібліотеки Львівського національного університету ім. І. Франка, УкрІНТІЕІ, Української академії друкарства, Київського національного університету (КНУ) імені Тараса Шевченка, Національного університету „Києво-Могилянська академія”, Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В.О. Сухомлинського та ін. у своїх виступах характеризували окремі напрями діяльності Ф. Максименка, розкривали сучасні проблеми книго- та бібліографознавства. На завершення читань відбулася презентація праці Н. Черниш „Бібліографічна комісія НТШ як центр дослідження української книги

(1909-1935)” (К., 2006), яку представляв завідувач кафедри Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка М. Тимошик.

В. Кононенко

Висвітлення творчості Федора Максименка у виданнях Національної парламентської бібліотеки України

Коли йдеться про ювілей заслуженої людини, як правило, вживаються тривіальні, загальноприйняті, а від того дещо знівельовані епітети: „відомий”, „визначний”.

Якщо ж зібрати воедино характеристики, епітети, що стосуються Федора Пилиповича Максименка, то постає яскравий образ людини всебічних знань і душевної щедрості, невтомного працівника, блискучого знавця книги, справжнього вченого-бібліографа, першокласного педагога, колоритної постаті.

Вже перелік таких характеристик свідчить про унікальність і неординарність особистості Ф. Максименка, 110-річчя якого відзначає бібліотечна спільнота.

І справді, людина, яка працювала в різних галузях бібліографії і книгознавства та досягла в кожній із них вагомих успіхів, гідна того, щоб її пам’ятали, вшанували, а головне – вивчали доробок.

У матеріалах бібліографічних читань пам'яті Ф. Максименка, що відбулись у Харкові 2002 р., зафіксовано слова С. Білокона: «...є фах для культури особливо важливий. Саме працівники цього фаху господарюють в ній по-справжньому. Вони мають ключі від її залів і тайників і відмикають, а потім знову замикають шафи й скрині. Ці люди – бібліографи. Вони систематизують набуті знання. Саме такою людиною був Федір Пилипович Максименко, який усе своє життя віддав бібліографії та бібліографознавству»¹ Багатогранну діяльність Федора Пилиповича досліджувало багато науковців. Чи не найбільше зробила для того, щоб його ім'я не загубилось на складних непередбачених поворотах нашої історії, Нінель Федорівна Королевич – дослідник, відданий бібліографії науковець, педагог.

Тривалий час ряд імен бібліографів було суворо захищено, а деякі не рекомендувалося згадувати. Нінель Федорівна в часи викладання в Київському державному інституті культури все ж промовляла ті прізвища, часом ескізно розповідаючи про діяльність напівзабутих осіб, інколи тільки називала їх у загальному переліку дозволених імен і таким чином прагнула зафіксувати в молодих головах пам'ять про талановитих діячів книги.

Те, що Н. Королевич не могла тоді сказати на лекціях, вона виклала на сторінках ряду бібліографічних посібників.

У 1990-ті роки, коли дослідниця активно співпрацювала з НПБУ, у неї виникла ідея розкрити засобами бібліографії роль діячів книги (у широкому розумінні цього слова – книгознавців, бібліотекознавців, бібліографів) у розвитку української культури. Цю ідею підтримала відомий бібліограф, на той час – завідувачка науково-бібліографічного відділу Бібліотеки В. Патока, і в 1993 році було започатковано серію „Видатні діячі української книги”.

Серія планувалась як джерело для подальшого вивчення життя і діяльності людей, які багато зробили для розвитку вітчизняної книги. Запропоновані портретні нарис, де кожен із цих діячів виступає неповторною особистістю, дають можливість оцінити внесок у розвиток української культури цих скромних трудівників, яких життя не балувало увагою, визнанням заслуг, а часто було тернистим, несправедливо поскрибованим.

Автором більшості нарисів була Н. Королевич, бібліографічну частину вона готувала спільно з працівниками НПБУ. У виданнях, як правило, теоретичні питання тісно переплітаються з практичними, вони містять інформацію з питань теорії, історії, методики і організації бібліографії, бібліотекознавства, книгознавства.

Ф. Максименку присвячено шостий випуск [1], який вийшов напередодні 100-літнього ювілею вченого. Кожен розділ висвітлює окремих напрям його діяльності: внесок у бібліографування стародруків та інкунабул; доробок у краєзнавчій, галузевій бібліографії та бібліографії II ступеня; діяльність як укладача і редактора персональних та бібліографічних посібників; дові-

дково-бібліографічну і консультативну роботу. Крім того, вміщено „Спогад про вчителя” М. Бутрина.

Бібліографічна частина включає „Хронологічний показник праць Ф.П. Максименка”, орієнтуватись в яких допомагає іменний показник.

Підготовка робіт про бібліографа, проведення меморіальних заходів спонукають знову і знову звертатися до його творчого доробку. Це надзвичайно сильний стимул для самоосвіти, поглиблення професійних знань.

„Затерта” фраза, що „його творчість і сьогодні актуальна” по відношенню до Ф. Максименка звучить на сто відсотків правдиво.

Його відома праця „Матеріали до краєзнавчої бібліографії України, 1847-1929” [2] і досі залишається неперевершеним зразком краєзнавчої бібліографії II ступеня. У цій книзі поруч з детальним бібліографічним описом у розгорнутих примітках автор подає посилання на видання, цитує рецензії, присвячені їм, аналізує повноту цих друків тощо. „Матеріали...” були належно оцінені не тільки фахівцями. Перший президент АН України В. Вернадський, на той час – голова Комісії з природно-продуктивних сил СРСР, розпорядився виписати їх до бібліотеки Комісії і підготувати в пресі відзив про цю книжку.

„Матеріали...” високо піднесли авторитет Ф. Максименка серед бібліографів СРСР. І коли у 1930-х роках Уряд України поставив завдання скласти зведену повну бібліографію про Радянську Україну (спроба не вдалась. – В. К.), визнаний авторитет у галузі бібліографії М. Здобнов, причетний до первісної намітки плану цієї роботи, писав Федору Пилиповичу, що не мислить цієї грандіозної праці без його участі.

Неоціненний внесок зробив Ф. Максименко в опис стародруків. Ті, хто сьогодні починає працювати з інкунабулами, одночасно з теоретичними працями має простудіювати його показник, присвячений кирилическим стародрукам [3].

Ф. Максименко – творець фундаментальних праць, не цурався рекомендаційної бібліографії, підготувавши посібник до 700-ліття м. Львова [4]; вів активну довідково-бібліографічну роботу, виступав з книгознавчими розвідками, на базі наукової бібліотеки Львівського університету ім. І. Франка організував постійно діючий семінар бібліографів.

Безкорисливий консультант, прискіпливий редактор, справжній дослідник, основною рисою якого була наукова об'єктивність, він неодноразово давав взірці, як треба редагувати, рецензувати праці колег.

У листі до Б. Боднарського з приводу „Синхроністичних таблиць” М. Здобнова Федір Пилипович зазначав: „Книжку я бегло просмотрел и хочу выразить свои первые впечатления о ней. Они могут быть очень поверхностны и неосновательны. <...> А и сама книга и Ваша работа по её редактированию настолько значительны, что отделаться одной лишь поверхностной благодарностью было бы грехом с моей стороны. <...> [Здобнов] дал образец для подражания библиографам других народов.

¹ Бібліографічні читання пам'яті українського бібліографа Федора Максименка. – Х., 2002. – С. 4.

Ведь подобных синхронистических таблиц, как будто вообще в мировой библиографии до сих пор не было...”²

Далі автор листа подає перелік уточнень і доповнень на восьми сторінках. Це справді приклад високого професіоналізму. І важко уявити, яким обсягом знань володіла людина, щоб після „поверхового” ознайомлення зробити такі великі за обсягом доповнення.

Ф. Максименко піклувався, щоб інформація про розвиток в Україні книговидання, бібліографії, суміжних дисциплін розповсюджувалась і не перекручувалась. Ділився знаннями, надсилав документи, якщо розумів, що вони принесуть користь. Як зазначав академік Я. Ісаєвич: „...своєю діяльністю він пропагував стиль вільного розповсюдження інформації”³.

З часу випуску вищезгаданого біобібліографічного нарису про Ф. Максименка пройшло десять років. За цей період вийшов друком навчальний посібник Н. Королевич „Українські бібліографи ХХ ст.” (К., 1998), в якому зібрано воедино всі, на той час, матеріали вищезгаданої серії; Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Короленка провела наукові читання пам’яті Ф. Максименка (2002), з’явилися нові публікації у пресі.

Напередодні 110-ї річниці від дня народження вченого з метою вшанування його пам’яті фахівцями НПБУ підготовлено розширену довідку і список літератури для „Календаря знаменних і пам’ятних дат”. Оскільки тираж цього видання набагато перевищує наклад вищезгаданого біобібліографічного нарису, то можливість познайомитися з діяльністю „патріарха української бібліографії” матиме значно більше коло читачів.

Підготовка видань, які б розкривали діяльність видатних діячів книги потребує значних пошукових зусиль. Доречно згадати слова Ю. Меженка про те, що, займаючись збиранням матеріалів з історії бібліографії, він переконався, якою надзвичайно тяжкою справою є збирання відомостей про самих бібліографів. Ли-

ше про небагатьох з них відомі дані біографічного характеру, і лише в деяких виданнях є відносно повні списки їхніх праць⁴. Тож, щоб створити основу для більш ґрунтовного вивчення життя та діяльності вітчизняних діячів у цій галузі, НПБУ готує до друку довідник „Українські бібліографи”.

У першому випуску – зібрано відомості про 345 осіб (більшість із них супроводжуються фотографіями). Зокрема, вміщено матеріали про Ф. Максименка. Свого часу професор, доктор філологічних наук Ф. Погребенник зазначав, що праці, авторами яких є видатні бібліографи і які з різних причин стали важкодоступними, треба перевидавати. По-перше, вони містять цінну інформацію, по-друге – є взірцями і своєрідними підручниками, завдяки яким можуть поглиблювати свої знання сучасні бібліографи.

Це, без сумніву, стосується й доробку Ф. Максименка. Вчений гідний вдячної пам’яті нащадків, а ми маємо не втратити його напрацювання, використовувати їх у своїй діяльності.

Варто нагадати слова Е. Касинця (Нью-йоркська публічна бібліотека) про те, що бібліографічна спадщина Ф. Максименка „ще десятки років приноситиме користь ученим з обох берегів Атлантики, оскільки <він> запалив багато інтелектуальних вогнищ за час свого 86-річного перебування на землі. Вогнищ, які в сьогоденній пострадянській Україні горять все яскравіше”⁵.

Список літератури

1. Королевич Н.Ф. Бібліограф Федір Пилипович Максименко (1897-1983): Біобібліогр. нарис. – К., 1995. – 48 с. – (Видатні діячі укр. кн.; Вип. 6).

2. Матеріали до краєзнавчої бібліографії України, 1847-1929: Список бібліогр. пр., що стосуються окремих місцевостей УРСР, Бесарабії, Дону і Криму. – К., 1930. – ХХ, 264 с.

3. Кириличні стародруки українських друкарень, що зберігаються у Львівських збірках (1574-1800): Звед. кат. – Л.: Вища шк., 1975. – 126 с.

4. 700-річчя Львова: Корот. реком. покажч. – Л., 1956. – 16 с.

² Бібліографічні читання пам’яті українського бібліографа Федора Максименка. – Х., 2002. – С. 28.

³ Бібл. вісн. – 1994. – № 4. – С. 30.

⁴ Книга. – М., 1960. – Вип. 3. – С. 420.

⁵ Бібл. вісн. – 1994. – № 4. – С. 30.

ФЕСТИВАЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ КНИГИ ТА ЧИТАННЯ

**РІК
УКРАЇНСЬКОЇ
КНИГИ**

ІДНЕСЕНИЙ настрій присутніх, святково оформлені приміщення і різноманітні виставки змістовних і гарно виданих книг, старовинна музика у виконанні інструментального дуету – усе це стало ознаками справжнього свята, яке відбулось у Національній парламентській бібліотеці України (НПБУ) 20 квітня 2007 року. Тут проходив Фестиваль української книги та читання, який було присвячено Року української книги, що нині триває відповідно до Указу Президента України В. Ющенка.

Мати читаюче, прихильне до книги покоління – принципове завдання не тільки для освітян, бібліотекарів, а й для держави в цілому.

Тому НПБУ за своїм статусом, і професійною потребою постійно приділяє увагу і розширює діяльність з популяризації української книги. В бібліотеці регулярно презентується продукція кращих українських видавництв, зокрема, в лютому 2007 року відвідувачі знайомилися з книжками харківського видавництва „Акта”. Цей захід, що також проводився в рамках Року української книги, широко висвітлювався засобами масової інформації.

Яку ж саме літературу українських видавництв найбільше полюбляють і читають наші співгромадяни? Це важливо знати як бібліотекарям, так і видавцям.

Л. Бейліс

Щоб відповісти на це запитання, відділ науково-дослідницької роботи НПБУ розробив і розіслав по всіх ОУНБ анкети, в яких запропонував назвати лідерів рейтингу у чотирьох номінаціях. Крім того, визначалися видавництва, чия продукція має найбільший попит серед користувачів бібліотек. Участь в анкетуванні взяли 2,5 тис. бібліотекарів і користувачів. Організатори дослідження навіть не очікували такої активності, яка свідчить про те, що питання розвитку вітчизняного книговидання і книгорозповсюдження дуже хвилюють спільноту.

Саме такий ракурс вивчення було згодом високо оцінено і видавцями, адже якість книги визначається не стільки тиражем, скільки тим, наскільки активно її читають. Національне книговидання і книгорозповсюдження – явище знакове, промовисте. Його якісне (або ж неякісне) функціонування є прямим свідченням турботи владних органів про сучасне і майбутнє держави, її міжнародний імідж, про цілеспрямовану політику щодо побудови внутрішнього інформаційного простору як фундаменту для розвитку економіки, науки, освіти, культури держави в цілому і кожної окремої людини.

Результати проведеного рейтингу такі:

У номінації «Українська художня книга» на першому місці – книга „Солодка Даруся” М. Матіос (видавництво „Піраміда”), на другому – „Брамник” Марини і Сергія Дяченків (видавництво „Зелений пес”), на третьому – дві книги О. Забужко: „Друга спроба. Вибране” та „Сестро, сестро” (видавництво „Факт”).

У номінації «Зарубіжна художня книга (в перекладах)» перше місце присуджено книзі „Парфуми” Патріка Зюскінда (видавництво „Фоліо”), друге – „Код да Вінчі” Дена Брауна (видавництво „Книжковий клуб”), третє – „Майстер і Маргарита” М. Булгакова (видавництво „Фоліо”).

У номінації «Наукова та науково-популярна книга»: на першому місці – „Історія українського козацтва” в 2-х томах за ред. В. Смолія (видавництво „Киево-Могилянська академія”), на другому – „Український літопис вбрання” З. Васиної (видавництво „Мистецтво”), на третьому місці – „Гетьмани і монархи” Т. Чухліба (видавництво „Арістей”).

У номінації «Довідкові видання» перше місце посіли «Новий довідник „Українська мова. Українська література» та «Новий довідник „Історія України» (видавництво „Казка”); друге місце – „Словник-довідник з культури української мови” (видавництво „Знання”); третє – „Великий тлумачний словник української мови” (видавництво „Фоліо”).

Серед видавництв за кількістю названих видань у лідери вийшли:

„Фоліо” – перше місце; „Наукова думка” – друге місце; „Факт” – третє місце.

Працівники НПБУ зробили все для того, щоб Фестиваль був представницьким, а його програма змістовною. На нього були запрошені представники видавництв, а також письменники і бібліотекарі з багатьох регіонів України. Організаторами заходу стали Міністерство культури і туризму України, Національна парламентська бібліотека України, Націона-

льна Рада з питань культури і духовності при Президентові України, Українська бібліотечна асоціація, Українська асоціація книговидавців та книгорозповсюджувачів. Інформаційну підтримку Фестивалю здійснювали газети «Друг читача», «Культура і життя», журнали «Бібліотечна планета», «Книжник review».

Почесні дипломи вручав голова Національної Ради з питань культури і духовності при Президентові України, директор Інституту літератури НАН України, дійсний член НАН України М. Жулинський.

Гості з великим зацікавленням ознайомилися з підготовленими виставками лауреатів – книг і видавництв. Крім того, експонувалася виставка документів із фондів НПБУ „Українська книга: від минулого – у майбутнє”, яка розкривала, зокрема, законодавчі та нормативні аспекти видавничої справи, новітні друкарські технології, світовий досвід книговидання. Окремі розділи виставки присвячувалися ролі читання, книжки в сучасному суспільстві. Також демонструвалися власні видання НПБУ.

В конструктивній і зацікавленій розмові щодо проблем читання, книговидавництва і книгорозповсюдження в Україні під час церемонії нагородження, «круглого столу» „Книга. Бібліотека. Читач”, зустрічі з відомими українськими письменниками взяли активну участь генеральний директор НПБУ Т. Вилегжанина, яка відкрила фестиваль, заступник голови Комітету Верховної Ради України з питань культури і духовності Л. Танюк, президент Української асоціації видавців та книгорозповсюджувачів О. Афонін, заступник міністра культури і туризму України О. Бенч, голова Національної Ради з питань культури і духовності при Президентові України, директор Інституту літератури НАН України, дійсний член НАН України М. Жулинський, автори-лауреати, видавці, бібліотекарі.

Модератори спілкування О. Афонін і Т. Вилегжанина і з точки зору книговидавництва, і з точки зору діяльності бібліотек підкреслили необхідність забезпечення доступності для читачів сучасних та актуальних українських видань. Також йшлося про недосконалість системи сповіщення щодо друку і розповсюдження книг по всій території країни, включаючи периферійні та віддалені місцевості, захарашеність і перевантаженість застарілими виданнями бібліотечних фондів і відсутність гарантованого фінансування їхнього оновлення та планомірного розвитку.

Хоча проблеми в українському книговидавництві є очевидними і в залі бібліотеки прозвучало багато критичних, гострих висловлювань, проте були й оптимістичні твердження: українське книговидання існує та розвивається, хоч і повільно. Свідченням цього стали стенди з продукцією видавництв, що були встановлені в залі, де проходив Фестиваль.

Висувалися конкретні пропозиції щодо дій, які б сприяли кращому забезпеченню книжкою населення України. Серед них: розвивати всі ланки книгорозповсюдження, зокрема, відкрити в кожному райцентрі, місті хоча б по одному книжковому складу і книгарні; доводити можновладцям, що книга – не тільки товар, який може приносити прибуток, що, коли відкривається

ся новий книжковий магазин чи бібліотека, затребуваність вже існуючих подібних закладів не зменшується, а зростає. Задля подолання байдужості чиновників до української книги пропонувалося активніше залучати їх до різноманітних соціокультурних заходів, у яких вони б могли проявити свою освіченість і ерудицію; регулярно проводити їхнє анкетування щодо знання сучасної української літератури, а також розширювати уявлення стосовно видового різноманіття книг. Треба доводити до представників влади думку, що бібліотека – не склад духовних цінностей, а необхідна складова механізму самовідтворення суспільства.

Йшлося у виступах і про невисоку кваліфікацію продавців книгарень, які здебільшого не володіють необхідними знаннями для популяризації книг.

Зазначалося, що оскільки інтелігенція особливо зацікавлена в якісній інформації і нових документах, є сенс її об'єднання в міжпрофесійні асоціації для вирішення культурологічних проблем.

Значну увагу було приділено і суто бібліотечним проблемам. Особливо гострими є питання формування фондів. Наприклад, Богуславська ЦБС Київської області впродовж десяти років не отримала на комплектування жодної копійки. Три роки не одержують кошти на ці цілі і деякі ОУНБ. Неповною мірою виконуються Закон України і Постанова Кабміну про обов'язковий бібліотечний примірник. Майже нездоланною перепорою для оперативного, наукового і відповідного читачьким потребам розвитку фондів стали сумнозвісні тендери, передбачені Законом України про державні

закупівлі для бюджетних організацій. Далеко не всі аспекти бібліотечної діяльності якісно регламентуються Законами і підзаконними актами України.

Але ці обставини не знімають відповідальності з книговидавців, бібліотекарів, розповсюджувачів книги. Як зазначив у своєму привітанні учасникам Фестивалю міністр культури і туризму України Ю. Богуцький: „Українське суспільство сьогодні потребує розвитку книговидавничої та бібліотечної справи як чинників освіти і науки, складників загального блага, що сприяють соціалізації особистості. Українська книга повинна займати чільне місце в житті кожної людини, твір кожного українського письменника повинен мати шанс побачити світ і знайти свого читача, а полиці українських бібліотек повинні поповнюватися новими книжковими перлами”.

Деякі «таємниці» своєї творчості розкрили перед учасниками фестивалю запрошені письменники. Ю. Мушкетик навів конкретні життєві приклади, які свідчать, що тільки час і пам'ять народна визначають місце в історії кожного митця та літературного твору. І. Роздобудько розповіла, як виникають в її уяві образи героїв її романів та окремі сюжетні лінії. Л. Лузіна поділилася історією своїх стосунків із Києвом – рідним містом, яке стало для письменниці джерелом натхнення.

Прагнучи донести всі гострі проблеми, що обговорювалися на Фестивалі і потребують розв'язання, до керівних органів держави, учасники заходу одностайно проголосували за Звернення, яке наводиться нижче. ■

ЗВЕРНЕННЯ

учасників круглого столу „Книга. Бібліотека. Читач”

м. Київ, 20 квітня 2007 року

Ми, учасники круглого столу „Книга. Бібліотека. Читач” – книговидавці, бібліотечні працівники, представники громадських організацій – звертаємося до Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України із закликом про сприяння розвитку книговидавничої справи, книгорозповсюдження та бібліотечної справи в Україні.

Україна має непропорційно низький до потреб свого населення рівень книговидання, книгорозповсюдження та забезпечення публічних бібліотек сучасною літературою.

На кожного жителя нашої держави припадає 1,15 виданої книги на рік, що в чотири рази менше, ніж у Росії чи Білорусі.

Мережа книжкових магазинів постійно зменшується.

Кількість книг, що надходять до публічних бібліотек, у три з половиною рази менша від міжнародних стандартів. Фонди загальнодоступних книгозбірень переважно застарілими документами, придбаними ще за радянських часів.

Існуюча система державних закупівель позбавляє бібліотеки можливості формувати свої фонди відповідно до запитів користувачів, нівелює такі принципи комплектування бібліотечних фондів, як науковість, оперативність, якість.

Перелічені проблеми не можуть бути вирішені суб'єктами видавничої справи чи бібліотечними працівниками.

Для подолання кризових явищ у сфері книговидання, книгорозповсюдження та бібліотечної справи необхідне термінове втручання держави.

Першочерговими завданнями, на наш погляд, є:

1. Прийняття державних програм:

- з підтримки книговидавничої справи;
- поповнення та збереження фондів публічних бібліотек;
- популяризації книги та читання;

2. Внесення змін до нормативних актів, що регулюють державні закупівлі в Україні, з метою перегляду процедури закупівлі бібліотеками книг;

3. Розробка соціальних нормативів надання населенню бібліотечних послуг.

Сподіваємося на підтримку наших пропозицій та прийняття відповідних державних рішень.

Стаття на конкретних прикладах демонструє широкий спектр різновидів науково-методичних посібників, які забезпечують багатоаспектний супровід діяльності бібліотек галузі освіти

УДОСКОНАЛЕННЯ діяльності освітянських бібліотек України, підвищення кваліфікації працівників цих закладів у сучасних умовах багато в чому пов'язані з методичним забезпеченням їхньої роботи, застосуванням системного підходу, зокрема у підготовці та розповсюдженні методичних видань. Ці посібники готують методичні центри різних рівнів і форм власності.

Відомий сучасний російський бібліотекознавець А. Ванєєв у своїй праці „Методическое обеспечение библиотечной деятельности“ [3] висуває певні вимоги до підготовки методичних посібників для бібліотек. Зокрема, він підкреслює, що вони повинні:

- віддзеркалювати досягнення теорії і практики бібліотечної справи – як у своїй країні, так і за кордоном;
- ґрунтуватися на вивченні практичного досвіду і скеровувати на впровадження передової бібліотечної практики;
- бути чіткими та конкретними, розкривати систему й методику роботи;
- пробуджувати творчу думку бібліотекарів, вчити їх аналізувати та оцінювати свою діяльність.

Також він зазначає, що до системи методичних видань входять матеріали, різноманітні як за змістом, так і за формою, а саме: практичні посібники, методичні листи, методичні розробки, навчальні плани, інструктивно-методичні матеріали, інформаційні листки, брошури про досвід роботи тощо. Розвиток системи методичних видань йде шляхом їхньої диференціації, що спричинює підготовку видань різних типів і видів. Види методичних видань, у свою чергу, поділяються на декілька груп.

Це, по-перше, методичні посібники, які мають включати поради щодо організації й методики роботи в бібліотеках відповідного типу або виду за різними напрямками та окремими ланками їхньої діяльності. До другої групи належать інструктивно-методичні посібники, які визначають найбільш раціональний порядок виконання тих або інших бібліотечних процесів та регламентують різні ланки діяльності бібліотек.

Інструктивно-методичні посібники поділяються на: практичні посібники, методичні листи та методичні розробки, упорядковану і коментовану регламентуючу документацію, інструктивно-методичні матеріали, методичні рекомендації.

Ще одна група методичних видань спрямована на допомогу організації та проведенню занять у системі підвищення кваліфікації та перепідготовки бібліотечних кадрів. До них відносяться відповідні навчальні плани, навчально-методичні матеріали.

Особливу групу методичних видань складають ті, що інформують бібліотекарів про діяльність бібліотек та новітні досягнення бібліотечної теорії, методики і практики. Методичні центри видають різні види інформаційних посібників: фахові журнали, інформаційні листи, бюлетені, тези доповідей конференцій і нарад, зведені пла-

ни методичної роботи.

Є і така група методичних видань, як опис бібліотечних нововведень. Це брошури, збірники матеріалів про досвід роботи бібліотек, зокрема за результатами науково-практичних конференцій. У цих виданнях на підставі глибокого вивчення узагальнюються нововведення у бібліотечній практиці.

Окремою групою методичних видань є бібліографічні посібники на допомогу вивченню спеціальної бібліотекознавчої літератури. Методичними центрами видаються інформаційні та рекомендаційні покажчики, огляди методичних видань, рецензії на них.

І остання група – це видання комплексного характеру, серед яких можна назвати методично-бібліографічні посібники та бібліотечні збірники.

Сукупність усіх видів вищезазначених методичних матеріалів дозволяє здійснювати всебічний методичний супровід бібліотечної діяльності, включаючи раціональне і обґрунтоване планування, безперервну освіту фахівців.

Державна науково-педагогічна бібліотека України (ДНПБУ) ім. В.О. Сухомлинського, яка є провідним координаційним і науково-методичним центром бібліотек освітянської галузі, за шість років свого існування направила значний досвід з підготовки методичних видань. Отже, мета цієї статті – висвітлити системний підхід бібліотеки до цієї роботи і показати весь спектр методичних посібників, підготовлених бібліотекою.

Ряд видань спрямовано на вдосконалення практичної діяльності освітянських інформаційних установ.

Для найбільш численної складової мережі освітянських книгозбірень – шкільних бібліотек – вперше в Україні колективом науковців ДНПБУ ім. В. О. Сухомлинського укладено практичний посібник „Організація роботи бібліотеки загальноосвітнього навчального закладу“ [4]. Його укладачі трактують таку бібліотеку як цілісну систему, діяльність якої націлено на задоволення інформаційних потреб усіх категорій користувачів, дають комплексне уявлення щодо основних напрямів роботи шкільної книгозбірні, орієнтують шкільного бібліотекаря на підвищення свого професіоналізму. Включені до посібника офіційні матеріали та методичні рекомендації (консультації) спрямовані на впровадження і поширення ефективних методів на допомогу поліпшенню діяльності шкільної бібліотеки. До посібника також увійшли підготовлені працівниками відділу наукового опрацювання і каталогізації документів ДНПБУ ім. В. О. Сухомлинського україномовні „Рекомендації щодо застосування таблиць ББК у шкільних бібліотеках України“, розробка яких пояснюється тим, що таблиці ББК, котрі видані в Москві 1998 р., до шкільних бібліотек України практично не потрапили. Та вони багато в чому й не відповідають потребам української бібліотечної науки і практики. Посібник

І. Хемчян

отримали понад 5 тис. шкільних бібліотекарів, які вже активно використовують його у своїй роботі.

Серед видань цієї групи – посібник “Анотування як процес аналітико-синтетичної переробки інформації» [2] із серії “На допомогу працівникам освітянських бібліотек”, підготовлений канд. іст. наук В. Лутовиною.

Аналітико-синтетичне перероблення інформації потребує не тільки спеціальної вищої, але й безперервної післявузівської освіти. Адже, як свідчить досвід, укладання бібліотечними працівниками анотації – найбільш творчий і суб'єктивний процес із усіх процесів аналітико-систематичного оброблення документів. Він найменш формалізований і тому вимагає від анотатора найвищого професіоналізму. Вищезазначений посібник, на нашу думку, позитивно сприятиме саме цьому процесу. Головною метою видання є ознайомлення практичних працівників наукових освітянських бібліотек із сучасними науково-методичними підходами до процесу анотування документів. Видання насичене значною кількістю ілюстративних матеріалів, які досить вдало доповнюють і конкретизують теоретичні положення щодо анотування.

Корисним для практичної роботи фахівців є посібник „Укладання друкованих каталогів книг громадянського друку (XVIII – початок XX ст.) із фондів бібліотеки” [8]. У ньому подано поради щодо організації роботи зі створення каталогів, розкрито принципи добору матеріалів, особливості бібліографічного опису, а також рекомендації щодо формування довідково-пошукового апарату наукових творів.

Багато серед бібліотек освітянської мережі мають безцінні, унікальні фонди, це, в першу чергу, ДНПБУ ім. В. О. Сухомлинського, а також Львівська обласна науково-педагогічна бібліотека, бібліотека Інституту психології ім. Г. С. Костюка, книгозбірні обласних інститутів підвищення педагогічної освіти (далі – ІППО), ВНЗ тощо. Використання вищезазначеного методичного посібника при укладанні освітянськими книгозбірнями друкованих каталогів надасть можливість позбутися помилок.

Наступну групу методичних видань, які готує ДНПБУ ім. В. О. Сухомлинського, складають інструктивно-методичні посібники, перш за все – методичні рекомендації.

Цей вид посібників базується на результатах наукових досліджень, вивченні передового бібліотечного досвіду і пропонує найбільш доцільний порядок виконання конкретних бібліотечних робіт. На відміну від регламентуючих та інструктивних документів, рекомендації не є директивами, безумовно обов'язковими для всіх бібліотек. Вони складаються на підставі експериментальної перевірки новацій на практиці, можуть бути результатом широкого обговорення тих чи інших питань бібліотечної роботи.

Так, науковцями ДНПБУ ім. В. О. Сухомлинського підготовлено методичні рекомендації „Традиційні каталоги наукових бібліотек освітянської галузі” [7] для науково-педагогічних бібліотек, спеціальних навчальних педагогічних бібліотек обласних ІППО, спеціальних наукових бібліотек, установ професійно-педагогічного навчання України, включаючи бібліотеки ВНЗ педагогічного та інженерно-педагогічного профілів III–IV рівнів акредитації, які враховують галузеву специфіку каталогізування. Використання додатків посібника сприятиме розробленню інструктивно-нормативної документації з питань каталогізації, слугуватиме зразком для підготовки власних матеріалів.

Пропоноване видання, за умови творчого підходу до використання запропонованого матеріалу і врахування особливостей своєї бібліотеки, дозволить найбільш

повно використовувати внутрішні резерви бібліотек, раціонально вирішувати питання організації праці, підвищити якість та оперативність відповідних процесів наукового опрацювання й каталогізування документів, сприятиме ефективному використанню каталогів.

Для спеціальних навчально-педагогічних бібліотек інститутів післядипломної педагогічної освіти підготовлено методичні рекомендації “Планування та звітність бібліотеки Інституту післядипломної педагогічної освіти” [5]. Посібник віддзеркалює процеси, які притаманні сучасній технології і враховують розширення функцій бібліотек ІППО в сучасних умовах, їхню поступову трансформацію в обласні бібліотечно-інформаційні центри з педагогіко-психологічних питань, а також забезпечують відповідні зміни у формуванні інформаційного ресурсу, бібліотечно-бібліографічному обслуговуванні освітян, науково-методичному забезпеченні освітянських бібліотек.

З 2004 року вищезазначені методичні матеріали впроваджено у практику роботи 27 бібліотек ІППО. Але слід зазначити, що на сьогодні тільки у Дніпропетровському, Закарпатському, Київському, Кіровоградському ім. В. Сухомлинського, Кримському, Луганському, Львівському, Миколаївському, Полтавському, Харківському, Херсонському, Центральному ІППО Академії педагогічних наук (АПН) України звіти готуються на належному професійному рівні. Для решти бібліотек характерні помилки, які свідчать про те, що подекуди бібліотечні працівники повністю або частково нехтують вимогами міждержавного стандарту ГОСТ 7.20–2000 “Бібліотечна статистика” та методичними рекомендаціями, підготовленими їхнім головним галузевим методичним центром.

Соціально-політичні реалії сьогодення, орієнтація освіти на модель безперервного навчання мають досить суттєвий вплив не тільки на навчальні заклади, але й на шкільні бібліотеки. Адже саме на них покладається навчання дітей інформаційної культури, яке повинно базуватися на нових принципах і сучасних методичних засадах. Тому дуже своєчасними стали підготовлені науковцями ДНПБУ ім. В. О. Сухомлинського науково-методичні рекомендації „Формування інформаційної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів” [9]. Їхнім основним завданням було: розкриття факторів становлення та змісту інформаційної культури в інформаційному суспільстві; визначення базових понять; формування підходів до теоретичного осмислення та практичного вирішення проблеми відповідного виховання; окреслення ролі та місця бібліотек у цих процесах. Визначаються мета, завдання, структура і зміст, а також особливості підготовки та проведення занять курсу „Основи інформаційної культури” для учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Разом із власними методично-бібліографічними виданнями, спрямованими на поліпшення організації роботи бібліотек освітянської мережі та підвищення якості бібліотечного обслуговування освітян України, ДНПБУ ім. В. О. Сухомлинського планує надавати допомогу освітянським книгозбірням у підготовці ними власних видань та налагодити координацію саме у видавничій діяльності. З цієї метою бібліотека започаткувала у 2005 році підготовку „Зведеного плану інформаційно-видавничої діяльності та основних заходів з підвищення кваліфікації бібліотечних працівників освітянської галузі” (далі – Зведений план). Його розробка здійснювалася в рамках науково-дослідної теми “Створення, становлення і розвиток освітянських бібліотек України (X–XX ст.)” (керівник – канд. іст. наук, директор ДНПБУ ім. В. О. Сухомлинського П. Рогова).

Зведений план координує, узагальнює та розповсюджує відомості щодо видавничої діяльності бібліотек освітянської мережі України: створення наукових видань, укладання бібліографічних посібників, інструктивно-методичних матеріалів, а також віддзеркалює найбільш значні заходи, спрямовані на забезпечення розвитку педагогічної науки, освіти і практики, підвищення професійного рівня бібліотечних працівників. Зведений план сприятиме координації роботи освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки (МОН) України та АПН України, удосконаленню їхньої діяльності та підвищенню якості інформаційного обслуговування педагогічних і науково-педагогічних кадрів.

Учасниками Зведеного плану є провідні освітянські бібліотеки з різних областей України, зокрема, Львівська та Миколаївська обласні науково-педагогічні бібліотеки, книгозбірня Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова, бібліотеки обласних ІППО, Центральний ІППО, ВНЗ III–IV рівнів акредитації.

Поширення досвіду роботи бібліотек галузі також відбувається шляхом популяризації їхнього доробку у фахових періодичних виданнях, зокрема у газеті „Шкільна бібліотека плюс“, на веб-сайті ДНПБУ ім. В.О. Сухомлинського, на науково-практичних конференціях, семінарах, „круглих столах“ тощо.

Наостанок можна зазначити, що видавнича діяльність ДНПБУ ім. В.О. Сухомлинського з підготовки методичних видань уже зараз є суттєвою допомогою освітянським бібліотекам в інформаційному забезпеченні педагогічної науки, освіти і практики у регіонах нашої держави. Але для створення ще дієвішої системи науково-методичних посібників потрібна більш тісна координація роботи освітянських бібліотек з ДНПБУ ім. В.О. Сухомлинського; розширення спектра методичних видань, що видаються бібліотеками – методичними центрами, та підвищення їхньої якості; збільшення тиражу підготовлених матеріалів для забезпечення фахових потреб освітянських бібліотекарів, а також популяризація цих розробок на сторінках професійних видань.

Список використаної літератури

1. Бібліотека навчального закладу в контексті інформатизації суспільства: Бібліогр. покажч. для б-к загальноос-

віт., проф.-техн. навч. закл., вищих навч. закл. I-II р. а. / Акад. пед. наук України. Держ. наук.-пед. б-ка України, Укр. бібл. асоц. Секція освіт. б-к; Упоряд. А.І. Рубан; Наук. консультанти: П.І. Рогова, К.Т. Селіверстова; Ред. Є.К. Бабич; Відп. за вип. І.І. Хемчян. – К., 2003. – 87 с. – (На допомогу проф. самоосвіті працівників освіт. б-к; Вип. 1).

2. Анотування як процес аналітико-синтетичної переробки інформації: Метод. посібник / Авт.-укл. В.І. Лутовинова. – Х., 2003. – 44 с.

3. Ванев А.Н. Методическое обеспечение библиотечной деятельности / С.-Петерб. гос. ун-т культуры и искусств. – М.: Профиздат, 2001. – 140 с. – (Соврем. б-ка; Вып. 10).

4. Організація роботи бібліотеки загальноосвітнього навчального закладу / АПН України. ДНПБУ, УБА; Авт.-упоряд.: П.І. Рогова, І.І. Хемчян, Р.П. Гаврилюк та ін. // Шкіль. світ. – 2002. – № 42/43. – С. 1-62; № 46/47. – С. 1-61; 2003. – № 13. – С. 1-23.

5. Планування та звітність бібліотеки Інституту післядипломної педагогічної освіти: Метод. рек. / Акад. пед. наук України. Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В.О. Сухомлинського, Центр. ін-т післядиплом. пед. освіти АПН України; Уклад. В.П. Здановська; Наук. ред. П.І. Рогова. – К., 2004. – 75 с.

6. Положення про мережу освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України: Затв. спіл. наказом М-ва освіти і науки України та Акад. пед. наук України від 30.05.2003 р. № 334/31 // Інформ. зб. М-ва освіти і науки України. – 2003. – № 21. – С. 27-32.

7. Традиційні каталоги наукових бібліотек освітянської галузі: Організація, ведення й редагування: Метод. рек. / Авт.-уклад.: І.Г. Лобановська, Р.П. Гаврилюк, О.Г. Помчаловата ін.; За ред. І.Г. Лобановської; АПН України. ДНПБУ ім. В.О. Сухомлинського. – К., 2006. – 166 с.

8. Укладання друкованих каталогів книг громадянського друку (XVIII – початок XX ст.) із фондів бібліотек України: Метод. посіб. / АПН України. ДНПБУ ім. В.О. Сухомлинського, МКТ України. НПБУ; Авт.-уклад. Р.С. Жданова; Наук. ред. П.І. Рогова. – К., 2005. – 124 с.

9. Формування інформаційної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів: Наук.-метод. рек. / АПН України. ДНПБУ ім. В.О. Сухомлинського; Упоряд. А.І. Рубан; Наук. консультант Я.О. Чепуренко; Наук. ред.: П.І. Рогова, В.І. Лутовинова; Відп. за вип. І.І. Хемчян // Шкіль. б-ка плюс. – 2006. – Черв. (№ 11 / 12). – 63 с. ■

ПЕРЛИНКИ ЗВІДУСІЛЬ

ТВОРЧІ СТОСУНКИ БІБЛІОТЕКИ

В. Гереліс

Шахтарське містечко Первомайськ, що на Луганщині, багате своєю історією, трудовими звершеннями мешканців. Не випадково на його гербі зображено заводські труби, шестірні, терикони і відбійний молоток, які символізують провідні галузі економіки міста – машинобудування і вугільну промисловість. Має Первомайськ і письменницькі традиції, адже тут народився співець Донбасу – письменник Борис Горба-

тов, який присвятив рідній землі твори «Непокоренные», «Донбасс» та ін.

А нині у місті діє літературне об'єднання, котре з 1983 року носить ім'я письменника. Довга творча дружба поєднує його членів з центральною міською бібліотекою. Поети і прозаїки В. Меркур'єв, О. Ткаченко, Ю. Моргунов, В. Осипенко, Т. Пустовар, І. Журавльова, І. Кулик на чолі з М. Тютюнником беруть участь у всіх масових літературних заходах книгозбірні. Це, зокрема, авторські вечори, зустрічі митців із читачами – мешканцями шахтарських селищ і молоддю регіону, краєзнавчі читан-

ня, літературні бесіди. Одним із найбільш цікавих заходів стала презентація книги „Мой город Первомайськ“ за участю її авторів – членів Національної спілки письменників України В. Меркур'єва та М. Тютюнника. До заходу було приурочено також фотоекспозицію «Наш земляк – Борис Горбатов».

Творча співпраця з письменницьким об'єднанням, проведення спільних заходів сприяє популяризації серед жителів Первомайська знань про славетних краян, минуле і сучасність міста.

ГОЛОСІЇВСЬКИЙ район міста Києва – це поєднання чудових островків природи з сучасним містом. Найбільший за територією район столиці має потужний промисловий та науковий потенціал. Це, зокрема,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Національний аграрний університет, науково-дослідні галузеві інститути, що розташовані на магістралі, яка має символічну назву – проспект Науки; також всесвітньо відомі Інститут електрозварювання ім. Є.О. Патона, Інститут кібернетики ім. В.М. Глушкова, Експоцентр України та ін. Крім того, тут знаходяться Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського, Державна науково-технічна бібліотека України, Державна бібліотека України для юнацтва. До послуг мешканців району також ЦБС, що об'єднує 14 публічних бібліотек. Їхні інформаційні ресурси – це 371 тис. документів, інформаційні матеріали на електронних носіях, безкоштовний доступ до мережі Інтернет.

Бібліотека повинна гармонізувати сучасне суспільство. І в цьому сенсі нам дуже імпонує формування місії відомої з методичної літератури Денвільської публічної бібліотеки (США): *покращувати життя*, тобто робити його більш змістовним, насиченим цікавими подіями та зустрічами, щоб кожна з них була маленьким святом. У нашому розумінні бібліотека – це установа, яка забезпечує людей інформацією, знаннями та підтримує їх у пошуку мудрості. А книги були, є і будуть серцем бібліотеки. Наша діяльність доводить, що це можливо і цього прагнуть користувачі публічних книгозбірень.

Вимоги часу змушують шукати нових форм роботи, вносити зміни у традиційне життя бібліотек. У Голосіївській ЦБС почали з введення нових посад, реорганізації відділів Центральної районної бібліотеки ім. М. Некрасова. Посаду головного бібліотекаря з питань масової роботи та зв'язків з громадськістю включено у штатний розклад два роки тому. І за цей час імідж бібліотек району значно підвищився, було встановлено зв'язки з багатьма творчими спілками, громадськими організаціями інвалідів та молоді. За період 2005-2006 рр. ЗМІ більше 25 разів висвітлювали заходи публічних бібліотек району. На ці заходи запрошуються митці, письменники і поети, працівники музеїв та артисти театрів, адже район має потужний культурний потенціал.

У рамках реалізації міської програми **„Розвиток бібліотечної справи в м. Києві на 2002–2006 роки”** у ЦРБ передбачено такі напрями діяльності:

- об'єднання та координація творчих акцій бібліотек ЦБС і соціальних та освітніх установ району;
- залучення до співпраці широких кіл громадськості, творчих спілок та організацій;
- більш раціональне використання площ бібліотек шляхом організації галерей, мистецьких віталень, книжкових світлиць та ін.
- сприяння популяризації літератури з використанням сучасних інформаційних технологій та запровадженням інноваційних форм роботи з читачами.

Публічність бібліотек не передбачає універсального підходу до всіх користувачів. Залученню нових читачів та поліпшенню роботи з ними сприяє диференційований підхід до різних вікових категорій як у доборі літератури, так і у масовій та індивідуальній роботі. Бібліотеки ЦБС Голосіївського району давно вийшли за межі суто інформаційного та бібліографічного обслуговування користувачів, ставши *інформаційними, культурними осередками та центрами до-*

звілля для тих осіб, які проживають у кон-

кретному мікрорайоні. Адже можливості книгозбірень можуть бути оцінені не тільки за обсягами книжкових фондів, площею приміщень, наявністю технічних засобів, професійністю та ініціативністю працівників, а ще й за складом читачів, їхньою активністю, бажанням згуртуватися для спільної справи.

Такими осередками культури в мікрорайонах стали: *„Материнська світлиця”* в бібліотеці № 15, *Ігрова кімната* в бібліотеці № 142, *галерея „Зустріч”* і *клуб читачів „Радість”* у бібліотеці ім. М. Стельмаха, *Мистецька вітальня* бібліотеці ім. Н. Забіли. Тут проходять художні та декоративно-прикладні виставки, народознавчі свята, літературно-музичні, дозвільні заходи для дітей та молоді тощо.

Робота з молоддю. Молодіжна політика нашої держави спрямована на розвиток та виховання свідомого громадянина України, підтримку творчої особистості. У ЦБС Голосіївського району з успіхом проведено акцію *„Молодіжні ініціативи”*, метою якої стало посилення ролі бібліотеки як центру організації змістовного дозвілля, культурного спілкування. Бібліотеки системи залучають молодь до культурного життя, підтримують молодих митців. Зокрема, тут було організовано виставки художників Л. Чіковані, Г. Гржабовського, М. Данильченко, Б. Стеценка, В. Артеменка, Г. Заліської-Дернової. Триває постійна співпраця з художньою школою № 9.

Читачі із задоволенням взяли участь у студентському святі *„Тетянин день”*, на якому презентували свою творчість поети з *літературних молодіжних об'єднань „Палітра”* (голова В. Слюсар), *„Каштановий дім”* (голова А. Грязов).

Молодь була ініціатором проведення циклу музично-літературних вечорів *„Крила любові”*, де виступили як уже відомі київські поети та барди (О. Дробот, О. Петраков, С. Льовін, В. Мацуцький, В. Вишняк), так і юні поети читачі бібліотеки ім. М. Стельмаха (Т. Кравченко, М. Меркулов). Запрошено також рок-групу *„Нержавіюча сталь”*.

У бібліотеках для дітей на літературних та народних святах виступають творчі колективи, що існують в дитячо-юнацьких клубах району: *дитячий театр „Спалах”*, *театр маріонеток „Казкарік”*, учні музичної школи № 38.

Вже другий рік у ЦРБ ім. М. Некрасова успішно діє *інтелектуальний лекторій „Духовний розвиток людства”*, що веде відомий український письменник, журналіст, заступник головного редактора журналу *„Вокруг света в Украине”* та головний редактор журналу *„Искатель в Украине”* А. Дмитрук зі студентами Національного аграрного університету.

Людина змалку є членом різних спільнот: від групи у дитячому садочку до виробничого або творчого колективу. А для задоволення потреб духовних вона завжди шукає людей подібних інтересів. Кожна публічна бібліотека має своє постійне коло відвідувачів, яких раніше називали *читацький актив*. Це люди, які роками користуються послугами книгозбірні, мають тісний контакт з її працівниками.

Робота з читачами похилого віку. Для людей похилого віку бібліотека є насущною потребою, вона згуртовує, об'єднує. А відвідування книгозбірні, вибір книги, обговорення прочитаного стає своєрідним ритуалом. І добре, що в наш стрімкий час подібне явище має місце.

Так у бібліотеці ім. М. Стельмаха виник клуб читачів *„Ми теремківці”*, який дуже швидко змінив назву. Тепер це клуб *„Радість”*, і його назва передає те піднесене від-

чуття спільності, окриленості, причетності до загальної справи всіх членів цього об'єднання.

Засновники клубу, хоча і пенсіонери, але енергійні та заповзяті люди – такі, як його голова І. Сапєжко. Невдовзі до засідань клубу долучилася молодь, яка у цьому колі зрілих і досвідчених людей знайшла розуміння своєї здатності до творчості та самовдосконалення. Спрацював цікавий психологічний феномен: молодим людям довели, що вони потрібні, що їхніми талантами захоплюються, а їхня думка може бути цікавою усім, і стерлися кордони у спілкуванні різних за віком та досвідом людей.

Таким чином бібліотека стала справжнім культурним центром, де поєднуються інтереси різних поколінь, виникає відчуття соціальної повноцінності та причетності до добрих справ, суспільного визнання, поваги з боку оточуючих. А це все створює позитивні емоції, що перешкоджають стресам.

Виникла своєрідна територія спілкування. Кожне засідання клубу має свою форму: вечір-бесіда, вечір-портрет, вечір-бенефіс, вечір-спогад. Основа сценарію завжди пов'язана з літературою, зі словом. За півтора роки існування відбулися численні презентації книг, літературно-музичні бенефіси, вечори співаної поезії, романсу, знайомства з багатьма відомими поетами, представлено сімейний портрет багатодітної родини.

У рамках співпраці з районною радою ветеранів Великої Вітчизняної війни співробітниками відділу автоматизації запропоновано та реалізовано нову форму інформаційної діяльності Голосіївської ЦБС: у культурно-інформаційному центрі видано збірку поезій користувача, постійного читача бібліотеки ім. М. Рильського С. Зіміна, ветерана Великої Вітчизняної війни. Підготовлено презентацію збірки на сайті бібліотеки.

Робота з людьми з особливими потребами. Існування бібліотек, які відповідають сучасним вимогам, і увага до людей з особливими потребами – це ознака цивілізованого суспільства. Дуже часто це люди творчі, які прагнуть уваги, хочуть бути почутими, представити свої творчі здобутки. Головне для них – спілкування, і саме цю можливість можуть надати бібліотеки.

ЦБС Голосіївського району вже більше 7 років співпрацює з громадськими організаціями людей з функціональними обмеженнями. Надаючи виставкову площу у бібліотеках ЦБС і всебічну допомогу членам цих об'єднань для представлення їхньої творчості, бібліотеки привертають увагу громадськості не тільки до проблем цих людей, а також до їхніх талантів, нерозкритих можливостей і величезного творчого потенціалу. Художні виставки, презентації літературної творчості та народно-ужиткового мистецтва людей з обмеженими фізичними можливостями стали невід'ємною частиною творчих акцій, що проводяться в бібліотеках району. Як результат, постійно збільшується кількість учасників, гостей та ЗМІ, що висвітлюють співпрацю бібліотек і громадських організацій людей з особливими потребами.

Триває плідне співробітництво, розробляються та здійснюються мистецькі проекти разом з Галереєю творчості інвалідів „Ми духом незламні“. Ці акції набули широкого розголосу, вийшли за рамки району, міста. Таким прикладом можуть слугувати проекти „Романтика моря“, „Рік О. Гріна в Україні“, що розпочалися з виставки робіт київських художників-інвалідів у Феодосійському літературно-меморіальному музеї О. Гріна в Криму. Активними учасниками проектів стали митці з обмеженими фізичними можливостями. Тематика моря, кохання, вічних людських цінностей чи не найбільш гостро постає саме для них. Тому не дивно, що серед художників, які брали участь у виставках «Романтика моря», як персональних, так і гру-

пових, представлено найбільше саме таких митців.

Директором Галереї творчості інвалідів „Ми духом незламні“ є Ж. Шанаєв – науковець, художник, водолоз, учасник ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС. Життя цієї людини-легенди є прикладом нездоланної мужності, оптимізму, творчості, активної громадської позиції. Жорж Іванович зумів об'єднати навколо своєї галереї молодь, визаних митців, громадські організації та благодійні фонди. У здійснених мистецьких акціях, організатором яких виступила ЦБС Голосіївського району, також брали участь Благодійний фонд допомоги вченим – інвалідам по зору „Візаві“, Всеукраїнський благодійний фонд „Обличчям до істини“, Всеукраїнський благодійний фонд „Знання-інтелект“, Товариство інвалідів „Милосердя-інтелект“, Благодійний фонд „Слов'янська православна спадщина“.

У бібліотеках Голосіївського району експонувалися виставки творів художників з особливими потребами – лауреата міжнародної премії „Філантроп“ у галузі художньої творчості інвалідів Д. Якутовича, члена Національної спілки художників України В. Євтушевського, молодого художника, лауреата багатьох міжнародних премій І. Корчмарюка.

З успіхом пройшли творчі вечори поетес Ю. Соловйової та Л. Завойської. Л. Завойська, незважаючи на діагноз ДЦП, успішно закінчила факультет журналістики Відкритого міжнародного університету „Україна“, вступила до аспірантури. Вона є організатором багатьох літературних заходів у бібліотеках ЦБС.

Особливою категорією читачів бібліотеки № 15 для дітей є вихованці Центру трудової реабілітації інвалідів „Трамплін“. Це єдиний у м. Києві й Україні заклад, де навчаються і проходять реабілітацію 82 молоді інваліди.

Згідно з даними Головного управління охорони здоров'я, у столиці на обліку знаходяться 6,3 тис. осіб із знизеним інтелектом. Кожен візит до бібліотеки для них є радісною подією, моментом знайомства з чимось новим та цікавим. Вихованці Центру залюбки переглядають новинки преси, вибирають книги для душі, знайомляться з художніми виставками, із задоволенням беруть участь у бібліотечних святах, співають та декламують вірші. Експонується виставка подарунків цих читачів, виготовлених власноруч: глечиків, м'яких іграшок, аплікацій. У переддень Великодня у бібліотеці відбулося справжнє свято творчості: дитячий ігровий майданчик „Равлик“ (керівник – І. Запольська) запропонував майстер-клас з розпису великодніх яєць. Підтримали цю акцію представники Всеукраїнського громадського благодійного фонду „Струмок“.

Безумовно, насичена та багатопрофільна бібліотечна робота вимагає фахової підготовки кадрів, залучення молодих спеціалістів та постійного підвищення кваліфікації бібліотекарів відповідно до вимог сьогодення.

Одним із провідних працівників ЦБС є завідувачка відділу автоматизації ЦРБ ім. М. Некрасова Т. Науменко. У вересні 2005 р. її було відзначено Подякою голови Голосіївської районної у місті Києві державної адміністрації „за збереження духовних і матеріальних цінностей, високий професіоналізм та з нагоди Всеукраїнського дня бібліотек“, цього ж року вона стала лауреатом Премії голови Голосіївської районної ради у місті Києві для обдарованої молоді у номінації „За вагомий внесок у розвиток національної культури і мистецтва“, а у 2006 році – стипендіатом Київського міського голови для обдарованої молоді „За особистий творчий внесок у розвиток міста“.

Культура народу – це той великий скарб, національне надбання, що передається від покоління до покоління, примножується, збагачується. Тому значення бібліотеки як осередку культури, центру спілкування та інформації стає дедалі більш важливим.

ПРОВІДНИЙ ПІДРОЗДІЛ УНІВЕРСИТЕТУ – БІБЛІОТЕКА

БІБЛІОТЕКИ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

**Університет – це зібрання розумних людей
навколо гарної бібліотеки.**

Томас Карлейль, англійський філософ, XIX ст.

С. Назарьєва

локальною
мережею

об'єднано 11 комп'ютерів. Тут є можливість попрацювати в електронному каталозі бібліотеки, що містить більше 5 тис. бібліографічних записів книг, які надійшли у 2000-2005 рр., і близько 4 тис. записів журнальних статей за профілем навчання.

Велику увагу працівники бібліотеки приділяють автоматизації бібліотечних процесів, що є дуже важливим і для інформаційної підтримки наукової діяльності університету. Здійснюється накопичення веб-адрес наукової й освітньої тематики, котрі стосуються перспектив дистанційного навчання, можливості у рамках курсів "Інформаційні системи" й "Бази даних" роботи з Інформаційно-пошуковою системою ISIS і міні-версією ІРБІС як Windows-реалізацій системи. Досвід роботи з програмою можна використати як інструмент для написання курсових і дипломних робіт.

У перспективі – вирішення таких питань, як: створення веб-сайту, ретроконверсія, штрих-кодування фонду, введення електронного формуляра, електронної системи збереження фонду і здійснення автоматизації книговидачі.

Для реалізації всіх ідей і планів доводиться багато працювати з кадрами, адже впровадження сучасних технологій у роботу бібліотекарів без одночасного формування відповідного світогляду працівників – свідомо безперспективне заняття. Навчання у "Школі ІРБІС" двох представників бібліотеки вилилося в серію щомісячних тренінгів для співробітників з освоєння цієї програми, ознайомлення з роботою в Інтернеті і одержання практичних навичок пошуку інформації в Мережі. Дуже допомагає підтримка колег із Приазовського державного технічного університету, котрі освоїли програму раніше та охоче діляться своїм досвідом.

На базі бібліотеки МДГУ регулярно проходять книжкові виставки, студентські науково-практичні конференції та семінари, безпосередньо пов'язані з профілем читальних залів, проводяться літературні вечори, присвячені творчості відомих письменників. Експозиції та виставки грецької літератури (фонд становить близько 10 тис. прим.) користуються незмінною увагою гостей із Греції. Ми підтримуємо дружні відносини із грецькими університетами (Афіни, Салоніки, Патри, Яніна), Корпусом Миру (США), Гете-Інститутом (Німеччина).

П'ятнадцять років – термін для історії зовсім невеликий, але за цей час бібліотека перетворилася в один із провідних підрозділів університету, що вирішує масштабні завдання інформаційного забезпечення наукового й навчального процесів, підвищення культурного рівня студентів, просвітництва.

Сучасне програмне й технічне забезпечення, підготовлений дієльний персонал, планове впровадження інновацій та ретельно продумана організація роботи – ось передумови для успішної діяльності бібліотеки вищого навчального закладу сьогодні.

ЗМІНИ, що відбулися в 1990-ті роки у житті нашої країни, дали поштовх розвитку й реформуванню вітчизняної освіти. Одним із аспектів цієї трансформації стало створення нових навчальних закладів, і серед них – Маріупольського гуманітарного коледжу, заснованого у 1991 р. З 2005 р. – це Маріупольський державний гуманітарний університет (МДГУ) – провідний освітній, науковий і культурний центр Приазовського краю, що здійснює освітню діяльність за сімнадцятьма напрямками підготовки дипломованих фахівців, бакалаврів, магістрів.

Діяльність бібліотеки університету розпочалася в 1991 році з одного пункту видачі літератури й одного співробітника. Нині бібліотека МДГУ – одна з найбільших у місті. Вона бере активну участь у всіх перетвореннях, що відбуваються в навчальному закладі, швидко відгукується на вимоги часу. У результаті збільшується її фонд, з'являються нові структурні підрозділи, розширюється репертуар пропонованих читачам послуг.

У вересні 2004 року університет підписав Велику хартію європейських університетів і став учасником Болонського процесу, що збільшило до 70% обсяг самостійної роботи студентів, а значить – зросли вимоги і до бібліотеки.

На абонементі навчальної та художньої літератури і в 4 спеціалізованих, сучасно обладнаних та водночас затишних читальних залах на 200 посадкових місць працюють 11 співробітників. Загальний фонд бібліотеки становить близько 140 тис. прим. документів різними мовами. Книгозбірня здійснює наукове комплектування фонду, засноване на серйозному аналізі навчальних планів, програм, тематики наукових досліджень кожної кафедри. Завдяки підтримці керівництва університету щорічно фонд бібліотеки поповнюється в середньому на 10 тис. прим. книг та 150 найменувань українських і закордонних періодичних видань. Дбайливо зберігаються у бібліотеці й рідкісні видання, зокрема: «История XIX века» у 7 т. під редакцією проф. Е. Лавіса, А. Рамбо (1905-1907); «Большая энциклопедия» у 19 т. під редакцією С.Н. Южакова (1898); «Энциклопедический Словарь российского библиографического института „Гранат“» під редакцією Ю.С. Гамбарова (1910); «Энциклопедический словарь» у 99 т. Ф.А. Брокгауза та І.А. Ефрона (1897), а також ряд монографій і літературознавчих праць.

Але сучасній бібліотеці недостатньо мати інформацію, потрібно організувати доступ до неї в зручній для читача формі. У бібліотеку прийшло нове покоління користувачів, добре обізнаних із комп'ютерною технікою, роботою в Інтернеті. Тому роль бібліотекаря як консультанта, інформаційного посередника між користувачем і різноманітними базами даних набула особливого значення.

Разом із традиційними бібліотечними послугами наші читачі можуть скористатися Інтернетом у читальних залах економіко-правового та історичного факультетів, де

ІННОВАЦІЇ В ОБСЛУГОВУВАННІ КОРИСТУВАЧІВ: ЗДОБУТКИ І ПРОБЛЕМИ (За матеріалами дослідження)

УВАГА! ДОСВІД!

Т. Марченко

ЗАРУБІЖНИЙ та вітчизняний досвід свідчать: для того, щоб бібліотечні послуги, організація обслуговування користувачів відповідали потребам сьогодення, необхідно значну увагу приділяти впровадженню нових форм роботи. Такий підхід характерний і для діяльності Вінницької ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва, зокрема, її відділу літератури та інформації з питань економіки і права.

Одним із перших кроків модернізації діяльності цього структурного підрозділу стала організація 2002 року 5 АРМів для користувачів з безкоштовним доступом до Інтернету в рамках проєктів LEAP, а також робочого місця доступу до електронних баз даних бібліотеки. Крім цього, у читальному залі працює ксерокс та надається ряд сервісних платних послуг, що здійснюються за допомогою використання комп'ютерних технологій.

З червня 2005 року читальний зал відділу почав функціонувати в режимі відкритого доступу користувачів до фондів. Цьому передувало встановлення системи захисту бібліотечного фонду від крадіжок (Checkpoint) – сенсорної рамки на виході з приміщення читального залу, а на видання, що знаходяться у фондах, прикріплено захисні елементи. При попаданні такого елемента в зону дії сенсорної рамки генерується звуковий сигнал, що попереджує про несанкціоноване винесення видань за межі приміщення.

Звичайно, було б добре встановити у читальному залі ще й систему відеонагляду, що дозволило б більш надійно захистити фонди, але поки що бібліотека не має такої можливості.

У березні 2006 року на засіданні ради при директоріві було прийнято рішення провести пілотне дослідження організації обслуговування користувачів у відділі літератури та інформації з питань економіки і права. Виникла потреба підбити перші підсумки, з'ясувати, що дали новачки в організації роботи цього структурного підрозділу, адже тут найповніше поєднуються традиційні бібліотечні та інформаційні послуги, що надаються з використанням новітніх технологій, виявити протиріччя та недоліки в обслуговуванні користувачів. І, не будемо лукавити, основним поштовхом до проведення вивчення стали неодноразові зауваження працівників відділу щодо недоцільності організації відкритого доступу, їхня стурбованість стосовно збереження фонду, а також скарги користувачів на шум у читальному залі, що спричиняється сенсорною рамкою.

Вже на першому етапі дослідження було виявлено певні проблеми у діяльності відділу й знайдено шляхи їхнього вирішення. Так, наприклад, враховуючи те, що найбільше відвідувачів у відділі – з 16.00 до 18.00 у будні дні і з 11.00 до 16.00 у вихідні, вдосконалено графік роботи бібліотечного персоналу безпосередньо у читальному залі.

Також вивчалось питання, до яких джерел пошуку інформації найчастіше звертаються користувачі. З'ясувалося, що лише 25% із них самостійно здійснюють пошук за допомогою ПЗ "ІРБІС". Це показало необхідність створення постійно діючої системи навчання для користувачів бібліотеки і роз'яснення особливостей роботи з даним програмним забезпеченням. За весь час спостереження лише 2 відвідувачі звернулися у пошуку інформації до традиційного паперового довідково-бібліографічного апарату, 29% – використовують журнальний періодик.

Що ж до звукового сигналу, який подає сенсорна рамка при винесенні видань і який заважає відвідувачам, то виявилось, що відбувалося це лише при винесенні літератури в час, не обумовлений технологічною картою послуги

"нічний абонемент", в основному працівниками бібліотеки. Тож тут проблема не в організаційно-технологічному процесі, а в професійно-етичному підході персоналу бібліотеки, а це вже, як кажуть, "інша історія".

І до питання збереження фонду, вірніше пошкодження користувачами книг (в основному це "майстерне" вирізання сторінок), переважна більшість яких – навчальні посібники. Звичайно, працівниками відділу здійснюється колосальна робота щодо збереження видань, відновлення втрачених сторінок, але ми знаємо – проблема пошкодження книг існує в бібліотеках давно й, очевидно, розв'язати її вдасться не скоро. Нагальна потреба при розробці галузевих інструкцій – враховувати такий стан речей, а не перекладати повністю відповідальність на бібліотечного працівника або робити вигляд, що такої проблеми немає. Взагалі збереження бібліотечних фондів – це велика платформа для дискусій, які варто проводити на сторінках професійних видань, для того щоб розробляти дійсно реальні, дієві довгострокові програми стосовно цього питання.

На другому етапі дослідження було безпосередньо здійснено заміри затрат робочого часу на процеси і операції з використанням аналітичного і сумарного методів нормування. Узагальнені результати було враховано і представлено у висновках щодо застосування Тимчасових примірних норм часу на основні процеси бібліотечної роботи.

Завжди варто пам'ятати, що всі заходи, спрямовані на зміни в організації бібліотечного обслуговування, можуть бути впроваджені тільки тоді, коли вони не погіршують умови перебування відвідувачів у книгозбірні. Тому без вивчення думки користувачів неможливо було отримати повну картину організації бібліотечно-інформаційного обслуговування у відділі літератури та інформації з питань економіки і права. Відповідно, третім етапом дослідження стало проведення анкетування користувачів даного структурного підрозділу. Безпосередньо у читальному залі було отримано анкети 105 відвідувачів, з них відповіли на запитання – 84 особи.

Перш за все, слід відзначити, що близько 80% користувачів відділу – молодь віком до 30 років, тому 82% опитаних якраз і склала дана вікова група. Решта 18% рівномірно розподілилася між віковими категоріями 30-40 та 40-50 років. За освітнім рівнем більшість опитаних мають неповну вищу та вищу освіту, 87% є постійними користувачами відділу. 59,5% респондентів склали представниці жіночої статі, 31% – чоловічої, решта – свою стать не вказали.

Першим запитанням було: "Чи влаштовує вас відкритий доступ до фондів?". Позитивну відповідь дали 80,9% опитаних, лише 2,3% відповіли, що їх така організація доступу до фонду не влаштовує, а 15,4% – влаштовує частково. Крім того, 38% респондентів зазначили, що хотіли б, аби таким чином було організовано роботу і в інших читальних залах бібліотеки, тому що це значно оптимізує пошук та добір інформації.

Відповіді на друге запитання: "Що, на вашу думку, в організації роботи даного відділу потребує змін, вдосконалення?" були такими: 28,6% респондентів вказали на необхідність поліпшення довідково-бібліографічного апарату; 22,6% – на потребу у більш чіткому інформуванні про систему послуг відділу, розміщення фонду; 20,2% – відповіли, що їм бракує довідково-бібліографічного апарату на

паперових носіях; 20,2% – не влаштовує рівень надання послуг за допомогою використання новітніх технологій; 15,5% – режим роботи відділу; 9,5% – рівень професіоналізму та культури бібліотекарів; 5% – розташування робочого місця чергового бібліотекаря.

Як бачимо, напрями вдосконалення організації обслуговування користувачів досить різноманітні і чітко окреслені респондентами. Пропозиції щодо цього висловив кожний другий опитаний. Найбільше незадоволення користувачів викликали вартість і якість ксерокопій; пропонувалося продовжити роботу бібліотеки у вечірній час та перенести вихідний день з п'ятниці на понеділок. Читачами було названо лакуни у фонді відділу, серед них, зокрема, теми готельного господарства і туризму. Цікаво й те, що респонденти вказали на недбайливе ставлення з боку інших користувачів до порядку розстановки видань на стелажах. Також, на думку опитаних, необхідно організувати доступ через Інтернет до повнотекстових баз документів із фондів бібліотеки, що має сприяти підвищенню її престижу. При цьому вони виявили готовність оплачувати нові бібліотечні послуги.

Відповіді на третє запитання дали можливість з'ясувати, до яких носіїв інформації найчастіше звертаються читачі. Чисельність тих, хто користується інформацією тільки на паперових носіях та одночасно на паперових і електронних, практично однакова. Жоден із респондентів у своїй роботі не користується виключно електронними носіями інформації. Отже, незважаючи на те, що основним моти-

вом звернення до фондів відділу є прагматичний попит на інформацію, ми отримали ще одне підтвердження того, що в нашому суспільстві вагомим джерелом інформації і знань залишається книга.

Підводячи підсумок дослідження, слід визнати, що бібліотечний персонал як відділу, так і бібліотеки в цілому, не був підготовлений відповідним чином до нових організаційних умов бібліотечно-інформаційного обслуговування. Перш за все, працівники відділу не відвідали інші бібліотеки, де вже застосовується дана форма організації бібліотечно-інформаційного обслуговування, системно, на потрібному рівні не були ознайомлені з дослідженнями і публікаціями щодо організації відкритого доступу в читальних залах. Тобто бібліотечні працівники через недостатню поінформованість психологічно виявилися неготовими до таких нововведень.

Ще раз підтвердився професійний імператив: не можна замикатися тільки в рамках своєї бібліотеки, необхідно вивчати досвід інших, дослідження й публікації про нові прийоми та методи в роботі бібліотек і, виходячи зі своїх можливостей, упроваджувати їх у практику.

І головне, отримані в ході досліджень результати підтвердили доцільність впровадження системи відкритого доступу, її демократичність, що сприяє максимальному виконанню бібліотекою одного зі своїх основних завдань – якнайповнішого і оперативнішого задоволення запитів та потреб користувачів.

СПРИЯННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

(З досвіду роботи відділу документів з питань економіки, виробництва та природничих наук Кіровоградської ОУНБ ім. Д.І. Чижевського)

ЩОРОКУ в Кіровоградській області розробляються програми економічного та соціального розвитку регіону. Також тут діють довгострокові програми: розвитку малого підприємництва, науково-технічного та інноваційного розвитку, сприяння підвищенню якості та конкурентоспроможності продукції, підготовки кваліфікованих кадрів.

Завдання, що стоять перед регіоном, зокрема в такій важливій сфері, як економіка, безумовно, визначають головні напрями роботи Кіровоградської ОУНБ ім. Д.І. Чижевського і особливо такого її підрозділу, як відділ документів з питань економіки, виробництва та природничих наук.

У цій діяльності використовуються численні і різноманітні інформаційні ресурси Бібліотеки. В першу чергу – це книжковий фонд. Також помічниками користувачів в одержанні необхідної інформації є розгалужений довідково-пошуковий апарат, електронний каталог книг та періодики, різноманітні бази даних, Інтернет, доступ до повнотекстових документів. Значне місце в інформаційній роботі займають книжкові виставки та перегляди літератури з актуальних питань: «Підприємництво як фактор розвитку економіки», «Конкурентоспроможність української економіки», «Сучасні інноваційні технології» та багато інших.

Для віртуальних користувачів щомісяця здійснюється електронна розсилка інформації про нові надходження

літератури: з питань маркетингу та менеджменту (57 абонентів), банківської справи (10), підприємництва та бухгалтерського обліку (48).

Розповсюдженню відомостей про наявні бібліотечні ресурси допомагають засоби масової інформації, переважно місцева преса. Стало системою розміщення на сторінках газети «Кооперація і підприємництво» оглядів літератури, тематику яких продиктовано часом: «Державна політика в галузі підприємництва», «Малий бізнес – великим бізнесменам», «Орієнтація – на споживачів» (харчова і переробна галузі промисловості), «Економіка та винахідництво».

Відділ не залишається осторонь проблем, що існують у регіоні і які потребують розв'язання. Так, нами ініціюється широке і в той же час компетентне та конструктивне обговорення актуальних питань на науково-практичних конференціях. У цих заходах беруть участь представники тих структур, від яких значною мірою залежить вирішення проблем області. Такі конференції стали нашою постійною практикою. Присвячувались вони питанням підприємництва, кадрової політики, роботи окремих галузей економіки.

Про агропромислову галузь Кіровоградщини йшлося на конференції «Продовольча безпека: сучасний стан та

І. Коваленко

перспективи вирішення проблем». До думки щодо необхідності розмови на цю тему привела нас книга доктора економічних наук, професора, завідувача кафедри міжнародної економіки Кіровоградського національного технічного університету І. Миценка «Продовольча безпека України: оцінка стану та світовий досвід вирішення проблем». Обговорення теоретичних положень у поєднанні з прикладами із сучасної практики надали ґрунтовності та конкретності діловій розмові. В ній взяли участь і представники облдержадміністрації, науковці, фахівці агропромислової галузі, студенти-економісти, аграрії та ін.

Проблема розвитку агропромислової галузі – багатаспектна, і вирішення її неможливе без комплексного

підходу. А тому у виступах йшлося про реформування земельних відносин, наукове забезпечення агропромислового виробництва, утворення цін на сільськогосподарську продукцію, контроль якості продуктів харчування, зайнятість населення на селі, шляхи подолання екологічної кризи в сільській місцевості, підготовку спеціалістів сільськогосподарського виробництва тощо.

Проведення таких заходів і побудова своєї роботи відповідно до завдань економічного розвитку Кіровоградської області дозволяє відділу документів з питань економіки, виробництва та природничих наук постійно тримати руку на пульсі життя нашого регіону. ■

КОНКУРСИ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

У лютому 2007 року Міністерством культури і туризму України оголошено Всеукраїнський конкурс бібліотечних Інтернет-сайтів, підсумки якого буде підбито у рамках відзначення Всеукраїнського дня бібліотек. Пропонуємо вашій увазі «Положення про Всеукраїнський конкурс бібліотечних інтернет-сайтів», а також методичний матеріал І. Цуріної на допомогу фахівцям, які займаються створенням бібліотечних веб-сайтів.

ЗАТВЕРДЖЕНО

**Наказ Міністерства культури і туризму України
07.02.2007 № 2**

Реєстрація Міністерства юстиції України № 126/13393 від 14 лютого 2007 р.

ПОЛОЖЕННЯ

про Всеукраїнський конкурс бібліотечних інтернет-сайтів

1. Загальні положення

1.1. Всеукраїнський конкурс бібліотечних інтернет-сайтів (далі – Конкурс) заснований Міністерством культури і туризму України і проводиться у межах відзначення Всеукраїнського дня бібліотек.

1.2. Мета Конкурсу:

- ініціювання бібліотечними працівниками новацій, спрямованих на впровадження актуальних форм і методів бібліотечно-інформаційного обслуговування різних груп користувачів;
- використання сучасних інформаційних технологій та інформаційних ресурсів;
- підвищення фахового рівня персоналу бібліотек, здійснення наукових досліджень, партнерських програм тощо.

2. Умови конкурсу

2.1. Конкурс проводиться щороку у вересні місяці в місті Києві, терміни проведення Конкурсу зазначаються наказом Міністерства культури і туризму України про проведення Конкурсу.

2.2. Організатором Конкурсу є Міністерство культури і туризму України. До участі в організації та проведенні Конкурсу можуть залучатися представники творчих спілок відповідного профілю, громадських організацій, підприємств, установ та організацій за їх згодою.

2.3. Для підготовки та проведення Конкурсу створюються оргкомітет і журі Конкурсу.

2.4. Склад оргкомітету і журі Конкурсу затверджується щороку наказом Міністерства культури і туризму України. До оргкомітету і журі Конкурсу включаються провідні фахівці бібліотечної галузі.

2.5. Оргкомітет Конкурсу працює на громадських засадах та самостійно визначає порядок своєї роботи.

2.6. Оргкомітет:

- 2.6.1. доводить до відома учасників інформацію про термін та умови проведення Конкурсу;
- 2.6.2. затверджує форми заявок на участь у Конкурсі та перелік документів, необхідних для участі;
- 2.6.3. затверджує перелік учасників Конкурсу за результатами попереднього розгляду поданих заявок, документів;
- 2.6.4. здійснює поточну взаємодію щодо організаційних питань з журі та учасниками Конкурсу;
- 2.6.5. виконує інші функції, необхідні для організації та проведення Конкурсу.

2.7. Міністерство культури і туризму України формує журі в складі 9 осіб з числа висококваліфікованих фахівців бібліотечної справи та членів професійних громадських об'єднань.

2.7.1. журі є тимчасово діючим робочим органом, завданням якого є перегляд, оцінювання виконаних під час Конкурсу робіт та визначення переможців у відповідній номінації;

2.7.2. журі самостійно визначає порядок своєї роботи, його рішення є остаточним і не підлягає зміні.

2.8. Заявки про участь у Конкурсі надсилаються до оргкомітету не пізніше як за 1 місяць до проведення Конкурсу.

2.9. Інформація про Конкурс та його підсумки оприлюднюється на сайті Міністерства культури і туризму України.

2.10. Матеріали Конкурсу зберігаються у відділі аналізу і прогнозування діяльності бібліотек Міністерства культури і туризму України.

3. Учасники конкурсу

3.1. Учасниками Конкурсу можуть бути бібліотеки усіх форм власності та підпорядкування.

4. Фінансове забезпечення конкурсу

4.1. Для забезпечення підготовки та проведення Конкурсу в установленому порядку можуть залучатися благодійні внески, спонсорська допомога та інші надходження, не заборонені законодавством України.

4.2. Підприємства, організації та установи незалежно від форми власності та організаційно-правової форми (у тому числі благодійні фонди, громадські організації, творчі спілки тощо) за погодженням з Міністерством культури і туризму можуть установлювати за власний рахунок спеціальні призи, нагороди та премії для переможців та учасників Конкурсу.

ЯК ЗРОБИТИ ВЕБ-САЙТ ПУБЛІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УСПІШНИМ?

СТОРІНКА МЕТОДИСТА

І. Цуріна

ДАНА стаття призначена для фахівців бібліотек різних рівнів і, можливо, допоможе їм підготуватися до участі у конкурсі на кращий бібліотечний веб-сайт, оголошеному Міністерством культури і туризму України. Бібліотекарям потрібно тільки більше сміливості, ентузіазму та інформації для реалізації свого задуму.

Не секрет, що сьогодні бібліотека вже не єдине джерело надання інформації. Найбільшими її конкурентами є постачальники електронної інформації (визнаємо ми це чи ні). Люди все більше переносять ведення своїх справ (банківські операції, покупки і т. ін.) з матеріального світу у віртуальний. Чому бібліотечні послуги та ділові операції мають чимось відрізнятися?

Здебільшого користувачі бібліотек – це студенти, які не бачать жодних відмінностей між матеріальним та віртуальним світами. Вони не “працюють в режимі он-лайн”, а швидше **існують** в ньому весь час, міцно пов'язані мобільними телефонами, електронною поштою та чат-групами. Для таких користувачів бути на зв'язку 24 години на добу, 7 днів на тиждень – це реальність. Маючи такі прогнози на майбутнє, навіть малі бібліотеки повинні задуматись над своєю присутністю в інформаційному просторі та розпочати роботу над створенням власних інтерактивних та динамічних веб-сайтів.

Сьогодні веб-сайти стають невід'ємною частиною сучасної бібліотеки і тому сприймаються як презентація її образу в інформаційному просторі. Читачі, що вже мали справу з Інтернетом, знають як шукати потрібну інформацію і з легкістю можуть розрізнити хороший сайт від посереднього.

Питання створення і підтримки

веб-сайту вже були розглянуті в методичних рекомендаціях НПБУ „Веб-сайт: десять кроків до успіху”. Спробуємо визначити загальні засади створення якісного веб-сайту, критерії оцінки його якості/рівня:

- високий рівень організації змісту сайту;
- постійне оновлення;
- мінімальний час завантаження;
- простота в користуванні;
- відповідність потребам користувачів;
- посередництво між користувачами та онлайн-новим середовищем;

орієнтована на мережу корпоративна культура. Що стосується безпосередньо бібліотечних веб-сайтів, то нам варто дотримуватися таких принципів:

- пам'ятати про користувача;
- забезпечити простоту і доступність;
- покращувати дизайн сайту;
- вдосконалювати його та підтримувати інтерактивність.

Проаналізуймо вже існуючий веб-сайт певної бібліотеки. Чи відповідає його зміст її місії? Чи є він оригінальним, або просто копіює вже існуючі сайти? Слід пам'ятати, що веб-сайти мають потенціал, який дає змогу бібліотеці виконувати свої функції на абсолютно новому рівні. Цей електронний ресурс не є тільки джерелом бібліографічної інформації або відомостей з історії бібліотеки. Ось чому важливо, щоб вже титульна сторінка сайту давала уявлення про різноманітність функцій бібліотеки як інформаційного, культурного, освітнього закладу, посередника між користувачем і світовими інформаційними ресурсами.

Якщо ви використовуєте анімаційні ефекти, наскільки вони доречні? Наприклад, на титульній сторінці сайту однієї з бібліотек, котра носить ім'я відомого письменника, було розміщено його фотографію, а не фото бібліотеки, що могло б дати користувачеві уявлення про неї та допомогти у реальному пошуку книгозбірні за адресою. Красива світлина іншої бібліотеки представляла її в зимовий період: засніжена дорога, без людей і навіть їхніх слідів. І зразу виникає враження, що цю бібліотеку взагалі не відвідують читачі.

Сайт практичний, зручний для користувачів? Зручність для користувачів різних категорій більше не є чимось унікальним, це обов'язкова вимога, бо інакше який сенс в існуванні сайту? Він може і має бути однаково зручним у користуванні як для новачка, так і для досвідченої людини, не кажучи вже про осіб з фізичними вадами. Пристосування до запитів людей з особливими потребами може стати випробуванням для бібліотек. Близько 12% Інтернет-користувачів мають певні фізичні вади. Їхня кількість буде зростати, оскільки тривалість людського життя збільшується. Приблизно половина з нас може розраховувати на появу тих чи інших вад після 65 років. Якщо ви поєднаєте ці дані з тим фактом, що багато Інтернет-користувачів мають старе та невідповідне обладнання, доступність стає найважливішим питанням. Люди з вадами зору часто налаштовують свої браузерери на шрифт максимального розміру і контрастні кольори, щоб було зручніше читати. З огляду на це, важливо так організувати свій веб-сайт, щоб він однаково добре працював як зі списками стилів, так і без них. Перевіряйте свої сторінки, змінюючи шрифт, розмір та кольорову гаму на різних браузерах, щоб визначити можливі варіанти.

До речі, чи працюють ваші відсилки? Адже можна зіткнутися з тим, що досить часто заявлена на сайті інформація просто не розкривається, а тривалий час „висить“ повідомлення, що ця частина знаходиться у стадії розробки.

Чи розуміє пересічний користувач інформацію, яку ви розміщуєте на сайті, прийняті скорочення, бібліотечну термінологію? Тут необхідно перевіряти грамотність та ясність викладу текстів. Неохайний, переобтяжений бюрократичною лексикою текст викликає єдине бажання – більше ніколи не звертатися до цього сайту.

Варто зазначити, що оцінюючи рівень сайту, важливо враховувати не просто наявність елементу чи послуги, а й їхню якість (масштаб, чіткість, зручність, доступність, практичність). Ось перелік основних даних, що мають бути присутніми на веб-сайті кожної, навіть невеличкої бібліотеки:

- офіційна назва;
- повна електронна та традиційна адреси її головного приміщення та філій;
- телефонні номери;
- електронна адреса довідкової служби;
- наявність посилань на бібліотечний онлайн-вий каталог;
- інформація про бібліотечні зібрання;
- відомості про послуги (та продукти), включаючи традиційні;

- перелік правил користування бібліотечними ресурсами та їхній опис.

Для уникнення можливих конфліктів користувачі повинні знати, що саме бібліотека може їм запропонувати. Послуги, звичайно ж, відрізняються у кожній бібліотеці. Варто надавати інформацію про всі наявні послуги, адже якщо споживачі про них не знають, то й не зможуть ними користуватися.

Відсутність такої інформації свідчить про абсолютну непрофесійність, не кажучи вже про негативний вплив на ділові відносини, оскільки користувачам просто необхідна така інформація для нормальної роботи у бібліотечному середовищі.

Великі бібліотеки часто зосереджуються на забезпеченні доступу до інформації, своїх традиційних та веб-ресурсів. Для цього їм слід розмістити на сайті перелік усіх веб-сторінок за абеткою і створити пошукову скриньку для отримання інформації в межах сайту та ін.

Крім того, уникайте зайвого. Звичайно розробники веб-сайту мають використовувати будь-які засоби для того, щоб він став цікавим та привабливим для відвідувачів. Однак наявність деяких елементів тільки перешкоджає простому та швидкому пошуку необхідної інформації. Ось лише кілька моментів, що є особливо проблемними.

Вікна, що раптово з'являються на екрані. Навіть, якщо це не реклама, користувачі намагаються їх закрити якомога швидше або взагалі заблокувати.

Звуковий супровід. Як один із елементів оформлення веб-сторінки часто використовують звукові треки. Однак їхнє застосування значно збільшує час завантаження сторінки та й молодь більше полюбляє працювати в Інтернеті з власним музичним супроводом.

Надто агресивний маркетинг. Дешеві прийоми маркетингу не сприймаються основними групами потенційної аудиторії і взагалі не повинні асоціюватись із бібліотечним закладом.

Анімація. Користувачі вже божеволіють від картинок, особливо якщо їх багато й вони мерехтять, і надають перевагу ненав'язливому оформленню.

Погана навігація. Користувачі будь-якого сайту завжди хочуть знати свої можливості, тому місцезнаходження певної інформації на сайті має бути чітко визначено, так само як і відсилання/лінки до основних розділів та інших функцій/опцій на цьому рівні.

Нестача допоміжної інформації на окремих сторінках. Як мінімум, мають бути вказані дата останнього оновлення, адреса URL та ім'я особи, що відповідає за сторінку.

Суперечлива або невиразна термінологія. Користувачі можуть розгубитися, зіткнувшись із незнайомими, незрозумілими поняттями. Намагайтеся пояснювати бібліотечні терміни або хоча б давати відсилання/лінки, де можна знайти пояснення. Особливо уникайте специфічних назв каталогів чи домашніх сторінок.

"Мертві" відсилання/лінки. Будь-який текст, що може з'явитись як відсилка, але насправді не діє.

Розміщення важливих відсилань/лінків десь посередині сторінки. Якщо уникнути цього неможливо, принаймні виділіть їх, зробіть помітними.

Розміщення застарілої інформації. Якщо її необхідно представити, то вона має бути чітко позначена.

Нечіткі тексти відсилань/лінків, або, ще гірше, кілька відсилок з однаковим текстом. Користувачі повинні мати чітке уявлення про те, куди «веде» те чи інше відсилання/лінк.

Шрифти та їхнє забарвлення, які ускладнюють сприйняття тексту. Уникайте цього, навіть якщо це частина "спецефекту".

Невикористання можливостей гіпертекстів. Необхідно, де тільки можна, розміщати відсилання/лінки. Обов'язково це потрібно, коли у тексті згадується конкретна інституція, яка має свій веб-сайт.

Хоча веб-сайт бібліотеки – не "фізичний" простір, відвідувачі користуються ним у такий спосіб, що його функції можна порівняти до традиційної бібліотеки. А якщо ми говоримо, що публічна бібліотека є інформаційним, культурним центром своєї громади, то вона повинна мати свою родзинку. Тому і веб-сайт мусить пропонувати щось своє, оригінальне. Крім суто бібліотечної інформації, це може бути віртуальна прогулянка рідним краєм, яка зробить сайт вартим уваги любителів зеленого туризму, історичні розвідки, котрі можуть зацікавити вихідців з цього регіону та любителів історії, цікаві дитячі програми читання, інформація про народні промисли тощо. Тому варто постійно оцінювати веб-сайт, аналізувати його запитуваність та вживати заходів щодо його вдосконалення. Серед найважливіших питань такого моніторингу:

- Якими ресурсами, послугами та сторінками сайту користуються відвідувачі найбільше?
- Чи вважають користувачі веб-сайт зручним та корисним?

– Як користувачі дізналися про веб-сайт, що спонукало їх його відвідати?

Виходячи з власного досвіду, зауважу, що веб-сайт, як дитина. Важко народити, але це ніщо у порівнянні з тим, які сили треба докласти, аби виростити. Супроводження веб-сайту вимагає активної, копійкої роботи, зосередженості, постійної готовності до змін, але все це варто зусиль!

Список використаної літератури

1. Публічна бібліотека: Веб-сайт: десять кроків до успіху. – К.: Нац. парлам. б-ка України, 2004. – 32 с.
2. Breeding M. Essential elements of a library web site: [Практич. поради щодо того, як зробити бібл. сайт оптимально зручним і практичним] // Computers in Libraries. – 2004. – Vol.24, Nr. 2. – P. 40-42
3. Flately R. Making Your Library's Website Accessible: [Як зробити Веб-сайт вашої б-ки доступним] // Library Philosophy and Practice. – 2004. – Vol. 7 No. 1
4. Houghton S. I've been framed!: Організація (дизайн) бібліотечного веб-сайту: [Практич. поради автоматизатору як зробити бібл. сайт цікавим, зручним і привабливим для користувачів] // Computers in Libraries. – 2005. – Vol.25, No.6, June. – P.6-8, 48.
5. Pisanski J., Zumer M. National libraries and their websites: [Організація веб-сайту нац. б-ки. Перелік основних вимог до змістовного наповнення веб-сайту та аналіз найпоширеніших недоліків] // Alexandria. – 2005. – Vol.17, Nr.1. – P.49-58.

КНИЖКА РОКУ – 2006

ХРОНІКА

О. Александрова

24

лютого у Центрі ділового та культурного співробітництва „Український дім” (м. Київ) відбулася офіційна церемонія нагородження журналом „Книжник-review” переможців VIII Всеукраїнського рейтингу „Книжка року”.

Акція супроводжувалася конкурсами та літературними аукціонами, продажем книжок 12 видавництв, фотовиставкою «Сучасні українські літератори очима „Книжника-review”». Книжки-номінанти були представлені у відеоряді на розташованих на сцені екранах. Розігрувалися призи лотереї, серед яких були книги письменників Н. Шевченко, І. Роздобудько, Л. Денисенко, С. Набоки, видання серії „Світові бестселери українською”, міні-енциклопедії „Український бестселер”, комплект книжок видавництва „А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА”. Відбулися виступи етно-хаус-гурту „ДахаБраха”, танцювального колективу „Soulb”, прозвучали кобзарські пісні у виконанні Т. Компаніченка.

Ведучими церемонії були головний редактор журналу „Книжник-review” К. Родик та ведуча культурологічних програм телеканалу «1+1» Л. Сакада-Островська.

На завершення відбувся аукціон з продажу особистих речей відомих діячів українського літературного процесу.

Переможці рейтингу «Книжка року – 2006»:

- Артюх Л. Традиційна українська кухня в народному календарі. – К.: Балтія-Друк. – 252 с.
- Васіна З. Український літопис вбрання. Т. 2: XIII – початок XX ст. – К.: Мистецтво. – 448 с.
- Верстюк В.Ф., Дзюба О.М., Репринцев В.Ф. Україна. Від найдавніших часів до сьогодні: Хронол. довід. – К.: Наук. думка. – 715 с.
- Герасим'юк В. Папороть. – К.: Просвіта. – 328 с.
- Гоголь М. Ніч перед Різдом. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА. – 25 с.
- Дзюба І. З криниці літ: У 3 т. Т. 1-2. – К.: Вид. дім «Києво-Могилян. акад.». – 976 с.
- Демократія: Антологія. – К.: Смолоскип. – 1108 с.
- Дрейк Е. Дракони. Єгиптознавство. Пошуки гробниці Осіріса. – К.: Махаон-Україна. – 30 с., 30 с.
- Жадан С. Капітал. – Х.: Фоліо. – 793 с.
- Еко У. Ім'я рози. – К.: Фоліо. 576 с.
- Київський альбом: Фотоальбом. – К.: Перископ. – 160 с.
- Малаков Д. Київ, 1939-1945: Фотоальбом. – К.: Кий. – 464 с.
- Мензатюк З. Казочки-куцохвостики. – Л.: Вид-во Старого Лева. – 32 с.

Палієнко М. „Кієвська старина” у громадському та науковому житті України (кінець XIX – початок XX ст.): Хронол. покажч. змісту журн.; Систематич. покажч. змісту журн. – К.: Темпора. – 384 с., 480 с., 608 с.

Плющ Л. Його таємниці або „прекрасна ложа” Хвильового. – К.: Факт. – 868 с.

Попович М. Червоне століття. – К.: Артк. – 887 с.

Радишевський Р., Свербигуз В. Іван Мазепа в сарматсько-роксоланському вимірі високого бароко. – К.: Про-світа. – 551 с.

Роменець Р.А. Історія психології: XVII століття. Епоха Просвітництва. – К.: Либідь. – 1000 с.

Слово многоцінне: Хрестоматія укр. л-ри, створеної різними мовами в епоху ренесансу та бароко XV – XVIII ст. У 4 кн. Кн. 1-4. – К.: Аконт. – 799 с., 799 с., 799 с., 799 с.

* * *

Серія „Світові бестселери українською” (Х.: Книжк. клуб сімейн. дозвілля):

Браун Д. Код да Вінчі. – 480 с.

Гіббінс Д. Атлантида. – 448 с.

Кінг С. Зона покриття. – 432 с.

Костова Е. Історик. – 720 с.

Коурі Р. Останній тамплієр. – 480 с.

Мін А. Остання імператриця Китаю. – 488 с.

Пуллман Ф. Північне сяйво. – 488 с.; Магічний ніж. – 352 с.; Янтарне скло. – 481 с.

Стіл Д. Неможливо. – 352 с.; Неодружені та небезпечні. – 400 с.

Використана література

1. Баришевський О. Названі переможці „Книжки року – 2006” // День. – 2007. – 27 лют. – С. 7.
2. Клименко В. „Книжка року” без Гран-Прі // Україна молода. – 2007. – 27 лют. – С. 10. – (Книжк. вимір).
3. Книжки – переможці рейтингу „Книжка року – 2006” // Україна молода. – 2007. – 27 лют. – С. 10.
4. Книжник review. – 2007. – № 3 (131).
5. Мостовий Ю. Книжка року – 2006 // Уряд. кур'єр. – 2007. – 17 лют. – С. 8.
6. www.review.kiev.ua

БІБЛІОТЕКИ СВІТУ

НІМЕЦЬКА НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА: ЛЕЙПЦИГ – ФРАНКФУРТ-НА-МАЙНІ – БЕРЛІН

I

ІСТОРІЯ Німецької Національної бібліотеки сягає далекого 1912 року, коли в Лейпцигу, тодішньому центрі книжкової та видавничої справи Німецької імперії, було засновано Німецьку книгарню. Її завданням було збирати, каталогізувати та бібліографічно опрацьовувати всю літературу німецькою та іноземними мовами, що була видана на території держави, починаючи з 1913 року, а також німецькомовну літературу з-за кордону, переклади німецьких та зарубіжних видань про Німеччину. І вже у 1913 році з'явилося перше видання «Німецької Національної бібліографії».

Дві національні бібліотеки в одній розділеній країні

Наслідки Другої світової війни, поділ Німеччини на чотири окупаційні зони – все це не могло не позначитися на Німецькій книгарні. Вона втратила своє значення центрального депозитарію. В західній зоні Георг Курт Шауер, Гайнріх Кобет, Віторріо Клостерман та Ганс Вільгельм Еп-

пельсгаймер за-снували західнонімецький варіант Німецької книгарні – Німецьку бібліотеку у Франкфурті-на-Майні.

Д. Гірзберг

*Німецька Національна бібліотека, Лейпциг
Фото: Юрген Кюнстман*

Отже, вже з 1947 року в Німеччині існували дві бібліотеки, які в принципі виконували одні й ті ж самі функції, але незалежно одна від одної. Випускалися і два національні бібліографічні покажчики, які були ідентичними за своїм змістом.

Після об'єднання Німеччини обидва заклади разом з Німецьким музичним архівом Берліна, який

з 1970 року належить бібліотеці у Франкфурті, було об'єднано під однією спільною назвою – «Німецька бібліотека». Вже 3 січня 1991 року побачив світ перший випуск спільної «Німецької Національної бібліографії».

Щоденна «фізична» праця

Після того, як з червня 2006 року набрав чинності «Закон про Німецьку Національну бібліотеку», змінилася не

тільки сама її назва, а й значно розширилися завдання. Перш за все, це стосується фондів, комплектування та збереження документів на паперових і електронних носіях, що водночас зумовлює те, що в майбутньому поряд із носіями інформації, так би мовити у «фізичній формі» (книги, газети і т. ін.), в архіві мають також зберігатися електронні видання. Разом з цим виникають нові вимоги до вже існуючої щоденної роботи бібліотекарів.

Читальний зал періодики. Фото: Стефан Зеєрбергер

Кожного дня до Німецької бібліотеки надходять близько 1 200 нових назв у «фізичній формі». Кожне видавництво в Німеччині зобов'язане, згідно з законом, передавати до Національної бібліотеки усі свої нові видання у двох примірниках. Залежно від того, в якій федеральній землі було видано книгу, вона каталогізується бібліотекарями або в Лейпцигу, або ж їхніми колегами у Франкфурті. Тоді один примірник залишається в Лейпцигу, а інший – у книгосховищі Франкфурта. Таким чином у розпорядженні читачів обох центрів знаходиться повна збірка творів друку, починаючи з 1945 року.

Скорочення трьох центрів Національної бібліотеки до двох

Наразі Національна бібліотека налічує близько 22,2 млн. прим. документів, з них близько 13,2 млн. знаходяться у Лейпцигу, близько 7,8 млн. – у Франкфурті-на-Майні та приблизно 1,2 млн. – у Німецькому музичному архіві в Берліні, котрий, як зазначалося вище, входить до складу франкфуртської бібліотеки.

Постійно зростаючий фонд потребує розширення площі документосховищ, приблизно на 24 погонні метри щоденно. Тому в середині 2007 року в м. Лейпцигу було закладено фундамент для нової будівлі, яка, в цілому, вже є четвертою прибудовою в історії бібліотеки цього міста.

Споруда, що зводиться за проектом штуттгартського архітектора Габрієлі Гльокер, виконуватиме функцію не тільки вельми необхідного нового книгосховища. У майбутньому тут розміститься Німецький музей книги та писемності – один із найдавніших книжкових музеїв світу. Як тільки будівництво прибудови закінчиться, музичний ар-

хів, у фондах якого зберігаються зібрання звуконосіїв, починаючи від їхніх витоків з 1877 року і закінчуючи нашими днями, буде перевезено з Берліна до Лейпцига.

Освоєння нових шляхів діяльності за допомогою національної та міжнародної співпраці

Навіть якщо збільшення фонду електронних видань не створить великої проблеми з нестачею місця, розширення діапазону своїх зібрань все ж таки є для бібліотеки справжнім викликом. Мусить бути розроблений новий метод збирання та бібліотечного оброблення нового різновиду публікацій.

При створенні архіву необхідно мати не тільки потужні комп'ютери з великою пам'яттю, але й програми, за допомогою яких було б можливо оперувати величезною кількістю даних. Багато запитань виникають, перш за все, щодо тривалості зберігання документів. Ці проблеми досі залишаються невирешеними. Німецька Національна бібліотека разом з Державною та університетською бібліотека-

Книгосховище Німецької Національної бібліотеки

Фото: Норберт Бенш

ми, науковою спільнотою переробки даних міста Геттінген та IBM у рамках проекту «coral» шукає раціонального розв'язання цього складного питання.

Вже вийшла за національні рамки співпраця у розробці стандартів та норм. Одним із багатьох прикладів цього можна назвати проект «Європейська цифрова бібліотека» (European Digital Library), за допомогою якого портал бібліотеки (theuropeanlibrary.org) має бути розширений додатковими країнами-учасницями та забезпечить стратегічне планування подальшого розвитку цього співробітництва. Німецька Національна бібліотека, генеральний директор якої д-р Елізабет Ніггенманн одночасно обіймає посаду голови європейської конференції бібліотекарів національних бібліотек (CENL), – координує цей проект Європейської Комісії та готує тим самим підґрунтя для створення європейської цифрової бібліотеки.

Переклад М. Вайтюшенка

«БІБЛІОТЕКА РОКУ–2006» У ПРОЦЕСІ ПОСТІЙНИХ ЗМІН І ПЕРЕТВОРЕНЬ

У лютому 2005 р. Центр інформації, комунікації та медій Бранденбурзького технічного університету в м. Коттбусі святкував переїзд до нового приміщення, яке з точки зору архітектурного вирішення було сенсаційним.

Надихала архітекторів з базельського бюро «Герцог & де Мюрон», коли вони розробляли проект для нової бібліотеки, амеба – одноклітинний організм, який постійно змі-

нює свою форму. Будівля спроектована так, що однозначно не зрозуміло, де її передній, а де тильний бік. Вона має сім звичайних і два підвальні поверхи, але кожен із них відрізняється від іншого – за винятком зовнішнього контуру (фото див. на с. 39).

Інновативність у поєднанні різних сфер роботи

Проте унікальним є не лише зовнішній вигляд будівлі Центру, пронизаної яскраво розфарбованими гвинтовими

*Будівля Центру інформації, комунікації та медій Бранденбурзького технічного університету в м. Коттбусі
Фото: Ральф Шустер*

сходами, а також його організаційна структура. В Центрі поєднано сфери, які в інших університетах традиційно розділені як просторово, так і інституційно. За молочко-білим скляним фасадом, на якому накладаються одна на одну літери різних абеток, поруч працюють наукова бібліотека, мультимедійний та обчислювальний центри і відділ обробки адміністративної інформації.

Така «інновативна й інтегрована концепція інформаційно-медійного забезпечення» переконала журі єдиної німецької

національної бібліотечної премії, що присуджується Німецькою бібліотечною спільнотою і фондом ім. Ебелін і Герда Бучеріусів. Влітку 2006 року журі одноголосно визнало університетську бібліотеку в Центрі інформації, комунікації та медій «Бібліотекою року».

Активний розвиток комп'ютеризованих навчальних систем

Журі було вражене «мультимедійним робочим та інформаційним середовищем, яке в новому приміщенні Центру загальною площею 7 630 м² з бл. 700 місць для користувачів доступне не лише викладачам і студентам Бранденбурзького технічного університету, а й мешканцям міста і регіону. На всіх робочих місцях забезпечено вихід в Інтернет через дротовий або бездротовий зв'язок.

Крім того, у бібліотеці все більше практикується так зване «електронне навчання» («eLearning»). За допомогою проекту «eLearn@VTU» до 2008 року елементи мультимедійного викладання й навчання мають бути введені в навчальну програму університету на постійній основі. Шлях до цього було знайдено ще в минулі роки, наприклад, за допомогою проекту «eL-IT», у рамках якого у 2001–2004 рр. було розроблено й апробовано модулі «електронного навчання» для курсів з інформаційної, комунікаційної та медійної техніки. З тією самою метою на початку 2004 р. було створено міжвузівське об'єднання мультимедійного та електронного навчання у Бранденбургу, координаційний центр якого знаходиться в Центрі інформації, комунікації та медій.

Готовність до співпраці за межами національних кордонів

Партнерські зв'язки бібліотеки не обмежуються ні федеральною землею, ні навіть Німеччиною взагалі. Так, налагоджено співпрацю з університетом у м. Зельона Гура

(Польща) над побудовою віртуальної німецько-польської бібліотеки для навчальних і дослідних цілей. Оскільки тематичні напрями діяльності двох бібліотек перетинаються (викладаються математика, інформатика, інженерні, економічні та екологічні науки), студентам і науковцям у майбутньому має бути надано доступ до всіх фондів обох бібліотек. А лише в Коттбусі це 800 тис. документів на паперових та електронних носіях.

Через бібліотечний портал «InfoGuide» Бранденбурзького технічного університету вже зараз можливий паралельний пошук інформації у фондах обох бібліотек. Крім того, Центр інформації, комунікації та медій за допомогою польськомовних флаєрів та екскурсій інформує своїх сусідів про можливості для користувачів.

Відкритість для всіх

Бібліотека відкрита не лише для тих, хто займається наукою. Її нове приміщення знаходиться приблизно посередині між студентським містечком і містом. Те, що фасад і тильний бік будівлі не мають чіткої відмінності, свідчить, що бібліотека відкрита як для університету, так і для міста. Після початку роботи нових залів кількість користувачів з-поза меж університету зросла в чотири рази.

Це не в останню чергу пов'язано з навчальними заходами й екскурсіями, які регулярно організовуються бібліотекою для користувачів з метою набуття ними навичок медійної та інформаційної роботи і призначаються не лише для студентів та працівників університету, а й школярів, людей старшого віку. Не тільки екскурсії, а й різноманітні заходи іншого характеру (наприклад, дні відкритих дверей чи виставки) показують усім зацікавленим, що може запропонувати сучасна науково-технічна бібліотека. Особливою – і небезпідставною – гордістю університетської бібліотеки є те, що в рамках іміджевої кампанії «Німеччина – країна ідей» її було вибрано одним із 365 «місць, де народжуються ідеї».

*Видача матеріалів користувачам
Фото: Ральф Шустер*

«Бібліотека року-2006» породжує ідеї та постійно стикається з новими викликами інформаційного віку. При цьому вона, за словами журі премії, встановлює «нові масштаби доступу до мультимедійного світу знань» і постійно перебуває у процесі змін і перетворень.

Переклад А. Замоцного

Матеріали надано Гете-Інститутом

ПЕРЛИНКИ ЗВІДУСІЛЬ

БІЛОЦЕРКІВСЬКА МІСЬКА ЦБС: У ЦЕНТРИ УВАГИ – ЧИТАЧ

Т. Біла

Оформлення тематичних куточків – традиційна форма роботи працівників бібліотек Білоцерківської міської ЦБС. Так, наприклад, у філії № 1 створено краєзнавчий і етнографічний куточки.

У краєзнавчому куточку "Біла Церква – наш дім" зібрано матеріал відповідної тематики, зокрема, оформлено книжково-ілюстративну виставку, тематичну полицю з книгами, ведеться картотека, представлено тут і папку з інформаційними списками "Література про Білоцерківщину", тематичні папки з питань краєзнавства, краєзнавчий журнал "Біла Церква: вчора, сьогодні, завтра", підшивки місцевих газет "Замкова гора", "Громадська думка", "Новини Київщини", "Гриф", які передплачує бібліотека. Увазі відвідувачів пропонуються й довідкові матеріали краєзнавчого характеру: довідники, путівники, навчальні посібники, альбоми, буклети.

Для юних читачів підготовлено книжкові перегляди "Краю мій лелечий", "Сторінки історії рідного краю", "Білоцерківщина літературна". Тематичні папки допомагають їм краще пізнати рідний край, його людей, почерпнути більш детальні відомості краєзнавчого характеру у підготовці до уроків літератури, історії, географії, курсу "Київщинознавство".

При підготовці до засідань клубу юних краєзнавців "Джерельце" завжди стануть у пригоді тематичні папки "Природа Білоцерківщини", "Героїчне минуле нашого краю", "Біла Церква у Великій Вітчизняній війні", "Біла Церква у художній літературі", "Біла Церква: вчора, сьогодні, завтра", "Сучасні поети і прозаїки Білої Церкви", "Білоцерківщина літературна".

Краєзнавчий каталог постійно редагується, поповнюється новими матеріалами, відповідно до потреб сьогодення у ньому відкриваються нові рубрики.

У краєзнавчому куточку працівники бібліотеки розміщують й експрес-інформацію про нові надходження з проблем краєзнавства.

Така ж методика використовується і при організації куточка етнографії. Однак він має свою особливість – при його оформленні широко використовуються предмети декоративно-прикладного мистецтва. Прикладом цього є книжкова виставка "Роде наш, красний". В її розділі "Знайомтесь: традиційний одяг українців" бібліотекарі розмістили вишиту українську сорочку, стародавню хустку, а в розділі "Рушник український пройшов

крізь віки" – зразки українських вишиваних рушників: весільних, сімейних, тематичних.

Книжкова виставка "Святами дзвенить українська хата" – постійно діюча, але її тематичне наповнення змінюється залежно від календаря народних свят: Різдва, Вербна неділя, Великдень, Зелена неділя, Івана Купала, Маковея, Спас, Андріїв день, Катерини, Святого Миколая та ін. свят, які широко відзначаються українським народом. Відповідно до теми свята, поряд із книгами, списками літератури, папками, добірками статей із періодичних видань, експонуються кутя, великодні крашанки, купайлівські віночки, маковейчики, спасівські кошики, калита, миколайчики і т. ін., що, звичайно, привертає увагу читачів. Такий підхід до оформлення тематичних куточків дозволяє значно підсилити їхню інформаційну функцію.

Значна увага в Україні сьогодні приділяється подоланню демографічної кризи. Для цього приймаються укази, постанови, рішення про допомогу молодим сім'ям, що мають сприяти підвищенню народжуваності. Бібліотеки також не залишаються осторонь цих проблем. Тут, зокрема, створюються куточки "Для майбутніх мам", де представлено законодавчі та нормативні акти, що стосуються проблем материнства та дитинства, рекомендаційні й інформаційні списки, папки із ксерокопіями газетно-журнальних статей, які висвітлюють медичні, психологічні, юридичні, педагогічні аспекти цього питання, різні поради, рецепти, рекомендації лікарів, психологів, фітнес-рекомендації.

Створення тематичних куточків – досить дієва форма роботи бібліотек, що дозволяє, завдяки акумуляції різноманітних матеріалів, надавати користувачам якнайповнішу інформацію з певного питання.

Не відстають від центральної і білоцерківські міські бібліотеки-філії.

Бібліотека № 5 м. Біла Церква є популярною у місті. Як магнітом притягує сюди найменших читачів – дошкільнят та учнів початкової школи. Зручне розташування книгозбірні сприяє тому, що непосидючі «чомусики» по два-три рази на день забігають погортати нові дитячі журнали, заглянути в енциклопедії й довідники, почитати цікаву казку чи підібрати додатковий матеріал до уроку. Гарно працюється в бібліотеці й старшокласникам та студентам, які сприймають читальню як свій рідний дім, бо з дитинства бібліотечна книга допомагала їм долати сходинки знань та підніматися духовно.

Справжньою розрадою стала бібліотека і для читачів-пенсіонерів. Адже тут не тільки підберуть потрібну книгу, ознайомлять з новинками літератури, преси, а й вислухають, підтримають, дадуть пораду, допоможуть розібратись у складному питанні, що дуже важливо для літніх, самотніх людей. "Ми приходимо в бібліотеку, щоб обмінятися думками про прочитане, щоб поділитися своїм досвідом", – говорить активна читачка Жанна Омелянівна Швець.

Взагалі бібліотека обслуговує більше 1500 користувачів, і всі тут знаходять потрібне для себе. Завідувачка книгозбірні Н. Мацюк та бібліотекар І. Яскевич завжди коректно, уважно й люб'язно обслуговують кожного відвідувача.

У дні канікул тут особливо гамірно: до книгозбірні приходять школярі цілими класами.

Кілька років тому стало ясно, що приміщення бібліотеки не вистачає, щоб обслужити всіх бажаючих, та ще й з 1968 року тут не проводилося капітального ремонту. Можливість обслуговувати значну кількість читачів з'явилася завдяки виділенню бібліотеці додаткової площі і проведеному капітальному ремонту (причому весь цей час робота книгозбірні не припинялася). Значну допомогу надали мер міста В. Савчук (тоді ще заступник міського голови), який особисто контролював хід ремонтних робіт, працівники КП "Білоцерківський домобудівельний комбінат" (генеральний директор – заслужений будівельник України А. Дрофа), будівельної фірми "Екобуд" (директор М. Роман), а також Б. Дригало – генеральний директор ПП "Дригало", та голова Міжнародного благодійного фонду "Наша спадщина", адвокат Т. Гаркавенко.

За сприяння депутатів міської Ради попереднього скликання – керуючої Білоцерківським відділенням банку "Аваль" Л. Шевченко та заступника керуючого Білоцерківським відділенням Промінвестбанку О. Вакулєнка – було придбано техніку для книгозбірні та оформлено її приміщення.

Вдячні ми за допомогу у наведенні ладу в бібліотеці після ремонту й активним читачам – О. Альошиній, В. Білану, М. Дзюбенку, Н. Кропотівій та Ж. Швець, а також нашим колегам – бібліотекарям міських книгозбірень.

Після реконструкції приміщення бібліотеки розширено, стало більш комфортним, затишним, тут створено гарні умови для обслуговування користувачів, для роботи в читальному залі. І тепер оновлена бібліотека чекає на книголюбів.

ВІТАЄМО!

*Національна парламентська бібліотека України і редколегія журналу „Бібліотечна планета”
сердечно вітають колектив
Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки імені К.А. Тімірязєва
зі 100-річчям від дня заснування установи!
Дорогі колеги! Зичимо вам здоров'я, особистого щастя,
творчої наснаги і подальших професійних успіхів!*

**Пропонуємо увазі фахівців
інформацію про дисертації, захищені за спеціальністю
07.00.08 „Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство”
у 2005-2006 рр.¹**

1. Докторські:

Дерлеменко В.В. – „Система розповсюдження сільськогосподарської науково-технічної інформації в Україні: створення вітчизняної концептуальної моделі”;
Ковальчук Г.І. – „Теорія та практика книжкового пам'яткознавства ХХ століття”;
Петрова Л.Г. – „Соціально-економічні аспекти розвитку бібліотек України в сучасних умовах”;
Соляник А.А. – „Система документопостачання фондів бібліотек України: теоретико-методологічний аспект”.

2. Кандидатські:

Апшай Н.І. – „Стратегічні орієнтири розвитку бібліотек вищих навчальних закладів в умовах реформування освіти в Україні”;
Бейліс Л.І. – „Українська бібліотечна періодика 1991-2005 років: основні тенденції розвитку”;
Бондаренко І.О. – „Зберігання бібліотечних фондів України в умовах інформатизації суспільства”;
Булах Т.Д. – „Бібліотечна селекція документів в умовах інформатизації”;
Єрмолаєва Г.А. – „Розвиток здатностей до управлінської діяльності у фахівців бібліотечної сфери”;
Каракоз О.О. – „Цензура в публічних бібліотеках України: сутність та форми прояву (1917-1939 рр.)”;
Кириченко Р.С. – „Франкомовна українка кінця ХVІІ – початку ХХ ст. у бібліотечних колекціях України: походження, склад, зміст, історико-книгознавча реконструкція”;
Коваль Т.М. – „Еволюція структури читацького складу наукової бібліотеки (у 90-х роках ХХ ст.)”;
Ковальчук В.М. – „Бібліотечна, книговидавнича та культурно-просвітницька діяльність М.П. Балліна (1829-1904)”;
Козлюк Н.І. – „Система бібліотечно-інформаційного забезпечення користувачів медичних бібліотек Академії медичних наук України”;
Кулаковська Т.Л. Бібліотечно-інформаційна система НАН України: (20-ті роки ХХ ст. – початок ХХІ ст.)”;
Литвин А.В. – „Бібліотечно-інформаційне забезпечення користувачів з вадами зору в Україні (ХХ ст.)”;
Лиханова І.Г. – „Розвиток концепції національної бібліографії України у ХХ столітті”;
Луговський О.Г. – „Бібліографія і бібліографічна діяльність учених-природознавців УАН АН УРСР (1918-1941 рр.)”;
Малиновська Н.Л. – „Українська книга другої половини ХІХ – першої чверті ХХ століття на Півдні України: історико-краєзнавчий і бібліографічний аспекти”;
Пашков О.М. – „Автоматизація бібліотек: історико-бібліотекознавчий аспект (ІІ половина ХХ – початок ХХІ ст.)”;
Романченко І.Г. – „Діяльність бібліотек по формуванню екологічної культури дітей (друга половина ХХ ст.)”;
Северин Л.С. – „Система бібліотечно-інформаційного забезпечення органів місцевого самоврядування в Україні”;
Солоіденко Г.І. – „Розвиток бібліотечної термінології в Україні у другій половині ХХ століття”;
Терещенко Н.М. – „Інформаційне обслуговування іноземних студентів в університетській бібліотеці”;
Цибенко І.П. – „Бібліографічні аспекти наукової спадщини М.С. Грушевського”;
Шуляк С.О. – „Педагогічні умови сприяння становленню особистості молодших школярів засобами ігрової діяльності в дитячій бібліотеці”;
Яковенко О.Г. – „Організаційно-технологічні аспекти використання інформаційних ресурсів у наукових бібліотеках (1918-2004 рр.)”.

Використана література

Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія: Наук. журн. – 2005. – № 2. – С. 69-73; № 3. – С. 59-63; № 4. – С. 69-70; 2006. – № 3. – С. 89-91; № 4. – С. 88-91.

¹ Інформацію про дисертації, захищені у 2003-2004 рр. див.: *Бібл. планета.* – 2005. – № 4. – С. 35.

Затверджено
Законом України
від 9 січня 2007 року № 537-V

Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки (Витяг)

III. Національна політика розвитку інформаційного суспільства в Україні

4. Розвиток загальнодоступної інформаційної інфраструктури

Загальнодоступна інформаційна інфраструктура держави формується шляхом створення в електронній формі архівних, бібліотечних, музейних фондів та інших фондів закладів культури, формування відповідних інформаційно-пошукових систем з історії, культури, народної творчості, сучасного мистецтва України тощо.

7. Забезпечення створення загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів

При створенні загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів забезпечити: створення необхідної технічної і технологічної інфраструктури, електронних інформаційних ресурсів в архівах, бібліотеках та музеях, науково-дослідних установах з визначенням вимоги щодо обов'язкового зберігання в єдиному електронному форматі результатів наукових досліджень, створених за рахунок коштів Державного бюджету України;

збереження в електронному вигляді рідкісних даних, що зберігаються на носіях, які можуть зіпсуватися чи зруйнуватися, із визначенням умов їхнього збереження;

10. Наука та культура в інформаційному суспільстві

З метою підвищення ефективності науки та культури в інформаційному суспільстві вважати пріоритетними:

запровадження ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій) у бібліотеках, архівах, музеях та інших закладах культури, що сприятиме забезпеченню повного і постійного доступу населення до надбань культури, писемності, традицій і звичаїв усіх корінних народів і національних меншин України; переведення в електронну форму національних надбань у сфері культури та мистецтва.

Голос України. – 2007. – 6 лют. – С. 8-9

НАШІ АВТОРИ

Александрова О., головний бібліотекар Національної парламентської бібліотеки України

Бейліс Л., канд. історичних наук, завідувач відділу Національної парламентської бібліотеки України

Вилегжаніна Т., генеральний директор Національної парламентської бібліотеки України, віце-президент Української бібліотечної асоціації, заслужений працівник культури України

Біла Т., завідувачка відділу Білоцерківської міської централізованої бібліотечної системи

Гереліс В., методист Первомайської централізованої бібліотечної системи, Луганська область

Гірзберг Дагмар, редактор і публіцист, Бонн (Федеративна Республіка Німеччини)

Льчишин М., завідувач відділу ВАТ "Український науково-дослідний інститут поліграфічної промисловості ім. Т.Г. Шевченка"

Кононенко В., завідувачка відділу Національної парламентської бібліотеки України

Коваленко І., завідувачка відділу Кіровоградської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д.І. Чижевського

Льода Л., завідувач відділу Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України

Макаровський Б., старший науковий співробітник ВАТ "Український науково-дослідний інститут поліграфічної промисловості ім. Т.Г. Шевченка"

Марченко Т., завідувачка відділу Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. К.А. Тімірязєва

Мастіпан О., головний бібліотекар Національної парламентської бібліотеки України

Назарєва С., заступник директора бібліотеки Маріупольського державного гуманітарного університету

Романюк М., доктор історичних наук, професор, директор Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України

Станіславчук Г., директор Централізованої бібліотечної системи Голосіївського району міста Києва

Хемчян І., завідувачка відділу Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В.О. Сухомлинського

Хімич Я., канд. історичних наук, докторант Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв

Пуріна І., завідувачка відділу Національної парламентської бібліотеки України

Шевченко І., канд. педагогічних наук, заступник директора Департаменту мистецтва і регіональної політики – начальник відділу аналізу і прогнозування діяльності бібліотек Міністерства культури і туризму України